

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

ALANYA'DA MODERN EĞİTİM KURUMLARI (1876-1930)

HALİT KOŞAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. AHMET GÜZEL

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halit KOŞAR
	Numarası	15308021006
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Alanya'da Modern Eğitim Kurumları (1876 – 1930)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

22.10.2019

Öğrencinin
Halit KOŞAR
Adı Soyadı İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halit KOŞAR
	Numarası	15308021006
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Güzel
	Tezin Adı	Alanya'da Modern Eğitim Kurumları (1876 – 1930)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Alanya'da Modern Eğitim Kurumları (1876 – 1930) başlıklı bu çalışma 04/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	DOÇ. DR. AHMET GÜZEL	
Jüri Üyesi	PROF.DR. MEHMET İPÇİOĞLU	
Jüri Üyesi	DR. ÖGR. ÜYESİ MEHMET ALI KAPAR	

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nde “modernleşme” denildiği vakit genel olarak akıllara siyasî veya askerî sahalarda yapılan birtakım yenileşme hareketleri gelmektedir. Oysaki eğitim, bu modernleşme teriminin en önemli mihenk taşlarından bir tanesidir. Yenileşme hareketlerini başarılı bir şekilde uygulamak için yetiştirilmek istenen aydın nesil, eski eğitim kurumlarından ziyade yeni ve modern eğitim kurumlarında yetiştirilmelidir. İşte bu husus Osmanlı modernleşmesinde eğitimin haklı payını ve yerini ortaya koymaktadır.

Biz de bu çalışmamızda Osmanlı modernleşme dönemi eğitim faaliyetleri ve kurumlarını Alanya kazası ölçeğinde değerlendirmeye çalıştık. I. Meşrutiyet'in ilân edildiği 1876 yılından başlayarak Yeni Türk Devleti'nin ilk 10 yılını kapsayan bu araştırma; giriş hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, yöntem ve muhtevası ile birlikte araştırmada kullanılan kaynaklara yer ayrıldı. İlk bölümde, I. Meşrutiyet öncesi Osmanlı geleneksel eğitimi ve eğitim kurumlarında gerçekleştirilmeye çalışılan yenileşme hareketleri araştırıldı. İkinci bölümde, Meşrutiyet döneminde Alanya Kazasındaki eğitim faaliyetleri ile devlete ait olan resmî eğitim kurumları ve gayri müslim tebaaya ait olan hususi eğitim kurumları ele alındı. Üçüncü bölümdeyse; Millî Mücadele Dönemi ve hemen ardından gelen Cumhuriyet Dönem'inde hem bu eğitiminin karakteristik özelliklerine değinildi hem de bu bağlamda Alanya kazası eğitimi incelendi.

Tez konusunun seçiminden itibaren her alanda benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım ve Saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Ahmet Güzel'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bende büyük emekleri bulunan ve kendime yol gösterici olarak benimsediğim saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Nuri Köstüklü, Prof. Dr. Ramazan Tosun, Prof. Dr. Mehmet İpçioğlu, Doç.Dr. Kerim Sarıçelik'e, Alanya'daki araştırmalarımda bana yardımcı olan Sayın Ali Rıza Gönüllü' ye, son olarak ise çalışmam boyunca bana her türlü desteği veren müstakbel eşim Merve'ye şükranlarımı sunuyorum.

Halit KOŞAR

2019

T.C.
NECETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halit KOŞAR
	Numarası	15308021006
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet GÜZEL
	Tezin Adı	Alanya'da Modern Eğitim Kurumları (1876 – 1930)

ÖZET

Alanya kazasının 1876-1930 yılları arası eğitim-öğretim faaliyetlerini konu alan bu çalışmada, kaza merkezi ile karyelerdeki ilk ve orta mektepleri belirlemek, bunların öğrenci ve öğretmen durumları ile ders programlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla Alanya'nın eğitimi ile ilgili belgeler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilmiştir. Alanya, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması ve önemli bir liman kenti olması sebebiyle gelişmiş bir şehirdir. Osmanlı döneminde de bu gelişimini devam ettiren Alanya'nın merkez ve karyelerinde birçok Sıbyan mektebi açıldı. Daha sonra kaza merkezinde açılan Rüşdiye ve İdâdî mektepleri ile de orta eğitime başlanmıştır. Osmanlı Devleti son döneminde Alanya'nın hemen her karyesinde bir Sıbyan mektebinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu tespit bize Alanyalıların eğitime verdiği önemi göstermektedir. Zamanla Osmanlı Devleti'nin modernleşmesi ile birlikte Alanya'daki Sıbyan mektepleri de İbtidai mektebine dönüşmüştür. Biz Osmanlı modernleşmesini taşrada Alanya kazası çerçevesinde incelemiş olmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte Alanya kazasında eğitim-öğretim faaliyetleri hızla devam etmiş ve Osmanlı eğitim kurumları Cumhuriyet'e miras kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Alanya, eğitim, Konya Vilâyeti, Cumhuriyet Dönemi.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halit KOŞAR
	Numarası	15308021006
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet GÜZEL
	Tezin İngilizce Adı	Alanya'da Modern Eğitim Kurumları (1876 – 1930)

SUMMARY

The aim of this study is to determine the primary and secondary schools in the accident center and villages and to determine the student and teacher statuses and the curriculum of these district. For this purpose, documents related to the education of Alanya were obtained from the Ottoman Archives of the Prime Ministry. Alanya is a developed city because it is located on important trade routes and is an important port city. Many Sıbyan schools were opened in the center and karyes of Alanya, which continued this development in the Ottoman period. Later, secondary education was started with secondary school and administrative schools opened in the district. In the last period of the Ottoman Empire, it was found that there was a Sıbyan school in almost every villages in Alanya. This shows us the importance that the Alanians give to education. In time, with the modernization of the Ottoman Empire, the Sıbyan schools in Alanya turned into ibtidai schools. Thus, we have examined Ottoman modernization within the framework of Alanya District in the provinces. After the collapse of the Ottoman Empire, with the establishment of the Republic, education and training activities in Alanya District continued rapidly and the Ottoman educational institutions inherited the Republic.

Keywords: Ottoman Empire, Alanya, education, Konya Province, Republic Period.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

Bilimsel Etik Sayfası.....	i
Tez Kabul Formu.....	ii
Ön söz.....	iii
Özet.....	iv
Summary.....	v
İçindekiler.....	vi
Kısaltmalar.....	x
Tablolar Listesi.....	xii
Giriş	1
1.Problem ve Alt Problemler	1
1.1.Araştırmanın Amacı	1
1.2.Araştırmanın Alt Amaçları	1
1.3.Araştırmanın Önemi	2
1.4.Varsayımlar (Sayılıtlar)	2
1.5.Sınırlılıklar	2
2. Tanımlar	3
3. Araştırmanın Yöntemi	3
3.1.Verilerin Toplanması ve Veri Analizi	4
4. Bulgular ve Yorum	4
5. Araştırmanın Kaynakları	5
5.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri	5
5.2. Konya Maârif Arşivi Belgeleri	5

5.3. Konya Vilâyeti Salnâmeleri.....	6
5.4. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmeleri.....	6
5.5. Maârif Salnâmeleri.....	6
6. Alanya Kazası Tarihçesine Kısa Bir Bakış.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MODERNLEŞME DÖNEMİ ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ KLASİK EĞİTİM KURUMLARI

1. I.Meşrutiyet Dönemi Öncesi Osmanlı Eğitim Sisteminin Karakteristik Özellikleri.....	11
2. Geleneksel Temel Eğitim Kurumları: Sıbyan Mektepleri.....	12
2.1. Modernleşme Döneminde Sıbyan Mekteplerinin Islahı.....	14
3. Modern Temel Eğitim Kurumları:	17
3.1. Temel Eğitimde Usûl-i Cedîd Hareketi.....	17
3.2. İbtidâî Mekteplerinin Kurulması ve Yaygınlaştırılması.....	18
4. Modernleşme Dönemi Orta Öğretim Kurumları.....	23
4.1. Rüşdiye Mektepleri.....	23
4.1.1. Rüşdiye Mekteplerine Dair Hukuki Çalışmalar.....	23
4.2. İdâdî Mektepleri.....	29
4.3. Sultânî Mektepleri.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE ALANYA'DA EĞİTİM KURUMLARI

1. Meşrutiyet Dönemi Eğitiminin Karakteristik Özellikleri.....	35
--	----

2.Meşrutiyet Dönemi Öncesi Alanya Kazası Eğitim Kurumları	37
3. Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazasında İlköğretim Kurumları	38
3.1. Hayete Hanım İptidaî Mektebi	38
3.2. Hayate Hanım Kız İptidaî Mektebi	38
3.3. Hacet İptidai Mektebi	38
4. Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazasındaki Ortaöğretim Kurumları	39
4.1. Alanya Rüşdiye Mektebi	39
5.Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazasındaki Medreseler	42
5.1.Âdem Çelebi Medresesi	42
5.2.Elvan Bey Oba Medresesi	42
5.3.Hacı Ahmet Ağa Medresesi	43
5.4.Hacı Hasan (Güneylizâde) Medresesi	43
5.5.Karabağ Medresesi	43
5.6.Kemal Kadı Medresesi	43
5.7.Mustafa Paşa Medresesi	44
5.8.Tevfikiye Medresesi	44
5.9.Bala Medresesi	44
6. Alanya Maarif Oteli	46
7.Meşrutiyet Dönemi'nde Alanya Kazasında Gayr-i Müslim Okulları	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ALANYA KAZASINDA EĞİTİM KURUMLARI

1. Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimin Karakteristik Özellikleri.....	50
1.1. 1921 Maârif Kongresi.....	52
1.2. 1923 ve Sonrası Heyet-i İlmiye Toplantıları.....	53
1.3. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu.....	54
1.4. İlköğretim Programları.....	55
1.5. Ortaöğretim Programları.....	56
1.6. Millet Mektepleri.....	57
1.7. Alanya'da Yeni Türk Harflerinin Öğretilmesi Çalışmaları.....	58
2. Cumhuriyet Dönemi'nde Alanya Kazasında Eğitim-Öğretim Kurumları.....	58
2.1. Kale İlkokulu.....	60
SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER.....	68

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı Geçen Eser
- a.g.m. : Adı Geçen Makale
- ATAM. : Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
- A.Ü. : Ankara Üniversitesi
- A.Ü.D.T.C.F : Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi
- bkz. : Bakınız
- BOA. : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
- C. : Cilt
- Çev. : Çeviren
- DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- edit. : Editör
- Haz. : Hazırlayan
- H. : Hicrî
- KMA. : Konya Maârif Arşivi
- KVA. : Konya Vilâyet Salnâmesi
- M. : Milâdî
- MEB. : Millî Eğitim Bakanlığı
- MF. MKT. : Maârif Vekâleti Mektubî Kalemi
- MUN. : Maarif-i Umûmîye Nizamnâmesi
- MS. : Maârif Salnâmesi
- OTAM. : Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
Dergisi

R. : Rûmî
s. : Sayfa
S. : Sayı
TAD. : Tarih Araştırmaları Dergisi
TCS. : Türkiye Cumhuriyeti Salnamesi
trs. : Tarihsiz
TTK. : Türk Tarih Kurumu
VAD. : Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hurufat Defterleri
yay. haz. : Yayına Hazırlayan

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: İbtidâî Mektebinde Okutulması Plânlanan Dersler.....	21
Tablo-2: 1897 Yılında Rüşdiye Mekteplerinde Sınıflara Göre Haftada Okutulan Dersler ve Süreleri.....	25
Tablo-3: 1914 Yılı Verilerine Göre Alanya Kazası'nın Okulları.....	37
Tablo-4: Alanya Kazasındaki Medreseler.....	45
Tablo-5: Konya Sancağında Bulunan Gayri müslim Okulları (1285/1299 / 1868 / 1881).....	49
Tablo-6: Konya Sancağında Bulunan Gayri müslim Okulları (1285/1299 / 1868 / 1881).....	50
Tablo-7: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Alanya'da Temel Eğitim Kurumları.....	59

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde eğitim reformu çalışmaları Tanzimat Dönemi'nde başlamakla birlikte bunun taşraya yayılması ancak 1869 tarihli Maârif-i Umûmîye Nizamnâmesi'nin yayınlanmasından sonra mümkün oldu. Eğitim reformunun en güzel uygulandığı yerlerden biri de Konyaydı. Araştırmamız nizamnâme hükümlerine bağlı olarak o dönemde Konya'nın bir kazası olan Alanya'da başlatılan modern eğitim çalışmalarını 1876'dan 1930 yılına kadar olan süreçte incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmamızın konusunu da Alanya kazasındaki (1876-1930) eğitim kurumları oluşturmaktadır.

1.Problem ve Alt Problemler

Araştırmanın problemi; 1876 I. Meşrutiyet'in İlanı ile Millet Mektepleri'nin açıldığı 1930 yılları arasında Alanya'daki eğitim-öğretim faaliyetleridir. Alanya'nın Türk Eğitim Tarihi'ne katkıları nelerdir? Alanya'daki eğitim-öğretim faaliyetlerinin karakteristik özellikleri nelerdir? gibi sorulara cevap aranacaktır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Çoğu zaman devletlerin tarihini siyasî tarihten ibaret saymak gibi bir anlayış mevcuttur. Oysa devletlerin veya toplumların siyasî, sosyal, ekonomik ve askerî olay ve olgularının yanında eğitim faaliyetleri de önemli yer tutmaktadır. Bugüne kadar eğitim alanında yapılmış çalışmalar tarandığında Alanya kazasının eğitimi ile alakalı yapılan araştırmalara bakıldığında eğitim – öğretim yönünü inceleyen pek fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Bu durum da bizi eğitim alanında çalışmaya sevk etmiştir. Araştırmanın amacı: 1876-1930 yıllarını kapsayan dönem içerisinde Alanya kazasının gerek resmî gerek hususi eğitim kurumlarını, bu kurumların yapısal özelliklerini belirlemek ve öğrenci ile öğretmen rollerinden yola çıkarak dönemin sosyo-kültürel yapısı içerisinde bunların işlevlerini tespit etmektir.

1.2.Araştırmanın Alt Amaçları: İlk kez belirlenen dönem içerisinde Alanya kazasının eğitim-öğretim faaliyetleri ortaya konmaktadır. Araştırmamızın gerek sosyal tarih gerek Alanya Eğitim Tarihi ve gerekse Türk Eğitim Tarihine katkıda bulunması da amaçlarımız arasındadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma ile Alanya'daki 1876-1930 yıllarına ait eğitim – öğretim kurumları özgün bir şekilde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yapılan çalışmalara bakılırsa daha çok bölgenin siyasî, coğrafi ve ekonomik yönlerine değinilmiştir. Araştırmamız Alanya'nın eğitim yönüyle ilgilidir, bu açıdan bölgenin kültürel yönüne de değinilmesi oldukça önemlidir. Araştırmamız Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte eğitim sistemindeki değişimi ve modernleşmeyi bir bütün hâlinde sunması açısından da değerlidir. Aynı şekilde araştırmamız sosyal tarih açısından Alanya eğitim tarihine ışık tutacak, bunun dışında Türk eğitim tarihine katkı yapacak mahiyettedir.

1.4.Varsayımlar (Sayıtlar)

Osmanlı Devleti'nde son dönemlerde hemen hemen her alanda görülen bozulmaların eğitim alanında da görüldüğü bir gerçektir. Islahatçı devlet adamları, devlette meydana gelen bu bozulmaların eğitim ile birlikte düzeleceğine kanaat getirmişler ve ıslahatlara öncelikle eğitim alanından başlamışlardır. Bu sebeple Tanzimat ile başlayıp Meşrutiyet ile gelişen eğitimde ıslahat hareketleri, merkezde başlamış ve ardından taşrada da hayata geçirilmiştir. 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile de reform süreci daha plânlı hâle gelmiştir. Bu hareket, Osmanlıdaki ıslahatçı devlet adamlarının eğitimi ülkenin her bir köşesine yaymayı amaçladığını göstermektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırmamız 1876-1930 yılları arasını kapsamaktadır. Bu yıllar Osmanlı Devleti'nin son dönemine tekabül eden Meşrutiyet Devri ile başlamaktadır. Bu dönem, demokratikleşme çabalarının hız kazandığı, ilköğretimin anayasal bir zorunluluk hâline getirildiği, eğitim öğretim kurumlarında nicelik, nitelik ve işleyiş yönleriyle önemli değişikliklerin yaşandığı; ayrıca iç ve dış siyasette pek buhranlı bir zaman dilimidir. Devam eden süreçte I. Dünya Savaşını, mütareke yıllarını, Anadolu Türklüğünün Millî Mücadele Dönemini ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını içine almaktadır. Mekân bakımından ise araştırma Alanya kazasını kapsamaktadır.

2. Tanımlar

- **Sıbyan Mektebi** : Sâbi denilen beş altı yaşındaki kız ve erkek çocuklarını okutmak amacıyla açılmış olan ilköğretim kurumlarına Osmanlı Devleti'nde Sıbyan mektebi denilmiştir¹.
- **Rüşdiye**: 19. yüzyılın ilk yarısında kurulan ve iptidaî (ilk) ile îdâdî (lise) arasında eğitim veren eğitim kurumuna rüşdiye adı verilmiştir².
- **İdâdî**: Sözlükte “bir şeyi hazırlamaya mahsus yer” anlamına gelen idadi, Tanzimat Döneminin ilk yıllarında Batı tarzında açılan okulların hazırlık sınıfları için kullanılmıştır³.
- **Medrese** : Medreseler Osmanlı Devletinde mektepten sonra orta ve yüksek eğitim veren kurumlara denilmektedir⁴.

3. Araştırmanın Yöntemi:

Bu çalışmada Nitel Araştırma Yöntemi kullanılmış, doküman analizi, bilgi ve belge tarama uygulaması yapılmıştır. 1876-1930 arası dönem içerisinde Alanya'nın eğitim-öğretim faaliyetlerini içeren belge ve bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Konya Maârif Arşivi, Konya Vilâyeti Salnâmesi, Türkiye Cumhuriyeti Salnâmesi ve Maârif Salnâmesi'nden elde edildi. Bütün bu belgelerin transkripsiyonu yapıldı ardından tarafımızca kronolojik sırayla tasnif edildi. Daha sonra yine tarihsel sıra göz önünde bulundurulacak şekilde bir plân oluşturuldu. Plân oluşturulurken okulların durumu, öğretim kadrosu, öğrenci mevcudu ve veli profili gibi durumlar da göz önünde bulunduruldu.

Araştırmamız, I. Meşrutiyet'in ilân edildiği yıl olan 1876 ve Yeni Türk Devleti'nin kurulup ardından da Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte 1930 yılına kadar

¹ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, trs., s. 817; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2013, s. 1107.

² Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, trs., s. 817; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2013, s. 1050.

³ Osman Ergin, *Türk Maârif Tarihi*, C. I-II, İstanbul, 1977, s.495.

⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, trs., s. 817; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2013, s. 1008.

olan dönemi kapsamaktadır. Bu zaman aralığında bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nde modernleşme çabaları ön plâna çıkmaktadır. Eğitim konusu da hiç kuşkusuz bu modernleşmeden nasibini almıştır. Eğitimde önemli atılımların yaşandığı, çeşitli nazariyelerin uygulanmaya çalışıldığı, ilköğretimin zorunlu hâle getirildiği bu dönem, ilerleyen süreçte araştırma konumuzu da kapsayan Cumhuriyet dönemi eğitiminin temelini teşkil etmektedir. Millî Mücadele ve hemen ardından gelen Cumhuriyet döneminde ise varoluş mücadelesi vermiş olan bir milletin, eğitim başta olmak üzere birçok alanda yapmış olduğu atılımlar dikkat çekmektedir. İşte bu atılımlar tarafımızdan özel tarih anlayışı altında Alanya kazası çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırmada zaman olarak bu aralığın seçilmesinin en önemli nedeni, şüphesiz Alanya ile ilgili bilgi ve belgelerin bu zaman aralığında yoğunlaşmış olmasıdır. Ancak gerekli olan yerlerde geçmişe yönelik yapılan atıflar ile bir konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

3.1.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama tekniklerinden anket, görüşme gibi tekniklerden öte arşiv müdürlükleri ve çeşitli kütüphanelerde yapılan katalog ve kaynak taramaları ile 1876-1930 yıllarına ait veriler toplanmış ve çeşitli arşiv belgeleri ile sonuçlar desteklenmiştir.

Araştırma süresince toplanan veriler fişleme metoduyla tasniflenecek, konu ile ilgili ulaşılabilen tarihî belgelerle desteklenmiş ve araştırma problemi tarihî gelişim sırası ile ele alınarak analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Yorum

Türk devletlerinde görülen insan yetiştirme geleneği Alanya'da da kendini göstermiştir. Zorlu savaş dönemlerinde bile eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edilmiştir. Hatta İstanbul'daki Askerî Tıbbiye, Sultânî ve Mülkiye gibi mekteplere çok sayıda öğrenci gönderilmesi Alanya'daki eğitim kalitesini ve eğitim alanındaki başarıyı göstermektedir. Bu öğrencilerden azımsanmayacak derecede Devlet adamı yetişmiştir. Alanyalı olup Osmanlı Devleti'nde şeyhülislâm, kadı, müderris, sadrazam gibi çok sayıda üst düzey makamlarda hizmet eden kişiler mevcuttur. Bu yüzden Alanya, kadılar ve müderrisler şehri olarak da anılmaktadır. Alanya halkı

eğitime her dönemde önem vermiştir. Bunlardan biri de Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanan şu gelişmedir: Alanya halkı Lâtin Alfabetesi’nin Kabul Kanunu’nun çıkmasını beklemeden yeni Türk harflerini öğrenmek için hayret uyandıracak derecede ilgi göstermiş ve bunun için de geceleri kasabanın okulunda yeni harfleri okuyup-yazma çalışmasına katılmıştır.

5.Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın ana kaynakları; 1.Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri, 2.Konya Maarif Arşivi Belgeleri, 3.Konya Vilâyeti Salnâmeleri, 4.Türkiye Cumhuriyeti Salnâmeleri, 5.Maârif Salnâmeleri, 6.Alanya Hurufat Defterlerinden oluşmaktadır. Bunların dışında çeşitli kitap ve makalelerden de yararlanılmıştır.

5.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

Araştırmamız için öncelikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maârif Nezareti belgelerinden yararlanılmıştır. zetleri çıkarılarak katalog hâline getirilmiş Maârif Nezareti Mektûbî Kalemî dosyaları içerisinden on bir adet evrakın Alanya merkez ve köylerinin İbtid mektebi, on adet evrakın Alanya Rüşdiye mekteplerinin tamiri, eğitim kadrosu, ğrenci ve dersler ile hayırsever Alanyalıları verilen rütbe ve nişanların ilgili vilâyet ve nezaret arasındaki yazışmalardan oluştuğu tespit edilmiştir. Transkripsiyonu yapılan belgelerin ilki 28 Ocak 1861 tarihine, sonuncusu ise yine 6 Ekim 1913 tarihine aittir.

5.2. Konya Maârif Arşivi Belgeleri

Konya Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan ve 98 klasörden oluşmak üzere dijital ortamda muhafaza edilen Konya Maârif Arşivi Belgeleri içerisinden Alanya ile ilgili olanlar tespit edilmiştir. Bunlar İmtihan-ı Umûmî Cetvelleri, Ruhsatnme Defterleri ve Mehb-ı Müslimîn ve Gayr-i müslim-i Ecnebiye Defterleridir. İmtihan-ı Umûmî Cetvelleri içerisinde: Mektep ismi, eğitim-ğretim dönemi, ders isimleri ile şakirdanın ve velisinin isimleri, yaşları, numaraları ve derslerden geçme-kalma durumları vardır. Dersten kaldılarsa bunun nedenleri yer almaktadır. Bu defterler, 1901-1902 eğitim-ğretim döneminden başlayıp 1912-1913 eğitim-ğretim dönemine kadar olan bilgileri içeren yedi defterden oluşmaktadır.

Ruhsatnâme Defterlerindeyse: Konya'ya bağılı bölgelerde küşad olunan gayri müslim ve çok az da olsa Müslim özel okulları hakkında bilgi vermektedir. Mehab-ı Müslimîn ve Gayr-i müslim-i Ecnebiye Defteriyse: R. 1312 (H. 1896-1897) yılından itibaren Konya ve civarındaki Gayr-i müslim tebaa okullarını ihtiva etmektedir. Özellikle bu defterler Türk Maârif Tarihi'nde olduğı kadar yer isimlerinin tespitinde de oldukça önemli bir paya sahiptir.

5.3. Konya Vilâyeti Salnâmeleri

Konya Vilâyeti, Osmanlı Devleti'nde en çok salnâmeye sahip olan birkaç vilâyetten bir tanesidir. 1868-1914 yılları arasında toplamda 30 sayıdan oluşan bu salnâme koleksiyonundan araştırma dönemimize uygun olan sayılar, İslam Araştırmaları Merkezi'nin internet sayfasından temin edilip transkripsiyonu yapılmış ve tasnif edilerek özellikle Alanya kazası ile ilgili istatistiksel bilgiler kullanılmıştır.

5.4. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmeleri

Yukarıda da bahsedildiğı üzere İslâm Araştırmaları Merkezi internet sayfasında Osmanlı Devlet Salnâmeleri'nin içinde yer alan bu kaynak, 1925/1926 yılları arasında Yeni Türk Devleti'ndeki vekâletler ve müdürlükler ile ilgili bilgilerin yanı sıra alfabetik sıraya uygun olarak yazılan illerin idarî taksimatı, coğrafi özellikleri, nüfus bilgileri, ekonomik, sosyal ve kültürel durumları hakkındaki bilgileri ihtiva etmektedir. Biz de bu kaynakta hem Türkiye genelindeki hem Konya'daki eğitimin durumu ile ilgili istatistikî bilgilerden yararlandık.

5.5. Maârif Salnâmeleri

1898-1903 yılları arasında, Osmanlı Devleti'nde eğitim ile ilgili bilgileri içeren Maârif Salnâmelerinden oluşmaktadır. Bu salnâmelerin içerisinde; Osmanlı Devleti'ndeki ilk, orta ve yüksek mektepler, bu mekteplerde okutulacak dersler ve müfredat programı gibi bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda başta İbtidaî olmak üzere Rüşdiyye ve İdâdîye mekteplerinde okutulacak dersler ve ders sayıları ile ilgili bilgiler tarafımızdan Alanya İbtidaî, Rüşdî ve İdâdî mektepleri bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmamız kapsamında, Osmanlı Devleti'nde eğitim konusu ile ilgili kitap, tez ve makaleler taranmış, konumuz ile alâkası bulunanlar

kullanılmıştır. Kullandığımız kitaplar arasında ön plâna çıkan eserler; Osman Ergin Türkiye Maârif Tarihi, Hasan Ali Koçer Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Necdet Sakaoğlu Osmanlı’dan Günümüze Eğitim, Yahya Akyüz Türk Eğitim Tarihi ve İbrahim Hakkı Konyalı, Alanya’dır. Kullandığımız makaleler ise: Cahit Baltacı, “Osmanlılar’da Mektep” ve Bayram Kodaman; Abdullah Saydam, “Tanzimat Devri Eğitim Sistemi” gibi makalelerdir.

6.Alanya Kazası Tarihçesine Kısa Bir Bakış

Alanya’nın tarih öncesi devirlerine ait belge ve bilgi sınırlıdır. Bununla birlikte, 1957 yılında Kadıni Mağarası’nda yapılan araştırmalar bölge tarihinin Üst Paleolitik (m.ö. 20.000-17.000) Dönemine kadar uzadığını göstermektedir⁵. Günümüzde Alanya’nın bulunduğu yerde yer alan şehir, tarihte ilk olarak “Korakesion” adı ile bilinmektedir⁶. Farklı kaynaklar incelendiğinde, Korakesion şehrinin bazı kaynaklarda Pamfilya bölgesinde bazı kaynaklarda ise Kilikya bölgesinde yer aldığı belirtilmektedir⁷.

Sarp kayalıklar üzerinde kurulmuş olan şehir, kendisini küçük bir askerî birlik ile koruyabilecek şekilde inşa edilmiştir⁸. Şehir, İpek Yolu’nun deniz bağlantısını sağlaması nedeniyle ilk çağdan itibaren önemli bir ticaret merkezi durumundadır⁹. Şehrin müdafaaya uygun yapısı ve korunaklı bir limanının olması korsanların ve asilerin şehri elverişli bir sığınak yeri olarak görmesine sebep olmuştur¹⁰. Özellikle ilk çağlarda yaşanan savaşlar ve bu sebeple ortaya çıkan siyasî boşluklar nedeniyle bölge korsanlar tarafından uzun süre üs ve ganimet deposu olarak kullanılmıştır¹¹. Sonraki dönemde Kilikya bölgesi Roma İmparatorluğu’nun bir eyaleti olsa da bölge ve Korakesion şehri fiilen Korsanlar tarafından kullanılmaya devam etmiştir¹². Bölgede yaşanan korsan sorunu M.Ö. 65 yılında ve Korakesion önünde yaşanan

⁵ Ali Rıza Gönüllü, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Alanya (1908-1938)*, Ankara 2008, s. 3.

⁶ Seton Lloyd ve D. Storm Rice, *Alanya (Alâiyya)*, çev. Nermin Sinemoğlu, Ankara 1989, s.1.

⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya*, İstanbul 1946, s.15.

⁸ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.1.

⁹ Ali Yardım, *Alanya Kitabeleri (Tespit, Tescil, Tasnif ve Değerlendirme)*, İstanbul 2002, s.5.

¹⁰ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.1.

¹¹ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

¹² Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

savaş sonucunda ortadan kaldırılmıştır¹³. Şehrin tamamen Roma idaresine geçmesi sonrasında şehir ”güzel dağ” anlamına gelen “Kolonoros” adı ile anılmaya başlamıştır¹⁴. Bu isim değişikliğini ilerleyen dönemlerde yenileri takip etti. Şehrin Müslümanların fethinden sonra “Alaiye” ismini almasına karşın, şehir çeşitli milletler tarafından “Candelor”, “Scandalore”, “Galanorum” isimleriyle anılmaya devam etmiştir¹⁵. Bununla birlikte, ilerleyen dönemlerde başta Katalan haritaları olmak üzere birçok farklı haritada Alaiye şehrinin adı “Cap Uboldo” veya “Cap Boldo” şeklinde geçmektedir. Fakat Türk kaynaklarında böyle bir isme rastlanılmamaktadır¹⁶.

Müslümanların Anadolu’ya girişi Korakesion-Kolonoros şehrinde en başlarda büyük bir değişime neden olmadı¹⁷. Müslümanlar, Adana ve Tarsus ovalarına hâkim olsalar da özellikle sahil bölgelerinin sert coğrafi yapısı bu bölgenin hâkimiyetini bir hayli güçleştirdi¹⁸. Coğrafi şartlar, Kolonoros bölgesinin Selçuklular öncesindeki durumunu izah etmektedir. Şehre ulaşım yollarının dar ve engebeli oluşu, bu nedenle diğer bölgelerle yaşanan irtibat sorunu, şehrin geniş bir hinterlanda sahip olmayışı ve Torosların yüksek dağ silsilelerinin Kolonoros civarında Anadolu yaylalarına girişi güçleştirmesi şehirde hâkimiyetin güçlüğüne gözler önüne sermektedir¹⁹.

Selçukluların Anadolu’ya girişi ve akabinde Bizans ve Haçlı orduları ile yaşanan savaşlar sonrasında Anadolu’da Selçuklu hâkimiyeti kurulmuş olup bu süreç 1207 yılında Antalya şehrinin, 1221 yılında Alaiye’nin fethi ile devam etmiştir²⁰. İlk olarak I.Gıyaseddin Keyhusrev 1207 yılında Antalya’yı fethederek Selçuklulara Akdeniz sahillerinde ilk Türk üssünü kazandırmıştır²¹. Keyhusrev’in 1219 yılında vefatı sonrasında tahta çıkan I. Keykubad, ‘Alaeddin’ unvanını almıştır²². I. Keykubad’ın tahta çıkışının ardından Antalya valisi Mubarizüddin Ertokuş, ülke sınırlarını güney sahili boyunca uzatma ve Kolonoros’un fethi hususunda I.

¹³ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

¹⁴ Konyalı, *aynı eser*, s.30.

¹⁵ Konyalı, *aynı eser*, s.57.

¹⁶ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.6.

¹⁷ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.2.

¹⁸ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

¹⁹ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

²⁰ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

²¹ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.3.

²² Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.4.

Keykubad'ı ikna etmiştir²³. 1221 yılında başlayan kuşatma, dönemin Kolonoros beyi olan Kir Fard'ın, Ertokuş tarafından ikna edilmesiyle şehrin fethi tamamlanmıştır²⁴. Kir Fard, Kolonoros karşılığında kendisinin, ailesinin ve emlakının emniyetini ve ilâveten Akşehir tımarını da almıştır²⁵.

I.Keykubad, fethin ardından kendi adına izafeten şehre “Alaiye” adını vermiştir²⁶. Fetih sonrasında memleketin her köşesinden getirilen halk iskan ettirilmiş, bölgeye zanaatkârlar ve bilginler yerleştirilmiş ve şehir kışlık başkent yapılmıştır²⁷. Alaeddin Keykubad, Kolonoros'un fethi ve şehirde gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından Antalya'ya geri dönüşe geçmiş olup dönüş sırasında Alara Kalesini de fethetmiş; burada yeni bir kale ve han inşa ettirmiştir²⁸.

Alaeddin Keykubad döneminde Alaiye en parlak devrini yaşamış olup sonraki devirlerde herhangi bir Selçuklu yapı faaliyetine rastlanmamıştır²⁹. Alaeddin Keykubad'ın son dönemlerinde baş gösteren Moğol tehdidi, vefatının ardından oğlu II.Keyhusrev zamanında artmış ve Moğollar ile yapılan savaş sonrası Selçuklular zayıflamaya başlamıştır. Bu süreç 1300'lere kadar devam etmiş ve küçük beyliklere bağlı mücahit gaziler tarafından Selçuklu devleti parçalanmıştır³⁰.

Selçuklu devletinin parçalanması ile birlikte başkent Konya'nın kontrolü dahil aslan payı Karamanoğlu beyliğine düşmüştür³¹. Bu beylik, birçok dağ kaleleri, Toros silsileleri üzerinde yer alan çeşitli geçitleri ve zaman zaman Alanya'yı içine alan güney sahil hattını kontrol etmiştir³². Çeşitli kaynaklarda, bölgenin Osmanlı öncesi bu dönemde Alaiye'nin farklı kişiler ve beylikler tarafından kontrol edildiği veya yönetildiği belirtilmektedir³³.

²³ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

²⁴ Konyalı, *aynı eser*, s.55.

²⁵ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.4.

²⁶ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

²⁷ Yardım, *aynı eser*, s.7.

²⁸ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.5.

²⁹ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.6.

³⁰ Lloyd ve Rise, *aynı eser*, s.6.

³¹ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

³² Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

³³ Lloyd ve Rise, *aynı yer*.

İstanbul'un fethi sonrası Fatih Sultan Mehmet yönünü Anadolu'ya çevirmiş ve Alaiye'nin fethi için Rum Mehmet Paşa'ya emir vermiştir³⁴. Paşa, Alaiye Beyi Kılıç Arslan'ın kızı ile evlenmiş fakat fetih sonuçsuz kalmıştır³⁵. Bunun üzerine fetih için Gedik Ahmet Paşa görevlendirilmiştir³⁶. Gedik Ahmet Paşa, 1471 yılında Alaiye'yi Osmanlı topraklarına katmıştır³⁷. Böylece Alaiye'de beylik dönemi sona ermiştir³⁸. Bu tarihten sonra Alaiye, Osmanlıya bağlı bir sancak beyi tarafından yönetilmeye başlamıştır³⁹. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Akdeniz'i dolaşan Piri Reis, haritasında Alaiye'ye de yer vermiş olup şehir Kanuni Sultan Süleyman'ın ilgisini çekmiştir⁴⁰. Bu ilgi sonrasında halen Alanya Kalesi'nde faaliyet gösteren Süleymaniye Camii (1548) Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir⁴¹. Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine tahta geçen II.Selim döneminde Kıbrıs'ın fethi gerçekleştirilmiştir. Kıbrıs'ın fethi sonrası İçel ve Tarsus ile birlikte Alaiye şehirleri Kıbrıs eyaletine bağlanmıştır⁴². XIX. yüzyılın başlarında Adana eyaletine bağlı olan ve 1846'ya kadar buraya bağlı kalan Alanya, bahsi geçen tarihte Konya'ya bağlanmıştır. Ve 1868 yılında Teke Sancağı'na tâbi hâle gelmiştir⁴³.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Alaiye, 20 Nisan 1923'te çıkarılan bir kanunla Antalya vilâyetine bağlı bir kaza statüsü kazanmış ve 1933'te Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle şehrin adı Alanya olarak değiştirilmiştir⁴⁴.

³⁴ Yardım, *aynı eser*, s.7.

³⁵ Yardım, *aynı yer*.

³⁶ Yardım, *aynı eser*, s.8.

³⁷ Yardım, *aynı yer*.

³⁸ Yardım, *aynı yer*.

³⁹ Yardım, *aynı yer*.

⁴⁰ Gönüllü, *aynı eser*, s.13.

⁴¹ Yardım, *aynı yer*.

⁴² Yardım, *aynı yer*.

⁴³ Gönüllü, *aynı eser*, s.14.

⁴⁴ Yardım, *aynı eser*, s.8.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MODERNLEŞME DÖNEMİ ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ KLASİK EĞİTİM KURUMLARI

Alanya'daki eğitim kurumlarını incelerken Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumlarını ve işleyişini genel anlamda bilmemiz gerekir. Böylece mukayese yapma imkânına sahip olacak konumuzla ilgili birtakım çıkarımlarda bulunabileceğiz.

1. I. Meşrutiyet Dönemi Öncesi Osmanlı Eğitim Sisteminin Karakteristik Özellikleri

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın başlarından itibaren Batı karşısında gerilemeye başladığını fark etti. Osmanlı devlet adamları, bu gerilemeyi önlemeye yönelik çözüm yolları aramaya başladı. Bu dönemde alınan yenilgiler ve büyük çaptaki toprak kayıpları ilk önce askerî alanda yenilik yapmak fikrini ortaya çıkardı. Bu yenilikleri daha sonraki süreçte eğitim, kültür ve sosyal alanlardaki yenilikler takip etti. Özellikle II. Mahmut döneminde hemen hemen her alanda yenilik çalışmaları görüldü. Biz konumuz gereği bu geniş yenilik faaliyetlerinden eğitim alanındaki yenilikler üzerinde duracağız.

Osmanlı Devleti'nin Batı'yı örnek almaya başladığı Lale Devri'nden önce eğitim sisteminin temelini dinî ilimler oluşturmaktaydı. Bununla birlikte pozitif bilimlere gereken önem verilmiyordu. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere savaşların kaybedilmesi ve toprak kayıplarının artması ile birlikte önce askerî ıslahatlara yoğunlaşıldı, dinî eğitimden ziyade pratik bilginin ön plâna çıktığı askerî eğitim kurumları açılmaya başladı. Bunlardan ilki, 1734 yılında açılan ancak kısa ömürlü olan Hendesehâne idi. Hendesehâne'yi sırasıyla 1776 yılında açılan Mühendishane-i Bahrî-i Hümayûn ve 1795 yılında faaliyete başlayan Mühendishane-i Berr-î Hümayûn takip etti⁴⁵.

⁴⁵ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2013*, Ankara, 2013, s. 143-144.

Genel olarak bakıldığı zaman dönemin karakteristik özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Batılı tarzda yenilik hareketleri askerî alanda başlamış ve Avrupa'dan uzmanlar getirtilerek onların vasıtasıyla ders programlarına Batı dilleri ve müspet ilimler eklenmiştir.
- İlköğretim mecburi hâle getirilmiş ancak sadece İstanbul'da uygulama alanı bulabilmiştir.
- Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da kaldırılması ile birlikte medrese zihniyeti önemli bir taraftarını kaybetmiş ve bu da etkisinin zayıflamasına neden olmuştur.
- Batı ile ilişkiler geliştiriliş ve yapılması plânlanan yenilikler için Batı'yı yakından takip etmek maksadıyla Avrupa'ya 1830'lu yıllardan itibaren öğrenci gönderilmeye başlanmıştır.
- İlk resmî gazete olan Takvim-i Vakayî yayımlanmış ve bunu diğer süreli yayınlar takip etmiştir⁴⁶.

Şimdi Meşrutiyet Dönemi öncesi Osmanlı Devleti klasik eğitim kurumlarına bir göz atalım.

2. Geleneksel Temel Eğitim Kurumları: Sıbyan Mektepleri

Sıbyan sözcüğü sözlükte, “sâbi”nin çoğuludur ve çocuklar anlamına gelmektedir⁴⁷. Sıbyan mekteplerinin kuruluşu İslâmiyetin ilk yıllarına kadar uzanır. İslam dininin yayılmaya başladığı yıllarda okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı, İslâm dinî ve siyasî sistemin birlikte getirdiği birtakım ihtiyaçlar okuma yazmanın teşvikinde önemli rol oynamıştır. Mektepler başlangıçta yazı okulları olarak ortaya çıkmış, okuma ve yazma öğretimini Müslümanlar ele almaya başlayınca kadar Kur'an ve dinin öğretildiği başka bir mekteple bir müddet yan yana devam etmiştir⁴⁸. Bu kurumlar zaman içerisinde diğer İslâm ve Türk İslâm devletlerine de yayıldı ve Osmanlı Devleti'nde de varlığını devam ettirdi. Abbasi

⁴⁶ Akyüz, *aynı eser*, s. 143.

⁴⁷ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, 1989, s. 817; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2013, s. 1107.

⁴⁸ M. Öymen Dağ, *İslam Eğitim Tarihi*, Ankara 1974, s.64-65.

Devleti'nde "küttâb" adı verilen bu kurumlar, Osmanlı Devleti'nde "dârü't-ta'lim", "dârü'l-ilm", "muallimhane", "mahalle mektebi" veya "taş mektep" gibi isimler ile anılmaya başlandı. Mahalle mektebi denilmesinin sebebi hemen hemen her mahallede açılması; taş mektep denilmesinin sebebi ise binalarının taştan yapılmasıdır⁴⁹. Zaman içerisinde mektep kelimesi artık sadece ilk mektepleri ifade eden bir kavram olmaktan çıkarak bütün eğitim öğretim kurumlarının genel adı olmuştur.

Sıbyan mekteplerinin öğretiminde, kuruluşlarındaki amaca uygun olarak dinî esasların öğretimi ağırlıklı yer kaplar. Başlangıçtaki temel amacı, Kur'an öğretmek olan bu okullar daha sonraki yıllarda okuma yazma öğreten okul hâline gelmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nde Sıbyan mektepleri reyanın çocuklarının eğitim hayatına başladıkları ilk yerlerdir. Bu eğitim-öğretim kurumlarında Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere genel bir din bilgisi eğitimi verilmekte ve biraz da okuma-yazma öğretilmekte olup karma bir eğitim sistemi uygulanmaktadır. Mektebe başlama yaşı umumiyetle 5-6'dır⁵⁰. Ancak uğur getirdiğine inanıldığı için çocukların 4 yıl 4 ay ve 4 günlük iken de mektebe gönderildiği görülmektedir. Okul çağına gelen çocuklara aileleri tarafından çocukların okulu sevmeleri ve alışmaları için mektebe başlama merasimi düzenlenirdi. Bu merasimlere "Âmin Alayı" yahut "Bed-i Besmele Cemiyeti" adı verilirdi. Ailenin maddî imkânlarına göre düzenlenen bu merasimler, kuşkusuz Osmanlı ailesinin ilk eğitime verdiği önemi anlamamız bakımından mühimdir⁵¹.

Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumları, umumiyetle vakıf yoluyla tesis edilir ve masrafları bu vakıflar vasıtasıyla karşılanırdı. Keza aynı şekilde taşrada da mektepler halktan gelen ianelerle yapılırdı ve muallim maaşları dahi bu ianelerle karşılanırdı. Bu durum Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretimin bir devlet görevi olarak benimsenmediğinin en büyük kanıtlarından biridir⁵².

⁴⁹ Cahit Yalçın Bilim, *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi*, Eskişehir 1998. s.1.

⁵⁰ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara, 1993, s. 7.

⁵¹ İsmail Kara; Ali Birinci, "Mahalle Mekteplerine Başlama Merasimi ve Mektep İlahileri", *Eğitime Bakış, Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, sayı: 12, Ankara, 2008, s. 16-17.

⁵² Akyüz, *aynı eser*, s. 88.

Sıbyan mektepleri de aynı şekilde vakıflar yoluyla veya halkın gayretleri ile bir caminin bitişiğine tek katlı, tek odalı taş binalar olarak inşa edilmektedir. Sıbyân mektepleri, Kur'an mektepleri gibi vakıflar tarafından kurulmuş ve her türlü masrafı yine vakıflar tarafından üstlenilmiştir. Belli bir teşkilâta ve ortak bir programa sahip olmayan bu okullar özel vakıfların gelirleri ve bu vakıflarda konulmuş şartlara göre idare edilmiş ve öğretime devam etmiştir⁵³.

Küçük bir bahçeye sahip olan bu yapılarda öğrencilerin ihtiyacı olan tuvalet, çeşme ve depo gibi gereksinimler bahçeye eklenmektedir. Sınıflarda muallimler bir minder üzerine, öğrenciler ise yerde halıların üstünde oturarak rahle üzerinde dersler yapılırdı. Dersler birkaç kişiden oluşan öğrenci gruplarının hocanın veya kalfanın önüne gelerek derslerini vermeleri suretiyle işlenirdi⁵⁴.

2.1. Modernleşme Döneminde Sıbyan Mekteplerinin Islahı

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıldan itibaren devletin her alanında görülen gerileme, eğitim alanında da görülmüş olup bu bozulmalar geç fark edilmiştir. Lale Devri akabinde bozulan kurumları ıslah etmek için birtakım faaliyetlere girişildiyse de bunlar daha çok askerî alana yönelik olduğundan eğitim alanındaki bozulmalara çözüm önerileri getirilememiştir. Eğitim alanındaki bu bozulmalar evvela ilk eğitimin verildiği Sıbyan mekteplerinde görülmüş ve devrin yüksek eğitim kurumları olan medreseler de bu durumdan nasibini almıştır. Ancak gerek ıslahatçı devlet adamları gerekse ıslahatçı padişahlar, İlmiye grubunun nüfuzundan çekindiği için eğitim alanındaki bozulmaları ıslah etmek yerine yeni eğitim kurumları açmayı uygun görmüşlerdir. Buna rağmen II. Mahmut, mevcut eğitim kurumlarının ıslahını gündeme getiren ilk padişah olmuştur⁵⁵.

II. Mahmut döneminde, ilk defa askerî saha ile birlikte mülkî sahada da ıslahat yapılmaya çalışıldığını görüyoruz. Bunun bir sonucu olarak, 1824 yılında sıbyan okullarının durumu ele alındı. Nitekim II. Mahmut, söz konusu tarihte “Talim -i sıbyan” hakkında bir ferman yayınlamıştır. Bu fermanda, cehaletin kötülüklerinden

⁵³ Bilim, *aynı eser*, s. 2.

⁵⁴ Akyüz, *aynı eser*, s. 92-93.

⁵⁵ Cahit Yalçın Bilim, *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*, Eskişehir 1984, s. 37.

ve çocukların okula değil çıraklığa verilmesinin zararlarından söz edildikten sonra genç ihtiyar herkesin İslam akidelerini öğrenmesi ve çocuklarını ergenlik çağına kadar okullara göndermeleri irade buyrulmuştur⁵⁶.

1824'te İstanbul'da ve 1826'da eyaletlerde yayınladığı fermanlarla halkın çocuklarının cahil kalmasındaki kötülöklere dikkati çekerek, herkesin çocuğunu bülüğ çağına girinceye kadar günde iki defa mektebe gönderip okutturması mecburiyetini ilân etmiş ve bunun yaptırımını olarak da öğrenim çağındaki çocukların esnaf tarafından çıraklığa alınmalarını yasaklamıştır⁵⁷. Ayrıca çocukların okula devamını sağlamak için dinî ve hukukî müeyyideler konmuştur. Fermanın diğer özelliklerine gelince:

a) Fermanın hükümleri sadece İstanbul için geçerlidir.

b) Sıbyan okullarına devam mecburiyeti konmuştur. Fakat bu mecburiyet, taşra sıbyan okulları için geçerli olmadığından, genel bir kaide değildir. Bu bakımdan, ilköğretim mecburiyetinin bu tarihte konduğunu ileri sürmek imkânsızdır; fakat ona doğru atılmış bir adım olarak yorumlanabilir.

c) Eğitim ve öğretim hususunda her hangi bir yenilik getirmemiştir. Yine geleneksel eğitim devam etmiş ancak ıslahı söz konusu olmuştur. İfade biçiminden yalnızca İstanbul için ilköğretimi zorunlu gördüğü anlaşılan bu ferman eğitim tarihinde büyük önem taşır⁵⁸.

Sıbyan mekteplerinin insan kaynaklarından hocalara bakacak olursak, başka kaynak olmadığı için genellikle medresede okumuş, okuma yazma bilen, çok zaman cami veya mescitte imamlık ya da müezzinlik yapan kimselerdi. Hocalar seçilirken kendilerinin “*Nefsi enfes sahibi, rızay-ı hak talibi ve bir salih hafız-ı kalamullah ve namazın erkânın ve şeraitin bilir ve sıbyan talimine münasib ve muktedir kimse*” olmasına dikkat edilirdi. Kız çocuklarına ait mekteplerin hocaları da ekseriyetle ancak Kur'an Subha-i Sıbyanı, Tuhfa-i Vehbi gibi risaleleri okuyabilen yaşlı

⁵⁶ Bilim, *aynı eser*, s. 38-39.

⁵⁷ Necdet Sevinç, *Osmanlı'nın Yükselişi ve Çöküşü*, İstanbul 2007. s. 122.

⁵⁸ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1991, s. 58.

kadınlardı. Öğrencileri çok olan büyük mekteplerde birkaç hatim indirmiş kabiliyetli öğrenciler arasından seçilen kalfalar bulunurdu⁵⁹.

Sultan II. Mahmut döneminde sıbyan mektepleri hocalarının yeterlikleri üzerinde durulmaya başlanmış, 1838 tarihli layiha ile hocaların umumi durumları ile bilgi derecelerinin yoklanarak bilgisiz ve ehliyetsizlerin görevlerine son verileceği bildirilmiştir. II. Mahmut zamanında sıbyan mektebi hocaları medrese teşkilâtı içinde özel bir eğitime tâbi tutulmuşlardır.

Sıbyan okulları eğitim ve öğretim araçları bakımından da yetersizdiler. Kitap haricinde yazı tahtası, harita, küre, sıra gibi ders araç gereçlerinin hiçbiri yoktu⁶⁰.

Sultan II. Mahmut'un 1838'de ilköğretim alanında yeni bir teşebbüse daha giriştiğini görüyoruz. Bu tarihte, Meclis-i Ümûr-u Nâfia, ilköğretimin ıslahı üzerinde bir rapor hazırlandı. Bu rapor, bazı değişikliklere uğratılarak padişahın onayına sunulmuştur ve iradesi temin edilmiştir. Bu raporda genel maarif sistemi ve bu arada sıbyan okullarının önemi ve ıslahı üzerinde durulmuştur. Bu raporda hâkim olan güçler, ana çizgileriyle şöyle özetlenebilir: Maarifin gayesi, insanı ahirete olduğu kadar hayata da hazırlamaktır. Dini bilgiler insanı ahirette kurtuluşa hazırladığı halde fen ve ilim insanın dünyada mutlu ve müreffeh olmasını sağlar. Halkı cahil olan memleketlerde ne sanayi ilerler ne de devlet zengin olabilir. Maarif sistemi bir bütündür, bu bakımdan ilk, orta, yüksek dereceli okullar arasında bir uyum sağlanmalıdır⁶¹.

Meclis-i Umûr-u Nâfia hazırladığı raporda şu tavsiyelerde bulunmuştur:

- a) Hocaların teftiş edilmesi ve yetenekli olmalıdır,
- b) Çocukların okula devamı mecburidir ve gerekli bilgileri öğrenmeden bırakılmamalıdır,
- c) Çocukların bilgi seviyesine göre sınıflara ayrılmalıdır,
- d) Fakir ve kimsesiz çocuklar için yatılı okullar açılmalıdır,

⁵⁹ Aziz Berker, *Türkiye'de İlk Öğretim*, Ankara 1945, s. 5.

⁶⁰ Kodaman, *aynı eser*, s.57.

⁶¹ Kodaman, *aynı eser*, s.59.

e) Mahallelerdeki küçük okulların yalnız hece ve Kur'an öğretimine tahsis edilmelidir⁶².

Tanzimat'ın ilânından bir süre önce Umûr-u Nâfia Meclisince mevcut mektepleri bir düzene koymak için hazırlanan bir layiha (1838) Sıbyân mekteplerini;

a. Mahalleler arasındaki küçük mektepler.

b. Sultanların ve sairlerin büyük mektepleri olmak üzere iki gruba ayırmış ve programlarını belirlemiştir. Bu layihaya göre küçük mektepler hece ve bir iki hatim indirmek suretiyle, Kur'an öğretimine münhasır kalacak; camilerin yanındaki daha büyük mekteplerde ise (Sınıf-ı Sanî) Türkçe İnşa, Tuhfa, Nuhfa, Subha-i Sıbyân gibi sözlükler; Birgivî Risalesi gibi ahlâk kitapları, Hat ve Kitabet okutulacağı, hükümler arasında yer almıştır⁶³.

3. Modern Temel Eğitim Kurumları

Modern dönemde eğitimle ilgili bazı uygulamalardan söz edeceğiz.

3.1. Temel Eğitimde Usûl-i Cedîd Hareketi

Usûl-i cedîd, öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemlerini bırakarak yeni ve etkili öğretim yöntemlerini uygulamasıdır. Bu kavram ayrıca ders araç gereçleri konusundaki yenileşmeyi ifade eder. Eğitimde yenileşme önce ders araç gereçlerinde başladı. Harita, yer küre ve atlas ilk kez askerî okullarda coğrafya derslerinde kullanıldı. 1840 yılından itibaren bu ders araç gereçleri rüşdiyelere girdi. İstanbul'da örnek olarak açılan beş rüşdiyede Mekâtib-i Umûmiye Müdürü Ahmet Kemal Efendi geleneksel yöntemlerin dışında kendine göre bir yöntemle altı ay eğitim verdi. Örnek rüşdiyelerdeki öğrenciler 1848 ve 1849 yıllarında art arda Meclis-i Maârif önünde sınava alındılar. Rüşdiye öğrencileri her iki sınavda da gayet başarılı oldular. Bu

⁶² Kodaman, *aynı eser*, s.60.

⁶³ Kodaman, *aynı eser*, s.57.

başarılar üzerine okulda kullanılan yöntemin faydaları ıslahatçılarca tasdik olundu ve yeni yöntemin yaygınlaştırılması için harekete geçildi⁶⁴.

Temel eğitim kurumlarında değişim, Tanzimat Fermanı'nda eğitimle alakalı bir madde olmamasına rağmen Tanzimat döneminde başladı. 1847 Talimatnamesi ile taş tahta ve divitin sıbyan mekteplerinde kullanımı öngörüldü. 1863'te bu materyaller İstanbul'daki 36 okula dağıtıldı. Ancak temel eğitimdeki bu değişim yalnız ders araç gereçleri ile sınırlıydı. 1870'lerden itibaren kara tahta, tebeşir, harita, yer küresi, öğretmen kürsüsü sınıflara girdi. Avrupa'dan ithal edilen bu ders araç gereçlerine vilâyetlerden yoğun talep geldi. Devlet maliyeti azaltmak için bu materyalleri kendi üretmeye başladı. Tanzimat Dönemi'nin sonlarına doğru Osmanlı münevverleri gazete köşelerinde eğitim konusundaki fikirlerini dile getirdiler. Nitekim 1870 yılının mayıs ayında Takvim-i Vekâyi'de eğitimi bilim olarak gören iki sayı makale yayınlandı. Kimin yazdığı kesin olarak bilinmeyen bu makalelerde eğitimden bilim olarak bahsedildi. Makalede öğretmenlerin ders anlatımları sırasında basitten karmaşığa doğru bir yol izlemeleri tavsiye edilirken belirsiz şeylerin anlatımından kaçınılması öğütlenildi⁶⁵.

Selim Sabit Efendi, "Rehnûma-yı Muallimîn" adlı eserinde usûl-i cedîd kavramını açıkladı. Geleneksel öğretim yöntemleri olan; "Usûl-i İnfirâdiye", "Usûl-i içtimaiye" ve "Usûl-i Mutekâbile" yöntemlerinin hiçbirinin kendi başlarına yeterli olmadığını ifade etti. Bu üç yöntemin faydalı ve uygulanabilir ilkeleri alınarak "usûl-i cedide" adında yeni bir yöntem oluşturulmasını savundu. Bu yeni yöntemin özellik ve ilkelerini açıkladı. Buna göre öğrenciler öğretim senelerine göre sınıflara, gerekirse sınıflarda şubelere bölünecekti. Her sınıfa birer sınıf başkanı, her şubeye de birer müzakereci atanacaktı. Sınıf başkanları disiplinden, müzakereciler öğrencilerin derse hazırlanmasından sorumlu olacaktı. Bu sistemde öğretmen her şubeyi sırayla karşısına alarak ders işleyecekti⁶⁶.

3.2. İbtidâî Mekteplerinin Kurulması ve Yaygınlaştırılması

⁶⁴ İbrahim Caner Türk, "Osmanlı Devleti'nde Öğretim Yöntemlerinin Gelişimi", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.3, (Bahar 2009), s.276.

⁶⁵ Türk, *Aynı makale*, s.271.

⁶⁶ Ramazan Buyrukçu, "Selim Sabit Efendi'nin Rehnûmâ-i Muallimîn'ine Pedagojik Bir Yaklaşımı", *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 2002, C.IV, S.12, s.13.

Sıbyan mekteplerinin ıslahındaki güçlükler, Tanzimatçıları politika değişikliğine itti. Bunun sebebi usûl-i cedîdin uygulanacağı yeni temel eğitim kurumları kurulmasının mevcut sıbyan mekteplerini ıslah etmekten daha kolay olacağını düşünmeleri idi. Çünkü sıbyan mektepleri ulemanın elindeydi ve henüz bunlarda köklü bir değişiklik yapacak uygun bir ortam bulunmuyordu. Usûl-i cedîd üzere yeni temel eğitim kurumları açılırken zamanla mevcut sıbyan mektepleri de bunlara göre tanzim edilebilirdi. Tanzimatçıların ilk teşebbüsü 1873 yılında İstanbul Nûr-ı Osmaniye Camii içindeki kâgir (taş) mektebin tanzim edilerek İbtidâî mektebine dönüştürülmesi oldu⁶⁷.

Bu okul, Selim Sabit Efendi'nin Rehnümâ-yı Muallimîn adlı eserinde bahsettiği yöntemin uygulama merkezi oldu. Okul için bir de teftiş talimatı hazırlandı. İlk İbtidâînin kurulması ile birlikte temel eğitimde ilk kez eski-yeni çatışması başladı⁶⁸. Yeni açılan İbtidâîlerin tahsil süresi üç yıl olarak belirlendi. İbtidâîlerde sıbyan mekteplerinden farklı olarak Elifbâ, Tecvid, İlmihâl, Kur'ân-ı Kerîm derslerinin yanı sıra Kıraât, Hesap, Yazı, Kavâid, Coğrafya ve Tarih dersleri okutuldu⁶⁹. 1876 yılına kadar İstanbul'da Nûr-ı Osmâniye Mektebi dışında Şimkeşhâne ve Saraçhâne'de birer İbtidâî açıldı. Bu tarihten sonra bu okulların sayısı hızla artmaya başladı. Bir taraftan da okullar taşrada yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Konya'da ilk iptidai 1874 yılında açıldı ve kısa sürede bu sayı yediye yükseldi⁷⁰. II. Abdülhamit öncesinde ülke genelindeki iptidai sayısı 200'ü geçmiyordu⁷¹.

1876 yılında iptidailerle ilgili bir talimatname yayınlandı. 34 maddeden oluşan bu talimatnamede tedris meclislerinin oluşumu, okulların yönetimi ve gelirleri, başarısız ve devamsız öğretmenlerin işten uzaklaştırılması gibi hükümlere yer verildi. Ancak Osmanlı-Rus savaşının patlak vermesi talimatnamenin uygulanmasını engelledi. 1880 yılında İbtidâîlerde öğretmen olabilmek için; Kur'ân-ı Kerîm'den yapılacak sınavda başarılı olmak, usûl-i cedîd öğretimi için düzenlenen kurslara devam etmek, Türkçe okuyup yazabilmek, biraz Arapça gramer ve imlâ

⁶⁷ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 23; Memioğlu, *aynı makale*, s.245.

⁶⁸ Berker, *aynı eser*, s. 103; Kodaman, *aynı eser*, s. 70; Sarıçelik, *aynı eser*, s. 23; Binbaşıoğlu, *aynı eser*, s. 200; Memioğlu, *aynı makale*, s. 245.

⁶⁹ Memioğlu, *aynı makale*, s. 245.

⁷⁰ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 23.

⁷¹ Kodaman, *aynı eser*, s. 77.

bilmek gibi şartlar getirildi⁷². Yeni temel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmasıyla temel eğitimde ikilik ortaya çıktı. Hükümet bundan sonraki süreçte bir taraftan var olan sıbyan mekteplerini usûl-i cedîd üzere eğitim yapan okullara dönüştürmeye çalışırken diğer taraftan da İbtidâileri yaygınlaştırmaya çabaladı⁷³. 1882 yılından itibaren resmî yazışmalarda “mekâtib-i sıbyan” yerine “mekâtib-i ibtidâiye” terimi tercih edilmeye başlandı. Çünkü artık devlet eski tip temel eğitim kurumlarını gözden çıkarmış, kendini temsil eden okulların iptidailer olduğunu vurgulamak istiyordu⁷⁴. Vilâyetlerde kurulan maârif müdürlükleri ve maârif meclisleri iptidailerin yaygınlaştırılması için Maârif Nezâreti’ni sürekli uyarıyordu. İbtidâileri yaygınlaştırma çabasında, azınlık ve yabancı okulların zararlı çalışmaları, orta ve yükseköğretim kurumlarına nitelikli öğrenci bulamaması, eğitimin siyasî birliğin devamı ve Osmanlılık düşüncesinin yerleşmesi için bir vasıta olarak görülmesi etkili oldu. Ancak ülke sınırlarının genişliği, köylerin merkeze uzak ve dağınık olmaları, ulaşım imkânlarının kısıtlılığı, ülkenin mali durumunun yetersizliği, halkın cehaleti, öğretmen eksikliği istenilen sonuçların elde edilmesini engelledi⁷⁵.

1887 yılında Ali Haydar Efendi başkanlığında toplanan maârif komisyonu vilâyetlerden gelen bilgileri değerlendirerek vilâyetlerin çoğunda 1.000’den fazla sıbyan okulu bulunduğu, buralardaki okulların eğitim öğretime uygun olmadığı, öğretmenlerinin bilgisiz köy imamlarından oluştuğu ve bu okulların yılda üç dört ay öğretim yapabildiğini rapor etmiştir. Bu durumun düzeltilmesi için; öğretmen ve okul sayısının artırılması, Rüşdiyelerin İbtidâîlere dâhil edilmesi, vilâyet merkezlerinde yatılı İbtidâîlerin açılması gibi kararlar alındı. Ancak bu kararların birçoğu kâğıt üzerinde kaldı⁷⁶. 1892-1893 eğitim öğretim yılında ülke genelinde 3.057 İbtidâî okulu vardı. Konya’da ise 35 İbtidâî, 275 sıbyan mektebi bulunuyordu. 1905-1906 eğitim öğretim yılında bu sayı 208’i erkek, 19’u kız Toplam 227’ye ulaştı⁷⁷. 1877-1909 yılları arasındaki süreçte eğitimde reform düşüncesi devlet adamları arasında

⁷² Sakaoğlu, *aynı eser*, s.102.

⁷³ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 24

⁷⁴ Kodaman, *aynı eser*, s. 71; Sarıçelik, *aynı eser*, s. 24.

⁷⁵ Kodaman, *aynı eser*, s. 76-79.

⁷⁶ *Aynı eser*, s. 83.

⁷⁷ *Aynı eser*, s. 86, 90.

kabul gördü ve reformların uygulayıcıları arttı⁷⁸. II. Abdülhamit döneminde öğretmen eksikliğini gidermek için birçok vilâyette Dârümuallimîn ve kısa süreli kurslar açıldı. İlköğretimin mecburi olduğu anayasaya girdi. Merkez ve taşrada maârif teşkilatları kurularak eğitim yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Birçok köy ve kasabada temel eğitim kurumu açıldı⁷⁹. Bütün bunlara rağmen ülke topraklarının genişliği, ekonomik imkânsızlıklar, kapitülasyonlar, dış baskılar, kadro eksikliği, gayri müslimlerin zararlı çalışmaları nedeni ile eğitim istenilen düzeyin çok altında kaldı⁸⁰.

Maârif-i Umumiye Nizamnâmesi ile birlikte ilköğretime getirilen yenilikler, açılması plânlanan İbtidâî mekteplerinde uygulanmaya çalışıldı. Esasen 1863 yılından itibaren gündemde olan bu mekteplerin açılması 1872 yılından sonra gerçekleşebildi. Açılan ilk İbtidâî ise 1872 yılında Selim Sabit Efendi tarafından Süleymaniye'deki bir taş mektepte usûl-î cedide göre eğitimin yapılması ile vücuda geldi. Bunu, hemen ardından Nur-ı Osmaniye Taş Mektebi takip etti⁸¹. Sıbyân mekteplerinin ıslahı çalışmalarının hız kazanması ile birlikte toplanan “İslah-ı Mekatib Komisyonu”, “Rehnüma-i Muallimîn-i Sıbyân” adıyla anılan bir rapor hazırlayarak bu yeni programın numune mekteplerinde uygulanmasını istedi. Usûl-î cedide uygun ilk eğitimi gündeme getiren Selim Sabit Efendi'nin de aynı isimli bir kitabı olup burada İbtidâî mekteplerinde okutulması planlanan dersler şu şekilde verilmiştir⁸²:

1.Sınıf	Elif- ba	Kur'an	Ahlak	Hesab-ı Zihni	Yazı
2.Sınıf	Kur'an	İlm-i Hal	Malumatı İbtidâîye	Tadad ve Terkim	Hatt-ı Sülüs
3.Sınıf	Kur'an	Tecvit	Tarih-i Enbiya	Amal-i Erbaa	Hatt-ı Nesih

⁷⁸ Aynı eser, s. 38.

⁷⁹ Aynı eser, s. 69.

⁸⁰ Aynı eser, s. 70.

⁸¹ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul, 2003, s. 83.

⁸² Sarıçelik, aynı eser, s. 21-22.

4.Sınıf	Kur'an	Coğrafya	Tarih-i Osmanî	Sarf-ı Türkî	Hatt-ı Rik'a
---------	--------	----------	-------------------	--------------	--------------

Tablo-1: İbtidâî Mekteplerinde Okutulması Planlanan Dersler:

Selim Sabit Efendi'nin yazdığı ve yeni açılan İbtidâî mekteplerinde okutulması plânlanan bu dersler ve yeni metot, İlmiye sınıfı içerisinde tepki ile karşılandı. Bu durum üzerine harekete geçen Maârif Nazırı, Selim Sabit Efendi ile birlikte diğer muallimleri de çağırıp “*Mekteplerin bu duruma gelmesinin dine aykırı görüldüğünü, Kur'an-ı Kerim'in diz çökmeden sıra üstünde öyle el ayak sallayarak okunamayacağını, Şeyhülislamın, bu Frenk işlerinin doğru olmayacağına ilişkin fetva verdiğini, ortalığı karıştırmamak için işi yavaş yavaş götürmelerini*” tembih etmişti. Buna rağmen devletin her bölgesinde mektepler hızlı bir şekilde yayılmıştır⁸³.

1869 Maârif-i Umumiye Nizamnâmesi'nde mekteplerin masraflarının ve muallim maaşlarının tedarikinin ahaliye ait olduğu belirtilmekle birlikte aynı durum yeni açılan İbtidâî mektepleri için de geçerlidir. Hatta 1872 yılında yeni İbtidâî mektepleri açmak için okulun yapılacağı bölge ahalisinden, ziraat ürünlerinden alınan aşar vergisine %10 zam yapılmasıyla masraflar karşılanmaya çalışıldı. Ancak bu toplanan paraların da vilâyetlerde başka işler için kullanılması ilk eğitimin gelişimini engellemiştir⁸⁴. Osmanlı Devleti'nde modern bir eğitim sisteminin yerleştirilmesi için ilk basamağı teşkil eden Sıbyan mektepleri, her ne kadar çağa ayak uyduramamış olsa da bu okulların Evkaf Nezareti ve dolayısıyla da İlmiye sınıfının tahakkümünden kurtarılması sonrasında ilk defa burada modern usule göre eğitim imkânı sunuldu. Ancak malî sistemimizde meydana gelen aksaklıklar ve yetersizlikler, gerçekleşmesi istenen ıslahatın gecikmesine ve kısmen de başarısız olmasına neden oldu. İlk eğitimin ıslahı için yapılan bütün modernleşme faaliyetleri Ahmet Cevdet ve Fuat Efendiler, Mehmet Rüştü Bey (Doktor), Hafız Refi, Selim Sabit Efendi, Abdi Kâmil Efendi, İsmail Hakkı Efendi ve son olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün de öğretmeni olan Şemsi Efendi'nin çabaları ile engellemelere rağmen

⁸³ Sakaoğlu, *aynı eser.*, s. 84.

⁸⁴ Sarıçelik, *aynı eser.*, s. 37.

devam ettirildi⁸⁵. Böylelikle eksik bir şekilde olsa bile Cumhuriyet Devri eğitim sistemimizin temelleri atılmaya başlamıştır.

4. Modernleşme Dönemi Orta Öğretim Kurumları

Modernleşme dönemi ortaöğretim kurumları da yapılan ıslahatlardan payını almıştır. Bu kurumları ve yapılan ıslahatları şu şekilde açıklamamız mümkündür.

4.1. Rüşdiye Mektepleri

Rüşdiye kelimesi, rüşte vasıl olan çocuklara mahsus demektir. Mekteb-i Rüşdi, Mekâtib-i Rüşdiyye gibi⁸⁶. Rüşdiye mektebi terimi ise Osmanlı Türkçesi'nde ortaokul karşılığı olarak kullanılmıştır⁸⁷.

II. Mahmut devrinde, sıbyan mekteplerinin yetersiz olduğu anlaşılınca 1838 yılında bunların ıslah edilmesi yoluna gidilmiş, sıbyan mekteplerinin üstünde sınıf-ı sani mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir. Fakat ilerleyen süreçte bu mekteplerin adı, padişah tarafından Rüşdiye olarak değiştirilmiştir⁸⁸.

Bu mekteplerle ilgili bazı hukukî çalışmalar yapılmıştır.

4.1.1. Rüşdiye Mekteplerine Dair Hukukî Çalışmalar

Osmanlı'nın modernleşme döneminde eğitim sahasında hazırlanan ilk kapsamlı hukukî düzenleme 1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'dir. 198 maddeden meydana gelen bu nizamnâmede; Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumları iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan birisi genel mektepler, diğeri özel mekteplerdir. Bu nizamnâmeye göre, tahsil aşamaları da üçe ayrılmıştır. Bunlardan birincisi Sıbyan ve Rüşdiye mektepleri, ikincisi İdâdiye ve Sultânîye mektepleri ve üçüncüsü de yüksek mekteplerdir (Madde 1-2) ⁸⁹.

⁸⁵ Yahya Akyüz, "Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, (Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989), Ankara, 1994, s. 512.

⁸⁶ Sami, *aynı eser*, s. 664.

⁸⁷ Devellioğlu, *aynı eser*, s. 902.

⁸⁸ Kodaman, *aynı eser*, s.148.

⁸⁹ Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1286: 3-7.

1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde Rüşdiye mekteplerini ilgilendiren maddelerden bazıları şunlardır;

*“Beş yüz haneyi aşan yerlerde halkı sırf İslam olan yerlerde İslam, sırf Hıristiyan olan yerlerde Hıristiyan Rüşdiye mektepleri olacaktır. Bununla birlikte halkı İslam ve Hıristiyan karışık olan yerlerde İslam ve Hıristiyanlar için ayrı Rüşdiye mektepleri açılacaktır. Bunun için adı geçen cemaatlerin yüz haneyi geçmesi gerekmektedir. Rüşdiye mekteplerine talebe sayısına göre birer veya ikişer adet muallim-i evvel ve muallim-i sani verilecektir. Ayrıca her Rüşdiye mektebinin bir mubassır ve bir hademesinin bulunması gerekmektedir”*⁹⁰.

1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin yürürlüğe girmesinden sonra Rüşdiyelerin işleyişini konu alan iki adet iç talimat yayımlanmıştır. Bunlardan birisi, İstanbul'da bulunan Rüşdiye mektepleri için hazırlanmış olan Dersaadet Mekâtib-i Rüşdiyesinin İdare-i Dâhiliyesine Mahsus Talimat'tır⁹¹. Diğeri de İstanbul haricinde hizmet veren Rüşdiye mekteplerinin işleyişini anlatan, Taşra Mekâtib-i Rüşdiyesinin İdare-i Dâhiliyesine Mahsus Talimat'tır⁹².

Burada konu ile ilgili olmasından dolayı, Taşra Mekâtib-i Rüşdiyesinin İdare-i Dâhiliyesine Mahsus Talimat üzerinde bir nebze durmak gerekmektedir. 50 maddeden meydana gelen bu talimatta; Rüşdiye mekteplerinin Maarif Nezareti'nin idaresi altında olduğu, taşra Rüşdiyelerinde görev yapan muallim, mubassır ve hademelerin vilayet maarif müdürlüklerine bağlı oldukları, Rüşdiye mekteplerinin muallim-i evveler tarafından talimata uygun olarak idare edileceği beyan edilmiştir. Ayrıca bu talimatta; muallimlerin, talebelerin ve hademelerin yapacakları görevler izah edilmiş, bunun yanında talebelere verilecek ödüller ile talebe ve muallimlere verilecek cezalar ortaya konulmuştur. Talebeye dayak atılmayacağı ve hapis edilmeyeceği de bu talimatta hüküm altına alınmıştır. Yine bu talimata göre Rüşdiye mekteplerinde demirbaş defterleri, isim defterleri, devam defterleri ve muhtelif masraflar defterlerinin kullanılması gerekmektedir⁹³.

⁹⁰ Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1286: 8-9.

⁹¹ Salname-i Nezareti Maarif-i Umumiye 1316: 297-311.

⁹² Salname-i Nezareti Maarif-i Umumiye 1316: 311-325.

⁹³ Salname-i Nezareti Maarif-i Umumiye 1316: 311.

1897 yılında neşredilen Umûm Mekâtib-i Rüşdiyye Mahsus Olarak Bu Kere Tadilen Tertib Edilen Ders Programı'nda, Rüşdiye mekteplerinin üç yıl olduğu ifade edilmiş ve bu üç yıl içinde haftalık okunacak dersler ile ders saatleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi tespit edilmiştir. Bu ders programına göre XIX. yüzyılın son yıllarında Rüşdiye mekteplerinin 1. sınıfında 18 saat, 2. sınıfında 20 saat ve 3. sınıfında 23 saat ders yer almıştır. Haftalık bu ders programında en fazla ders saatine, Türkçe dersinin sahip olduğu görülmektedir⁹⁴.

Bununla birlikte, 1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde olduğu gibi bu ders programında da yabancı dil olarak Arapça ve Farsça derslerinin yanında, devletin modernleşme politikası ile yakından ilgili olarak Fransızca dersi de zorunlu ders olarak yer almıştır⁹⁵.

Dersler	1.Sene Haftalık(saat)	2.Sene Haftalık(saat)	3.Sene Haftalık(saat)
Kurân-ı Kerim ve Ulûm-u Diniye	3	2	2
Türkçe	7	6	4
Arabî	1	2	4
Farisî		1	2
Fransızca			3
Hesap	2	2	2
Hendese			1
Coğrafya	2	2	2
Tarih		2	2
Malûmât-ı Nâfia	1	1	1
Hüsn-i Hatt	1	1	1
Resim	1	1	1

⁹⁴ Umûm Mekâtib-i Rüşdiyye Mahsûs Olarak Bu Kere Tâdilen Tertip Edilen Ders Programıdır 1315: 3.

⁹⁵ Umûm Mekâtib-i Rüşdiyye Mahsûs Olarak Bu Kere Tâdilen Tertip Edilen Ders Programıdır 1315: 3.

Toplam	18	20	23
---------------	-----------	-----------	-----------

Tablo-2: 1897 Yılında Rüşdiye Mekteplerinde Sınıflara Göre Haftada Okutulan Dersler ve Süreleri.

Böylece Osmanlı ülkesinde 1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile Rüşdiyelerin işleyişini konu alan iç talimatların ve haftalık ders programlarının uygulanmaya başlaması, eğitim sisteminin merkezileşmesi yolunda atılmış önemli adımlardan birisidir. Ayrıca adı geçen nizamnâme ile Maarif Nezareti'nin taşra teşkilâtı da kurulmaya başlanmıştır. Yapılan bu mevzuat çalışmaları ile eğitime bir standart getirilmek istendiği görülmektedir. Bununla birlikte Osmanlı döneminde yapılan bu uygulamaların izlerinin, Cumhuriyet dönemi eğitiminde de yer aldığı bilinmektedir⁹⁶.

Bütün bu mevzuat ve program çalışmalarına rağmen 6 Ekim 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidâiye Kanun-u Muvakkati'nin yürürlüğe girmesi neticesinde rüşdiye mektepleri, öğretim süresi altı yıla çıkarılan İbtidâî mekteplerin çatısı altına alınarak bağımsız mektep olarak faaliyet göstermesi uygulamasına son verilmiştir⁹⁷.

Böylece Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak 1847 yılından itibaren açılmaya başlayan Rüşdiye mektepleri 66 yıl gibi bir süre bağımsız mektep olarak Türk eğitim sistemi içinde varlığını sürdürmüş, 1913 yılında da ortadan kalkmıştır. Görüldüğü gibi eğitimin modernleşmesi yolunda gerçekleştirilmiş olan önemli bir çalışma, fazla uzun ömürlü olamamıştır.

Sıbyan mektepleri, dinî eğitimin ön plâna çıktığı temel eğitim kurumlarıydı. Öğrencilere yalnız bu dünyalarını değil ahiretlerini kurtaracak birtakım bilgilerin verildiği okullardı. Bu mekteplerden çıkan öğrenciler ise doğru düzgün okuma-yazma bilmediklerinden Mühendishane, Harbiye ve Tıbbiye gibi yüksekokullara başladıkları zaman öncelikle kendilerine okuma-yazma gibi ilk eğitimde almaları gereken bilgiler veriliyor, bu da zaman kaybına neden oluyordu. Bu durumun farkına II. Mahmut zamanında varıldı ve modernleşen bürokrasinin kalifiye eleman

⁹⁶ Resmi Gazete 24 Haziran 1973: 1.

⁹⁷ Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-u Muvakkati 1329: 3-16, Öztürk 2008: 35/ 302.

ihtiyacını karşılamak maksadıyla ilkokullar ile yüksekokullar arasına ortaöğretim seviyesinde bir okul açılmasına karar verildi. Böylelikle 21 Zilkade 1254 (1838)'de Meclis-i Valâ tarafından Sıbyan mekteplerinin üzerinde bir okul açılması ve “*Emsileden başlanarak sarftan bina ve maksut ve izzî ve nahivden avamil okutulması ve tatbikat için Sübhai Sıbyan, Tuhfe-i Vehpi ve sarftan ilerledikçe Nuhbe ve Birgivi Risâlesine çıktıklarında Türkçe inşa, hat, lügat ve ahlâk derslerinin gösterilmesi*” kararlaştırıldı. İşte açılan bu ilk mektepler Rüşdiye mektepleridir⁹⁸. Görüldüğü üzere programda din derslerinin ağırlığı devam etmekle birlikte, Türkçe dersi ve yazı dersi de programa dâhil edildi. Öyle ki Rüşdiye öğrencilerinin mezun olduktan sonra Babialî kalemlerinde istihdam edildiklerini biliyoruz. Okulların adı ise bizzat II. Mahmut tarafından, öğrencilerin rüştlarını ele alıncaya kadar eğitim görmeleri nedeniyle Rüşdiye konulmuştur.

Rüşdiye vasfı ile açılan ilk okul 1838’de açılan Mekteb-i Maârif-i Adliye’dir. Okulun açılış gayesi, “... işbu mektebin tesis ve tanziminden muradialî... fûnuni inşada Meharetli ketebe yetiştirilerek her biri alakaderi istidadihim bimennihita âlâ ileride saltanat-ı seniyyede istihdam kılınmak niyyeti hayriyesinden ibaret...” olarak ifade edilmektedir⁹⁹. Nitekim Osmanlı Devleti’nde hükümet işlerini yapacak memurlar kalemiyeden yetişirdi. Babialî’ye devam eden memurlar küçük yaşlarda buraya gelir, burada okuma yazma ve hükümet işlerini öğrenip ardından aynı dairede göreve başlardı. Ancak zaman içerisinde bu sistemin yetersizliğinin farkına varıldı ve memur ihtiyacını okullardan karşılamak yoluna gidildi. Böylelikle Mekteb-i Maârif-i Adliye adıyla anılan bu okul açılmıştır.

Rüşdiye vasfı ile açılan bir diğer okulsu 1839 yılında faaliyete başlayan Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye’dir. Bu mektep, halka okuma-yazma öğretmek için Sıbyan mekteplerinin üzerinde açılan bir okuldur. Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye 1842’de İlk mezunlarını vermiş ve bu talebeler padişahın huzurunda imtihan edilmişlerdir¹⁰⁰.

1838 yılında Rüşdiyelerin yönetilmesi maksadıyla Mekatib-i Rüşdiye Nezareti kurulup nazırlığına İmamzade Esat Efendi getirildi. Ancak Mekteb-i

⁹⁸ Ergin, *aynı eser*, s. 383-384.

⁹⁹ Ergin, *aynı eser*, s. 397.

¹⁰⁰ Ergin, *aynı eser*, s. 387.

Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye dışında başka Rüşdiye açılmadığı için nezaret, Mekatib-i Umûmiye Nezareti hâline getirildi ve yönetim alanı içine Sıbyan mektepleri de dahil edildi. Esat Efendi'den sonra nezaret, müdürlüğe dönüştürülerek müdürlük görevine tayin edilen Kemal Efendi zamanında, "Numune Rüşdiyeleri" adıyla yeni Rüşdiyeler açılmaya başlandı. Davut Paşa'da ilk Rüşdiye açılmıştır. Bunu daha sonra açılan Beyazıt, Üsküdar, Tophane ve Babıali civarındaki Rüşdiyeler takip etmiştir¹⁰¹.

İlk açıldıkları vakit Rüşdiyelerin müfredatında şu dersler vardı: Dilbilgisi ve Arapça nahiv, Kompozisyon ve üslup, Tarih-i Mukaddes, Osmanlı Tarihi, Dünya Tarihi, Coğrafya, Aritmetik, Geometri¹⁰².

İlk açıldıkları dönemde Rüşdiyelerin öğretim müddeti dört yıl iken 1850 yılında Darülmaârif'in açılmasıyla altı yıla çıkarıldı. Daha sonra 1863'te beş yıla, 1869'da ise dört yıla indirildi¹⁰³. Dört yıllık müddet-i tahsilde okutulacak dersler: Mebadi-i ulûm-ı diniye, Lisan-ı Osmani kavaidi, İmla ve İnşa, Tertib-i cedit üzere kavaid-i Arabiye ve Farişiye, Tersim-i Hutut, Mebadi-i hendese, Tarih-i umumi ve Tarih-i Osmani, Coğrafya, Jimnastik ve mektebin bulunduğu beldede konuşulan lisandır. Ayrıca okutulması plânlanan bu dersler, her vatandaş için kendi ulusal dilinde okutulacak ve din dersleri dinî liderlerinin belirlediği programa göre yapılacaktır¹⁰⁴.

İstanbul'un ardından taşrada da Rüşdiye mektebi açılması işine girildi ve ilki 1852 yılında Bosna Eyaleti'nde açıldı¹⁰⁵. Bu ilk Rüşdiyelerin ardından mektepler giderek yaygınlaştı. 1853 yılında vilayet merkezlerinde 25 adet Rüşdiye açmak için gerekli olan tahsisat ayrıldı ve bunlardan Anadolu'da yedi, Rumeli'de on beş ve Adalar Denizi'ndeki adalarda ise üç tanesinin açılmasına karar verildi. 1869 yılında yani Maârif- i Umûmiye Nizamnâmesi'nin yayımlandığı sırada İstanbul'da sadece 12 Rüşdiye mektebi bulunmasına rağmen taşrada; Anadolu'da elli, Rumeli'de altmış iki,

¹⁰¹ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 118-119.

¹⁰² Ubıçını, *Osmanlı'da Modernleşme Sancısı*, (Çev. Cemal Aydın), İstanbul, 1998, s. 153.

¹⁰³ Cahit Baltacı, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim", *Türkler Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara, 2002, s. 856.

¹⁰⁴ Düstur, *I. Tertip*, C. II, s. 188.

¹⁰⁵ Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı Eğitiminin Modernleşmesi (1839-1908)*, İstanbul, 2015, s. 96.

Arabistan coğrafyasında dokuz, Afrika'da iki ve Adalar Denizi'nde 2 olmak üzere toplamda 125 tane Rüşdiye mektebi bulunmaktaydı¹⁰⁶. Erkek öğrenciler için açılan Rüşdiyelerden sonrada sıra kız öğrencilerin eğitimine geldi. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nde kız çocukları için ilk eğitimden sonra devam edecekleri bir eğitim müessesesi mevcut değildi. Ancak kız çocukları geleceğin anneleri olacağından ve ilk eğitim de ailede başlaması dolayısıyla anne vasfını üstlenecek olan kız çocuklarının eğitimi, toplumun kalkınması ve refahı için büyük bir zaruretti. Ne yazık ki bu durum Osmanlı aydınları ve devlet adamları tarafından geç fark edildi. Sıbyan mekteplerinden sonra Rüşdiyeler açılmaya başlanınca kız çocuklarının da eğitiminin önemini farkına varılıp onlar için de rüştiyeler açılmaya başlanmıştır. İlk açılan İnas Rüşdiyesi Sultanahmet civarındada açılan Cevri Kalfa İnas Rüştiyesi'dir¹⁰⁷.

4.2. İdâdî Mektepleri

Bir şeyi hazırlamaya mahsus yer anlamına gelen İdâdî, Tanzimat Dönemi'nde Batı tarzı açılan okullar ve Harbiye ve Askerî Tıbbiyeye gitmek isteyen öğrencilerin hazırlık sınıfına denilmekteydi¹⁰⁸. Daha sonra ortaöğretimin bir kademesi olarak açılan okullara İdâdî denilmeye başlanmıştır.

İdâdîler bir ortaöğretim kurumunun adı olarak 1869 Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile ortaya çıktı¹⁰⁹. Bu eğitim kurumları, İptidâî Mektebi mezunlarıyla Rüşdiye mektebi mezunlarını kabul ediyorlardı¹¹⁰. Okulda farklı milletlerden vatandaşların kaynaştırılıp aynı çatı altında eğitim alması ve böylece tebaanın "Osmanlı Milleti" paydası altında buluşturulması amaçlanıyordu. Eğitimde kalkınmanın Avrupalılaşıma ile mümkün olduğu düşünölmekteydi. Berlin Kongresi'nin, Ermeni nüfusunun da yaşadığı Doğu Anadolu için idari reformlar yapılmasına ilişkin 61. maddesi de eğitim reformu konusunda zorlayıcı dış

¹⁰⁶ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 119.

¹⁰⁷ Sarıçelik, *aynı yer*.

¹⁰⁸ Akyüz, *aynı eser*, s. 166.

¹⁰⁹ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 135.

¹¹⁰ Hacı Salman, "İdadi Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi"(Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s. 15.

faktörlerden biriydi¹¹¹. Bu nedenlerle açılan okullardan mezun olacaklar hükümet dairelerine memur olabilecek, ordu ve donanma okullarına hazırlanabilecek ve yüksek tahsil yapmak isteyenler bu okullardan seçilecekti.

İdâdîlere büyük önem verilmiş, binalarının mimari tarzı üzerinde titizlikle durulmuştur. İdâdî binalarının millî mimariye uygun yapılması arzu edilmişse de plânlarını yapacak kabiliyetli mimarların yokluğu ve Osmanlı mimarisinin de milli olmaktan çok uzak olduğu düşünüldüğünden bundan vazgeçilmiştir¹¹². Bu yüzden İdâdîlerin mimarisi Fransa'daki okullara benzemektedir¹¹³. Fransız stili bu mimari taşrada yaşayan halk için dikkat çekici olmuştur.¹¹⁴

İdâdîlerin eğitim-öğretim süresi 3 yıl olacak ve şu dersler okutulacaktı: *Mükemmel Türkçe Kitabet ve İnşa, Mebadi-i İlmi Servet-i Milel, Hesab ve Defter Tutmak Usulü, Fransızca, Coğrafya, Hendese ve İlm-i Mesaha, Kavanın-i Osmaniye, Tarih-i Umûmî, Hikmet-i Tabiiye, Mantık, İlm-i Mevâlid, Kimya, Cebir, Resim*¹¹⁵. Bu programda din dersleri gözükmemektedir. Eğitim dili belli değildir, ancak bunun Türkçe olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁶.

Nizamnâmede kabul edilen İdâdî mekteplerin ilki Dârülmaârif'in İdâdîye çevrilmesi ile 1873'te açıldı. Vilâyetlerde ise ilk idadi Yanya Vilâyeti'ne bağlı Yenişehir'de 1875'te eğitim faaliyetlerine başladı¹¹⁷. İdâdîlerin açılmasının önemi anlaşılmış ancak hemen açma yoluna gidilmemişti. Çünkü İdâdîlerin gerek daimi giderleri gerekse inşa ve tesis masrafları bakımından çok miktarda paraya ihtiyaç duyuluyordu. Fakat Sadrazam Sait Paşa çare olarak önceleri ilköğretim için kabul olunan öşrün öşrü nispetindeki vergiyi kaldırmış, bunun yerine 1300 malî yılından itibaren aşarın (1/7) ve bunun (1/4) kadar miktar alınıp ve ayrıca müsakkafat vergisinde %6'nın da maarife ayrılmasını temin etmişti. Bu şekilde sağlam bir malî

¹¹¹ Somel, *aynı eser*, s. 155.

¹¹² Kodaman, *aynı eser*, s. 120.

¹¹³ Fortna, *aynı eser*, s. 175.

¹¹⁴ Somel, *aynı eser*, s. 157.

¹¹⁵ Sarıçelik, *aynı eser*, s.136.

¹¹⁶ Akyüz, *aynı eser*, s. 166.

¹¹⁷ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 136.

kaynaktan İdâdîlerin masrafları karşılanmış oldu¹¹⁸. Neticede bu vergiler sayesinde 1884'te Bursa, Yanya, Edirne, Çanakkale İdâdîleri açıldı ve eğitim-öğretime başlandı. 1885'te ise İzmir, Trabzon, Rodos, Konya, Elazığ, Ankara, Üsküp, Priştine, Gümölcine, Manisa, Adana, Halep, Kudüs, Maraş, Kırşehir, Çankırı, Teke, Bitlis, Muş, Kastamonu, İzmit ve Sivas şehirlerinde idadi okulu açılmasına karar verildi¹¹⁹.

8 Ocak 1890 tarihinde Münif Paşa, başkentin hisse fonlarından birini kendine tahsis etmesinden dolayı "Hazine'nin mevcut durumunu" suçlamıştı. Bunun sonunda henüz idadi bulunmayan kasabalarda Rüşdiyelerin kapatılması ve bu kaynakların İdâdîlere aktarılması uygun görülmüştü¹²⁰. 1892'de yayınlanan resmi bir bildiriye taşra İdâdîleri beş ve yedi yıllık olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı¹²¹. Vilayet merkezlerinde İdâdîlerin eğitim öğretim süreleri Rüşdiyeyi de kapsayacak şekilde yedi yıla, livalarda bulunanlar ise beş yıla çıkarılmaktaydı¹²².

Taşrada bulunan İdâdîler gündüz eğitim-öğretim görmekteydi. Maarif vergisi vermekte olan çocuklar okumak isteseler dahi kalacak yerleri olmadığından bu okullardan faydalanamamaktaydı. Bu nedenle vilâyet merkezlerindeki idadiler leyli yani yatılı hâle gelmişlerdi. Öğrencilerden farklı ücretler alınması, haksızlık yapılmaması ve bu konuda bir irade bulunmaması nedeniyle 18 Ağustos 1892 tarihinde Maârif Meclisi toplanarak vilâyet merkezlerindeki bütün İdâdîler leyliye çevrilecek, leyli İdâdîler 50, 75, 100 ve 150 olmak üzere dört derece olacaktı. Bu okullara gitmek isteyenlerden yıllık 12 Osmanlı altını ücret alınacaktı. Leyli talebe miktarının yarısı kadar fakir öğrencinin ücretsiz okula kabul edilmesi uygun görüldü¹²³. Bu fakir öğrenciler seçilirken terbiyeli ve çalışkan olmalarına dikkat edilirdi. Öğrenciler ilk önce maddî yetersizliklerine dair bir dilekçe vermek zorundaydı. Bu dilekçe bağlı bulunan oda heyeti, mahalle meclisi veya belediye meclisi tarafından tasdik edilirdi. Öğrenciler bu dilekçeyi Maârif İdaresine

¹¹⁸ Salman, *aynı eser*, s. 27. Eğitim Fonu oluşturma fikrinin kimin olduğunun bilinmediği ve Said Paşa'nın rakibi Mehmet Kamil Paşa'nın sorumluluk üstlendiğine dair görüş için bkz.(Fortna, *aynı eser*, s. 153.)

¹¹⁹ Derya Demirel, *Osmanlı Devleti'nde Sultaniler ve İdadiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007),s. 88-89.

¹²⁰ Benjamin C. Fortna, *Mekteb-i Hümayun* (çev.Pelin Sıral), İstanbul 2005, s. 156.

¹²¹ Salman, *aynı eser*, s. 28.

¹²² Sarıçelik, *aynı eser*, s.136.

¹²³ Sarıçelik, *aynı eser*, s.137.

göndermekle yükümlüydü. İdâdîlerde leyli ve nehârî grupları arasında geçiş yapılabilirdi¹²⁴.

Vilâyet merkezlerinde 1895 yılında 18 leyli İdâdî, livalarda 35 nehârî İdâdî mektebi bulunmaktaydı. II. Abdülhamit dönemi boyunca İdâdîlerin sayısı artmaya devam etti. 1907-1908 yıllarında ülkede resmi İdâdîlerin sayısının 88'e çıktığı görülmektedir¹²⁵.

II. Abdülhamit döneminde Münif Paşa'nın Nazırlığı zamanında İstanbul'da Babıali Caddesinde kira ile tutulmuş bir konakta İdâdî seviyesinde bir kız okulunun 13 Mart 1880 yılında açıldığı görülmektedir. Türkçe ve genel kültür derslerinin yanında Fransızca, İngilizce ve Almanca okutulmuş; musîki, el ve işleri gösterilmiştir. Ancak okul gerekli ilgiyi görmemiş ve kapatılmıştır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından sonra özellikle Batı'daki kız okullarına benzeyen okullar açılmaya başlanmıştır. Bu tarihlerde İstanbul'da bir kız okulu açılmıştır. Maarif Nezareti, kız muallim mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla Vilayet Kız Rüştîye mezunlarını İstanbul'a getirtti. Bu sebeple çıkan Kız İdâdîsi üç Rüştîye ve üç İdadiye sınıfı olmak üzere tekrar gündüzlü olarak açılmıştı. İdâdî sınıflarının dersleri, Türkçe, Riyaziye, Tabiiye, Tarih, Coğrafya, Mevâlid, Nebatat, Hayvanat, Resim ve Fransızca idi. 1913-1914 yılında bu İdâdî Sultânîye çevrildi ve yatılı hâle getirildi¹²⁶.

Askerî amaçlı ilk İdâdî, 1845'te İstanbul'da açılan Mekteb-i Fünûn-ı İdadiye'dir. Bu okul, 1872'de Kuleli Kışlası'na taşınınca Kuleli Askerî İdâdîsi olarak anılmıştır. Yine 1845'te Bursa'da bir askerî İdâdî kurulmuş ve sonradan bu okul "Işıklar Askerî İdâdîsi" olarak anılmıştır¹²⁷.

İdâdîlerin ders programları II. Abdülhamid döneminde ele alındı. 1892'de beş ve yedi yıllık yeni programları hazırlamakla görevli bir komisyon kuruldu. Komisyon, İdâdî derslerini ilk beş yıl "sınıf-i adiyeye" ve son iki yıl için "sınıf-ı aliye" olarak iki kısım kabul etti. Vilâyet merkezlerindeki leyli İdâdîler iki kısmı da kapsarken liva İdâdîleri yalnız sınıf-ı adiyeden oluşmakta ve yüksek tahsil yapmak

¹²⁴ Demirel, *aynı eser*, s.109-110.

¹²⁵ Sarıçelik, *aynı eser*, s.138.

¹²⁶ Salman, *aynı eser*, s. 31-32-33.

¹²⁷ Demirel, *aynı eser*, s.95.

isteyenler bu dersleri almak mecburiyetindeydi. Komisyon 13 Haziran 1892’de yeni ders programlarını kabul etti. Gene mesleki derslerin yokluğu gerekçesiyle 1901’de program yeniden düzenlendi. Program süresi bir yıl artırıldı ancak istenilen fayda sağlanamadığı için 1906’da tekrar eski hâline döndürüldü¹²⁸.

Alanya kazasında, gerek Osmanlı Arşiv belgelerinde gerekse Konya Vilâyet Salnâmesinde yaptığımız araştırma neticesinde (1876-1930) İdâdî mektebine rastlanmamıştır.

4.3.Sultânî Mektepleri

“Sultânî”, sultâniyye, sultana; hükümdara ait, sultanla, hükümdarla ilgili demektir. Abdülaziz’in Fransa’yı ziyaretinde görerek etkilendiği ve ülkesinde de açılmasını istediği, Fransız liseleri örnek alınarak açılan bu okullara “mekteb-i Sultânî” denilmiştir¹²⁹. Türk eğitim tarihinde Sultânî adıyla açılan ilk okul olan Mekteb-i Sultânî 1 Eylül 1868 tarihinde açıldı. Okulda “Osmanlılık” siyasetine uygun bir biçimde farklı milletlerden oluşan Osmanlı vatandaşlarının aynı çatı altında eğitim öğretim görmesini amaçlandı¹³⁰. Böylece Osmanlı vatandaşları beraber ders görecekler ve Osmanlı bütünlüğünü savunacak aydınlar bu okullarda yetişeceklerdi¹³¹.

1869 Maarif-i Umûmîye Nizamnâmesi ile Rüşdiyelerin üzerinde 6 yıllık eğitim vermesi amaçlanan Sultânîlerin, il merkezlerinde açılması öngörmekteydi¹³². Fakat ülkede aynı amaçlarla açılan İdâdîlerin yaygınlaşması sebebiyle II. Meşrutiyet Dönemine kadar birkaç yerde sultani açılabilir. 1873’te açılan “Darüşşafaka”, Girit’te “Mekteb-i Kebir” ve Beyrut’ta bulunan “ Medrese-i Sultânîye” Sultânî derecesinde açılan okullardan bazılarıdır¹³³.

¹²⁸ Sarıçelik, *aynı eser*, s.139.

¹²⁹ İbrahim Caner Türk, “‘Türkiye’de Orta Tahsil’ Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu’ndan Ulus Devlet Türkiye’ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2014, s. 353.

¹³⁰ Kodaman, *aynı eser*, s.135.

¹³¹ Sarıçelik, *aynı eser*, s.162.

¹³² Akyüz, *aynı eser*, s.167.

¹³³ Sarıçelik, *aynı eser*, s.162.

Sultânîler içerisinde Galatasaray Sultânîsi Girit ve birkaç yer dışında uzunca zaman Sultânî açılmaması nedeniyle üzerinde duracağımız bir okuldur. İlber Ortaylı'ya göre okul Fransızca Eğitimin en iyisine sahipti ve Türkçe eğitimini de ihmal etmemişti. Tanzimat aydınlarının Batılı tarzda bu okulu açma girişimi, kültür emperyalizminin önemli aktörlerinden olan yabancı okullara karşı bu okulun yerli bir okullaşma çabasının ürünü olmasıydı¹³⁴. Okulun açılması; Ermeni Patrikliği, Rum Patrikliği ve Papa'dan çok büyük tepkiler aldı¹³⁵. İlk müdürü Fransız M. de Salve'ydi. Diğer idarecilerin ve öğretmenlerin çoğu Fransız'dı. Türk, Ermeni, Rum, İngiliz, İtalyan asıllı öğretmenler de vardı. Okula her dinden ve milletten öğrenci gelmiş olmakla birlikte, Osmanlı hükümeti adına 150 Müslüman olmayan öğrenci okutulacaktı¹³⁶. Bu okuldan birçok devlet adamı yetişti. Ermeni Patriklerinden Ohannes Arşaruni de bu okul mezunlarındandı¹³⁷. 1877 yılında II. Abdülhamid, Ali Suavi Efendi'yi Mekteb-i Sultânî'ye müdür olarak atamıştı. Ali Suavi Efendi'nin atanması kurumda önemli değişimlerin yaşanmasına neden oldu ve devletin eğitime müdahalesinin işaretlerinden biri olarak görüldü¹³⁸. Ali Suavi Efendi'nin 1877'de görevine son verilmiş olsa da okula getirdiği değişimler sonraki yıllarda devam etmiştir¹³⁹.

Müfredat dersleri, Fransız liselerindeki müfredatla uyum içerisindeydi. Din, Osmanlı Tarihi, İslam Tarihi, Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi, Edebiyat, Coğrafya ve Hüsni hat gibi dersler verilmekteydi. Bu derslerin dışında doğa bilimleri, hukuk ve felsefeyi içeren konularla Eski Yunanca ve Latince gibi dillerin öğretimi Fransızca gerçekleştirilebilmişti¹⁴⁰.

1908'de İdâdîlerin ıslahı sırasında Sultânîlerin yeniden ele alınması için bir komisyon kuruldu. Yeni Sultânîlerde görev yapacak öğretmenler sınavla belirlenecek, programda dil ve matematik derslerine ağırlık verilecekti. Vilâyetlerde bulunan bazı idadiler sultaniye çevrildi. 1910 yılında Sultânîler 12 yerde birden

¹³⁴ İlber Ortaylı, *Tarihimiz ve Biz*, İstanbul 2008, s. 169.

¹³⁵ İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, İstanbul 2007, s. 58.

¹³⁶ Kodaman, *aynı eser*, s.135.

¹³⁷ İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlı*, İstanbul 2011, s. 145.

¹³⁸ Benjamin C. Fortna, *Mekteb-i Hümayun*(çev.Pelin Sıral),İstanbul 2005, s. 137.

¹³⁹ Fortna, *aynı eser*, s.141.

¹⁴⁰ Somel, *aynı eser*,s.78.

eğitim öğretime başladılar. Üç sene birinci, üç sene de ikinci devre olmak üzere 6 sene eğitim ğretim vermek üzere tasarlanmışlardı¹⁴¹.

Sultânîlerin 1913 yılında yapılan düzenlemelerle yaygın bir eğitim kurumu olduğu söylenilebilir. Buna göre Sultânîler; dört sene Rüşdiye kısmı, üç sene ali kısmı olan yedi senelik sultani ile beş sene kısm-ı evveli, yedi sene kısm-ı tali olmak üzere bunun ilk dört senesi devre-i ula ve son üç senesi fûnun ve edebiyat şubelerine ayrılan devre-i sani olmak üzere 12 yıllık tam devreli Sultânîler şeklinde teřkilatlanmıştı¹⁴².

Sultânî mekteplerin tüm masrafı hazineden karşılanmaktaydı. Bu devlet bütçesine önemli bir yük getirmekteydi¹⁴³. Öğrenciler leyli, nehârî ve harici olmak üzere 3 kısma ayrıldı. Öğrencilerden alınacak miktar kesin olmamakla beraber leyli öğrenciler 20 Osmanlı liradan aşağı ve 30 Osmanlı lirasından yukarı olmayacak; nehârî öğrenciler ise leyli öğrencilerin yarısı kadar miktar verecek, harici öğrenciler ise leyli öğrencilerin dörtte birini vereceklerdi. Zaman zaman yapılan değişiklerle ücretlerde değişiklikler yapıldı, ücretsiz öğrencilerde çok artış yaşandı. I. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileriyle ücretlere zam yapılmış ve ücreti ödemeyen öğrencilerin kayıtlarının silineceği duyurulmuştur¹⁴⁴.

Sultânîler; 1914'te yedi yıllık idadilerin tamamının Sultânîye çevrilmesiyle yüksek okullara öğrenci hazırlayan yaygın ğretim kurumları hâline geldi¹⁴⁵. Bu okullar Cumhuriyet sonrası ortaöğretim kurumlarının temelini oluşturmuşlardır¹⁴⁶.

¹⁴¹ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 162.

¹⁴² *aynı eser*, 163.

¹⁴³ *aynı yer*.

¹⁴⁴ Derya Demirel, *Osmanlı Devleti'nde Sultaniler ve İdadiler*(Yüksek Lisans Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007),s. 62-64.

¹⁴⁵ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 163.

¹⁴⁶ Türk, *aynı eser*, s. 368.

İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE ALANYA'DA EĞİTİM KURUMLARI

Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim uygulamalarında yaşanan gelişmelerin, Alanya'daki eğitim öğretim uygulamalarına da tesir ettiğini görmekteyiz Meşrutiyet dönemi ve öncesinde Alanya'daki eğitim kurumlarıyla ilgili bilgiler kaynaklarımızda şu şekilde nakledilmektedir.

1. Meşrutiyet Dönemi Eğitiminin Karakteristik Özellikleri

1876 yılı, Osmanlı Devleti'nde gerek iç gerekse dış siyasette oldukça hareketli geçen bir yıldır. En başta dış siyasette devletin İngiltere ile ilişkilerinde değişim yaşanmış, artık İngiltere Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmiştir. Balkanlarda ortaya çıkan Bosna Hersek İsyanı, Avrupa'yı ve dolayısıyla da Osmanlı gündemini meşgul etmektedir. Bir de 1877-1878 yılında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) döneme damga vuran önemli olaylardandır. İç siyaset ise, dış siyasette meydana gelen olayların tesiriyle Sultan Abdülaziz tahttan indirilerek yerine V. Murat tahta çıkarılmıştır. Ancak V. Murat akli dengesi yerinde olmadığı için kısa süre sonra tahttan indirilmiştir. Sonrasında Jön Türkler Meşrutiyeti ilan sözü veren II. Abdülhamid Han'ı tahta çıkarmıştır. Sultan II. Abdülhamid, tahtta çıktıktan sonra Mithat Paşa'yı sadrazam olarak tayin etmiş ve Mithat Paşa'nın çabaları ile Kanûn-î Esas'ı ilan edilerek Osmanlı tarihinde I. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Biz de bu başlık altında hem I. Meşrutiyet hem de II. Meşrutiyet dönemlerinde önce Osmanlı eğitim sisteminin karakteristik özelliklerine, ardından da Alanya kazasındaki eğitimden bahsedeceğiz.

I. Meşrutiyet döneminin kısa sürmesi dolayısıyla eğitim-öğretim faaliyetleri de bu nispette kısıtlıdır. Ayrıca yukarıda bahsi geçen Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle zor durumda kalan devlette eğitim konusu üzerinde pek fazla durulamamıştır. Buna rağmen yine de ilk Osmanlı anayasası olma özelliğine sahip Kanûn-î Esasî'de eğitim ile ilgili şu hükümler yer almaktaydı¹⁴⁷:

¹⁴⁷ Akyüz, *aynı eser*, s. 224.

- Eğitim konusunda herkes özgürdür. Konu ile ilgili kanunlara uymak şartı ile her Osmanlı vatandaşı genel ya da özel eğitim yapmak hakkına sahiptir. (15. Madde)
- Çok uluslu bir devlet olması hasebiyle, Osmanlı tebaası olup farklı bir inancı mensup olan gayri müslim tebaanın, din ve inancına ilişkin öğretim yöntemi ve şekline dokunulmayacaktır. (16. Madde)
- Bütün Osmanlı tebaası için ilk eğitim mecburi olacak ve bunun derecesi ve ayrıntısı başka bir nizamnâme ile belirlenecektir. (114. Madde)

1908’de başlayan ve 1918’e kadar devam eden dönem ise II. Meşrutiyet dönemi olarak adlandırılır. 31 Mart Olayı’ndan sonra II. Abdülhamid tahtan indirilmiş yerine V. Mehmet Reşat tahta çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti’nin son dönemi olan bu devir eğitim kurumları, faaliyetleri ve okullarında yetişen aydınları ile de Cumhuriyet Dönemi’ne damgasını vurmuştur. Dönemin karakteristik özelliklerine bakacak olursak: II. Abdülhamid dönemine damga vuran sansür sona ermiş, sansürün sona ermesiyle hem basında hem de eğitimde olumlu etkiler görülmüştür. Eskiye oranla kız çocuklarının eğitiminin üzerinde fazlası ile durulmuş ve onlar için yüksek eğitim imkânı sağlanmıştır. Ayrıca kadınlara, öğretmenliğin haricindeki mesleklerde ve devlet kurumlarında çalışma imkânı doğmuştur. Okul öncesi eğitime ve halk eğitimine önem verilmiş, Sıbyan mekteplerinin çoğu kapatılmış, medreselerin ıslahı için de teşebbüsler olmuştur. Öğretmenlik mesleği için meslek örgütleri kurulmuştur. İşte bütün bu özellikler Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e miras kalan eğitim mirasıdır.

2. Meşrutiyet Dönemi Öncesi Alanya Kazası Eğitim Kurumları

Konumuz olan Alanya kazasındaki eğitim kurumlarına bakacak olursak 1874 yılında Alanya kazasında 9 Sıbyan, 1 Rüştüye ve 5 Medrese vardır. Sıbyan mektebinde 300 kız 800 erkek öğrenci vardır. Rüştüyede 40, Medresede 62 öğrenci bulunmaktadır. 1876 yılında Rüştüyede 45 öğrenci vardır.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Ali Rıza Gönüllü, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Alanya (1908-1938)*, Ankara, 2008, s. 19.

Okul Adı	Açılış Tarihi	Öğrenci (Erkek)	Öğrenci (Kız)	Öğretmen sayısı
Rüştiye	1872	59	-	3
Merkez İptidaiyesi	1897	215		3
Hacet İptidaiyesi	1911	52	-	2
Kız İptidaiyesi	1911	-	65	2
Türbelinas Köyü İptidaiyesi	1911	35	-	1
Boztepe Köyü İptidaiyesi	1911	45	-	1
Avasun Köyü İptidaiyesi	1911	36	-	1
Pazarıcı Köyü İptidaiyesi	1896	32	-	1
Saraylar Köyü İptidaiyesi	1900	31	-	1
Mahmut Seydi Köyü İptidaiyesi	1910	36	-	1
Kızılağaç Köyü İptidaiyesi	1910	37	-	1
Kargacık Köyü İptidaiyesi	1913	33	-	1
Taşahur Köyü İptidaiyesi	1911	49	-	1

Tablo-3: 1914 yılı Verilerine Göre Alanya Kazasının okullarını şu şekildedir.¹⁴⁹

Alanya Kazası eğitim giderleri için yıllık öğretmen maaşı olarak Hazine 24.300 kuruş, Maarif ise 37.320 kuruş; Yıllık masraflar için de Hazine 900 kuruş , Maarif ise 1250 kuruş kaynak sağlamıştır. Ayrıca maaşlar için cemaat da 12000 kuruş destek vermiştir. Yine Alanya Maarif Komisyonu da 1000 kuruş eğitime katkıda bulunmuştur. Bunun yanında Alanya Kazası öğretmenlerinin kaynağı, Dârümuallimîn ile kız Rüşdiyesidir.¹⁵⁰

3.Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazasında İlköğretim Kurumları

Meşrutiyet döneminde Alanya’da üç ilköğretim kurumu dikkati çekmektedir.

3.1.Hayete Hanım İptidâî Mektebi: Alanyalı Odabaşızade Mehmet Ağa’nın kızı, Hacı Mehmet Aslan Bey’in eşi olan Hayete Hanım, o yıllarda Alanya’nın büyük noksanlığını çektiği bir ilkokul yaptırmayı tasarlamış ve 1891 yılında bu eğitim

¹⁴⁹ Gönüllü, *aynı eser*, s. 53.

¹⁵⁰ *Aynı eser*, s.277.

kurumunu Alanyalıların hizmetine sunmuştur. Bu eğitim kurumu zamanımıza gelinceye kadar birçok isimle anılmıştır. İlk olarak İptidâî mektebi daha sonraları Alaeddin Mektebi, Zafer İlkokulu, Hayate Hanım İlkokulu olarak görüyoruz.¹⁵¹

3.2.Hayete Hanım Kız İptidâî Mektebi: Hayete Hanım tarafından 1893 yılında Kız Mektebi adı altında yaptırılarak hizmete sokulan bu eğitim kurumu yıllarca Alanya'ya hizmet etmiş binanın eskimesi nedeniyle şimdiki Alanya Lisesi binasının alt katında Barbaros İlkokulu adıyla dört sınıfla uzun yıllar hizmet vererek 1964 yılında yapılan günümüzdeki modern binasına taşınmıştır.¹⁵².

3.3.Hacet İptidâî Mektebi: 1905 yılınca Hacet Mektebi adı altında üç sınıflı olarak hizmet vermeye başlayan bu eğitim kurumumuz, zamanla ihtiyaca cevap veremediği için, eski bina yıkılarak, Alanyalı hayırseverler Dahiliye Mütchassısı Dr. Ali Nazım Köseoğlu'nun büyük malî desteğiyle yaptırılan yeni binada 1949 yılına kadar hizmet vermiştir.¹⁵³

4.Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazası'ndaki Ortaöğretim Kurumları

Bu dönemde ortaöğretimin yapıldığı bir Rüşdiye'den bahsedilmektedir.

4.1.Alanya Rüşdiye Mektebi

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, Osmanlı Devleti'nin merkezi olan İstanbul'da ve taşra şehirlerinde rüştiye mekteplerinin açılmaya başlaması, Alanya'da da yansıma göstermiştir¹⁵⁴.

Emin Bey tarafından Alanya'da da hayır işlerinde kullanılmak üzere bir arsa bağışlanarak bu arsa üzerine masrafları mahalli hayırsever insanlar tarafından karşılanan, bir Rüşdiye mektebi ile bunun bitişiğine bir cami inşa edilmişti. Bunun üzerine Maarif Nezareti tarafından Zağra ve Alanya'da yapılan mektepler için icap eden muallimlerin ve gerekli olan kitapların temini, ayrıca Emin Bey'in Terfi Rütbesi ile taltif edilmesi Sadaret'ten talep edilmişti. Yapılan görüşme sonunda Emin

¹⁵¹ Haşim Yetkin, *Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, İstanbul 1989, s. 106.

¹⁵² Yetkin, *aynı eser*, s. 105

¹⁵³ Yetkin, *aynı eser*, s. 106.

¹⁵⁴ Ali Rıza Gönüllü, "Alanya Rüştiye Mektebi", *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Ankara 2017, s. 65.

Bey'e Terfi Rütbesi verilmesi teklifi kabul edilmemiştir. Ancak Zağra ve Alanya'da inşa edilen Rüşdiye mektepleri için gerekli olan kitap bedelleri ile muallim ve bevvaplara yukarıda belirtilen miktarlarda maaşın tahsis ve tayin olunması talebi kabul edilmiştir¹⁵⁵.

Merkezî yönetim ile Taşra yönetimi arasında gerçekleşen bu bilgi akışından bir müddet sonra, Alanya Rüşdiye Mektebi'ne muallim tayin edildiği görülmektedir.¹⁵⁶ Ancak Rüşdiye mektebinin Alanya'nın hangi mahallinde bulunduğu ve mektebin fiziki yapısı hakkında şimdilik fazla bir bilgiye ve adı geçen mektep ile ilgili görsel malzemeye rastlanamamıştır.

Alanya Rüşdiye Mektebi'nde öğrenim gören öğrencilerin sayısı hakkında da elde bazı yıllara ait veriler bulunmaktadır. Buna göre bu mektepte 1877'de 41¹⁵⁷, 1879'da 60¹⁵⁸, 1886'da 90¹⁵⁹, 1898'de 94¹⁶⁰, 1899'da 52¹⁶¹, 1903'de 35¹⁶² ve 1906'da 45¹⁶³ talebe öğrenim görmüştür. Bu verilere göre Alanya Rüşdiye mektebinin ortalama yıllık talebe sayısı 59'dur.

Rüşdiye mektebinde görev yapan muallimlere ve diğer çalışanlara devlet tarafından aylık olarak belli miktarda maaş verilmiştir¹⁶⁴. Bu mekteplerin muallimlerine ödenecek olan maaşlar ile ilgili olarak ilk düzenleme 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile yapılmıştır. Bu nizamnâmede Rüşdiye mekteplerinde görevli olan muallim ve diğer çalışanların maaşının vilayet maarif idaresi sandığından karşılanacağı belirtilmiştir. Ayrıca rüşdiye mektebinde çalışan muallim-i evvelin aylık maaşının 800 kuruş, muallim-i saninin aylık maaşının 500 kuruş, mubassırın aylık maaşının 250 kuruş ve hademenin aylık maaşının 150 kuruş

¹⁵⁵ BOA. A.MKT. MVL. 124:152.

¹⁵⁶ BOA. MVL. 715: 72.

¹⁵⁷ KVA. 1294: 96.

¹⁵⁸ KVA. 1296: 152.

¹⁵⁹ KVA. 1303: 316.

¹⁶⁰ KVA. 1316: 1157

¹⁶¹ KVA. 1317: 207

¹⁶² KVA. 1321: 579

¹⁶³ KVA. 1322: 166

¹⁶⁴ Aydın 2011: 819

olacağı ifade edilmiştir. Yine bu görevlilere muhtelif masraflar için de yıllık 400'er kuruş tahsis edileceği ifade edilmiştir¹⁶⁵.

Muallimlere verilen maaşta zaman içinde bazı değişiklikler meydana gelmişti. Bu nedenle aldıkları maaşın az olduğunu düşünen bazı Rüşdiye mektebi muallimleri, maaşlarının arttırılması için Maarif Nezareti'ne başvurmuşlardı. Maarif Nezareti de bu talebi uygun görmüş ve Fehmi Efendi'nin maaşına aylık 47 kuruş zam yapılarak, maaşın 80 kuruşa çıkarılmasına karar vermiştir.

Görüldüğü gibi, devlet personeli tarafından maaşların yetersiz olduğu ve geçim sıkıntısı çekildiği iddiası günümüzde olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de gündemdeki yerini muhafaza etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyıldan itibaren açılmaya başlanan Rüşdiye mekteplerinde eğitim gören talebelerin istifade etmesi için, Maarif Nezareti tarafından konunun uzmanı olan kişilere muhtelif ders kitabı ile risâleler hazırlatılmış ve bu eserler talepleri doğrultusunda mekteplere gönderilmiştir¹⁶⁶. Alanya Rüşdiye Mektebi de, Maârif Nezareti'nden bazı kitap ve risaleler ile muhtelif haritalar talep etmiştir. Bu talep üzerine, Maarif Kitaphanesi'nde mevcut olan kitap, risâle ve haritalar, fiyatları gösteren bir liste ile birlikte posta yoluyla Alanya Rüşdiye Mektebi'ne gönderilmiştir. Ayrıca Maarif Nezareti, bu konu hakkında, Konya Vilâyeti'ne bilgi vermiştir (12 Eylül 1872)¹⁶⁷.

Maarif Nezareti tarafından Alanya Rüşdiye Mektebi talebelerine satılmak için gönderilen kitap ve risâleler arasında, Binâ, Dürr-i Yektâ, Nasihat-ül Hükemâ, Talim-i Farisî, Tarih-i Osmanî, Emsile, Maksûd, Avâmil, Risâle-i Selâse, Gülistân ve Coğrafya Risâlesi gibi eserler bulunmaktadır¹⁶⁸.

Alanya Rüşdiye Mektebi muallimleri de bazı zamanlarda soruşturmaya konu olmuşlardır. Meselâ; Maarif Nezareti Mekâtib-i Rüştiye Dairesi'ne, Alanya Rüştiye Mektebi Muallim-i Evveli Halil Efendi'nin görevinde tembellik gösterdiğine dair bir ihbar yapılmıştır. Bunun üzerine adı geçen dairece 4 Haziran 1907 tarihinde, bu

¹⁶⁵ Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1286: 8.

¹⁶⁶ Altıova 2010 : 244, Yıldız: 2013: 146

¹⁶⁷ BOA. MF. MKT. 4: 143. L.1

¹⁶⁸ BOA. MF. MKT.4: 143 L.2

konuda Konya Vilâyeti Maârif Müdürlüğü'ne gerekli tahkikatın yapılması konusunda emir verilmesi Maârif Nezareti'nden talep edilmiştir¹⁶⁹. Maarif Nezareti de 13 Temmuz 1907 tarihinde Halil Efendi hakkında gerekli soruşturmanın yapılmasını Konya Vilâyeti Maârif Müdürlüğü'nden istemiştir¹⁷⁰.

Osmanlı Devleti; muallimlere, ilim, marifet ve sanata yönelik işlerde üstün başarı gösterenlere verilmek üzere, 3 Mayıs 1910'da "Maarif Nişanı" çıkarmıştı. Alanya'da Maârif Nişanı ile ödüllendirilenler arasında Odabaşızade Mehmet Aslan Bey'in eşi Ayn'ül Hayat Hanım ile biraderi Mustafa Bey ve Antalya mebusu Hamdullah Paşa da bulunmaktadır¹⁷¹.

Ayn'ül Hayat Hanım ve Mehmet Bey'in biraderi Mustafa Bey, 500 lirayı aşkın bir para sarf ederek, birisi Alanya kasabasında kız, diğeri ise Dere Türbelinas Köyü'nde erkek, Hamdullah Paşa da yine 500 lirayı aşkın masrafla Mahmut Seydi Köyü'nde erkek mektebi inşa ettirmişler ve bu binaları Maâriife vermişlerdir¹⁷².

Ayn'ül Hayat Hanım'ın, Mustafa Bey'in, Hamdullah Paşa'nın hizmetleri takdir ve emsalini teşvik etmek için, üçüncü rütbeden birer kıt'a Maârif Nişanı ile Taltifleri, Teke Sancağı Maârif Müdüriyetinin talebi üzerine, Maârif Nazırı tarafından Sadarete arz edilmiş (18 Ağustos 1915) ve bu arz üzerine Ayn'ül Hayat Hanım'ın, Mustafa Bey'in, Hamdullah Paşa'nın taltiflerine dair bir İrade-i Seniye çıkmıştır. (21 Ağustos 1915)¹⁷³.

5.Meşrutiyet Dönemi Alanya Kazasındaki Medreseler

Alanya kazası Meşrutiyet dönemimde Medreseler bakımından zengin bir görünüm arz etmektedir.

5.1. Âdem Çelebi Medresesi: Alanya Kalesi dışında Uç Burun adlı mevzide Âdem Çelebi tarafından inşa ettirilmiştir. Müderrisler 1 akçe yevmiye almışlardır¹⁷⁴.

¹⁶⁹ BOA. MF. MKT. 1006: 68. L.1

¹⁷⁰ BOA. MF. MKT. 1006: 68. L.2.

¹⁷¹ Gönüllü, *aynı eser*, s. 54.

¹⁷² Gönüllü, *aynı yer*.

¹⁷³ Gönüllü, *aynı yer*.

¹⁷⁴ VAD. no:1141, s.5; no:1124, s.237; no:1118, s. 297.

Âdem Çelebi, medrese içindeki mescidin de banisidir¹⁷⁵. Bazı vakıf kayıtlarında yapı "Medrese Mescidi" olarak da ifade edilmektedir¹⁷⁶. Mescit, zaman içinde harap olmuş ve Zilhicce 1148 (Mart-Nisan 1736) tarihinde hayırsever kişilerce tadilatı yaptırılmıştır¹⁷⁷. Hacı Hüseyin oğlu Hacı Mahmut medreseye bitişik bulunan mescide minber yaptırarak camiye çevirmiş ve Zilkade 1240 (Haziran-Temmuz 1825)'ta imam ve hatip atanmıştır¹⁷⁸.

5.2. Elvan Bey/ Oba Pazarı Medresesi: Alanya Kalesi'nin dışında Oba Pazarı adlı mahalde Elvan Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Oba Pazarı Medrese adıyla da anılmakta olup mütevellî ve müderris olan kişiler bu görevleri birlikte yürütmüşlerdir¹⁷⁹. Medrese yapısına bitişik mescitte Muharrem 1189 (Mart-Nisan 1775) tarihinde imam Seyyid Ahmet'in vefat etmesiyle Seyyid Abdülkerim yarım akçe yevmiye ile imam atanmıştır¹⁸⁰. XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde medresenin müderrisi ve mütevellisi Ali'nin vefatıyla yaklaşık on beş sene boyunca boş kalan yapı harap olmuştur. Medresenin eğitime açılması ve onarımının yapılması amacıyla Şaban 1148 (Aralık 1735/Ocak 1736) tarihinde Hüseyin atanmıştır¹⁸¹.

5.3. Hacı Ahmet Ağa Medresesi: Alanya Kalesi dışındakiki Torbalı Tas Yaylak'da Kuru Oluk adlı mahaldeki medresenin banisi Alanyalı Hacı Ahmet Ağa'dır¹⁸². Medrese içindeki mescit Hacı Ahmet tarafından minber yaptırılarak camiye çevrilmiş ve hitabetine Rebiülevvel 1197 (Şubat-Mart 1783) tarihinde Seyyid Hacı Mustafa atanmıştır¹⁸³.

5.4. Hacı Hasan (Güneylizade) Medresesi: Alanya Kalesi dışında bulunan binanın tam yeri bilinmemektedir. Hacı Hasan Efendi'nin inşa ettirdiği medresenin müderrisliğini Rebiülahir 1175 (Ekim-Kasım 1761)'te Yusuf, Rebiyülahir 1204

¹⁷⁵ VAD. no:1124, s.239.

¹⁷⁶ VAD. no:1124, s.239; no:1141, s. 4.

¹⁷⁷ VAD. no:1124, s.239.

¹⁷⁸ Murat M Öntuğ, "Hurufat Defterlerine Göre Alanya Şehrindeki Eğitim ve Dini Yapılar(XVIII. Yüzyıl)" *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Alanya 2017, s.64.

¹⁷⁹ VAD. no:1141, s. S; no:1118, s.292; no: 1129, s. 300.

¹⁸⁰ VAD. no:1123, s. 125; no:1129, s. 300.

¹⁸¹ VAD. no: 1124, s. 239.

¹⁸² VAD. no: 547, s.190/1.

¹⁸³ VAD. no:546, s.225; no:1129, s. 301, 302.

Aralık 1789/ Ocak 1790)'te Şeyh Yusuf¹⁸⁴ vefat etmesiyle büyük oğlu Şeyh Mehmet¹⁸⁵ ve Cemaziyelahir 1227 (Haziran-Temmuz 1812) tarihinde Abdullah adlı kişiler gönüllü olarak yürütmüşlerdir¹⁸⁶

5.5. Kara Beğ Medresesi: Alanya Kalesi'nin dışında Oba Pazarı'nda bulunan medresenin Rebiyülahir 1128 (Mart-Nisan 1716) tarihinde tayin olan mütevellisi Seyyid Ahmet'tir¹⁸⁷.

5.6. Kemal Kadı Medresesi: Kemal Kadı adlı kişi tarafından vakfedilen medrese, Kale yakınında Taş Pazarı Mahallesi derininde bahçe arasında inşa edilmiştir.¹⁸⁸ Cemaziyelahir 1117 (Eylül-Ekim 1705) tarihinde medresede müteveli ve müderris Seyyid Yusuf yarım akçe yevmiye ile görev yapmaktaydı. Daha sonraki yüzyıllarda müteveli ve müderrislerin yevmiyeleri birer akçeye çıkarılmıştır¹⁸⁹.

5.7. Mustafa Paşa Medresesi: Hacı Mustafa Paşa'nın Alanya şehrine inşa ettirdiği medresenin yakınında kaza ahalisince yaptırılmış bir mescit yer almaktaydı¹⁹⁰. Mustafa Paşa'nın Alanya Kalesi içinde bir cami de yaptırmıştır.

5.8. Tefikiye Medresesi: Bu medrese Kapı Mahallesinde Lifos=Elihos suyunun üstündeki yerdedir. Bu Medreseyi Alâiye'nin bilginlerinden Kemalzade Mustafa Fevzi Efendi merhum 1884 yılında yaptırmış ve oğlu Tevfik'e nisbetle "Tevfikiye" şeklinde adlandırılmıştır. Medrese iki katlı idi. Zemin katının doğusunda altı mağaza, kible tarafında beş abdesthane ve iki gusülhane ile üstünde otuz hücre ve bir mescit vardı. Mescit aynı zamanda dersane idi. Vakfiyeye göre medresenin altındaki altı mağazanın gelirinin 2/3'si medresenin mütevellisi ve müderrisine, geri kalan 1/3'i de medresenin kapıcısı ile mütemadi tamirine vesaire zaruri masraflarına ayrılmıştır. Mustafa Fevzi Efendi hayatta iken medresenin müderrislik ve mütevelliliği varislerinin en yakınlarından, en ehliyetli ve en değerli olanına

¹⁸⁴ VAD. no:1126, s. 161.

¹⁸⁵ VAD. no:551, s. 78.

¹⁸⁶ VAD. no:546, s. 223.

¹⁸⁷ VAD. no:1118, s. 294.

¹⁸⁸ VAD. no:1 118, s. 293; no:1124, s. 238.

¹⁸⁹ VAD. no:1141, s.6; no:1129, s. 300; no:1130, s. 172.

¹⁹⁰ VAD. no:1130, s. 173.

verilecektir. Ehil varisler bulunamazsa bu hizmetler hariçten ehliyetli ve liyakatli adamlara verilecektir¹⁹¹.

5.9.Bala Medresesi : Bu medrese sur haricinde aşağı kale kapısının önündeki yere yapılmıştı. Yerinin yüksekliğinden dolayı “Bala” diye adlandırılmıştı. 1208 hicri yılında Hüseyin Efendi tarafından yaptırılmıştır. Hüseyin Efendi Medresesi’ni yaptırdıktan sonra müderrisliğini kendisi ile kardeşleri Mustafa ve Mehmet Emin Efendilere ortaklama şart koşmuştur. Hicri 1255’te Mustafa ve Emin Efendiler ölmüştür. Vâkıf Hüseyin Efendi de çok ihtiyarlamış olduğu için müderrislik oğlu Hasan Efendiye, 1307’de onun oğlu Sadık Efendi’ye verilmiştir¹⁹².

İsmi	Yeri	Banisi	Yapılış Tarihi	Geliri
Ahmediyye Medresesi	Alanya	Hacı Ahmet Ağa	1799	30 Kuruş
Tevfikiye Medresesi	Çarşı Mahallesi	Ashab-I Hayr	1880	56 Kuruş
Bala Medresesi	Çarşı Kapısı	Adem Çelebi	1767	
Oba Medresesi	Oba Köyü	Hacı Hasan Ağa	1828	
Mahmut Seydi Medresesi	Mahmut Seydi Köyü	Mahmut Seydi	1727	
Rumtaş Medresesi	Rumtaş Köyü	Ashab-I Hayr	1882	5 Kuruş
Rumtaş Medresesi	Rumtaş Köyü	Ashab-I Hayr	1892	15 Kuruş
Bayır Medresesi	Bayır Köyü	Ashab-I Hayr	1591	
Eksere Medresesi	Eksere Köyü	Ashab-I Hayr	1872	
Bedan Medresesi	Bedan Köyü	Ashab-I Hayr	1872	
Değirmenözü Medresesi	Değirmenözü Köyü	Ashab-I Hayr	1901	

¹⁹¹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya*, İstanbul 1946, s. 323.

¹⁹² Konyalı, *aynı eser*, s. 327.

Taşahur Medresesi	Taşahur Köyü	Ashab-I Hayr	1757	
Hımaz Medresesi	Hımaz Köyü	Ashab-I Hayr	1872	
Homa Medresesi	Homa Köyü	Ashab-I Hayr	1872	
Karadere Medresesi	Karadere Köyü	Ashab-I Hayr	1844	
Bazarcı Medresesi	Bazarcı Köyü	Ashab-I Hayr	1864	10 Kuruş
Salur Medresesi	Salur Köyü	Ashab-I Hayr	1864	

Tablo -4: Alanya Kazası'ndaki Medreseler¹⁹³

6. Alanya Maârif Oteli

Alanya halkı, eğitim kurumlarının tesis edilmesi için her dönem maddî ve manevî destekte bulunmuştur. Buna dair çok sayıda örnek mevcuttur. Mesela; 28 Ocak 1861 tarihinde eğitime açılan Alanya Rüşdiye Mektebi, hayırsever Alanya halkı tarafından yaptırılmıştır¹⁹⁴

Daha sonraki yıllarda Alanya'de iki tane İbtidâî Mektep, hayırsever halk tarafından inşa ettirilerek, maârife teslim edilmiştir (23 Nisan 1896)¹⁹⁵. Bunun yanında hayırsever Alanya halkı tarafından ihtiyacı olan mektep talebelerine ders araç ve gereçleri hediye olarak verilmiştir¹⁹⁶.

Alanya halkının gayretleri ile yapılan ve maârif teşkilâtına bağışlanan eserlerden birisi de Alanya Maarif Oteli'dir. Bu otel Alanya'nın Çarşı Mahallesi'nde bulunan Kuyularönü Camii karşısına Alanya'nın hamiyet sahibi ahalisi tarafından yardımlaşma yolu ile 1912 yılında inşa ettirilmiş ve maârif teşkilatına bağışlanmıştır¹⁹⁷. Bu otel belgelerde Maârif Hanı¹⁹⁸ ve Maârif Oteli¹⁹⁹ gibi isimlerle geçmektedir²⁰⁰.

¹⁹³ Gönüllü, *aynı eser*, s. 54.

¹⁹⁴ BOA. A. MKT. MVL, nr. 124/152

¹⁹⁵ BOA. MF. MKT, nr. 315/31.

¹⁹⁶ BOA. MF. MKT.nr. 1237/3.

¹⁹⁷ Rıza Gönüllü, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Ankara 2008, s.41

¹⁹⁸ BOA. ŞD, nr.1776/38, Lef.1

¹⁹⁹ BOA. DH. MB. HPS.nr. 28/27.

²⁰⁰ Ali Rıza Gönüllü, "Alaiye'de Maarif Otelinin İnşası ve Tarihi Seyri (1912-1943)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Konya 2018, s. 190.

Alanya Maârif Otelî halk katkısı ile inşa edildikten sonra, maârif teşkilâtına bağışlanmış, daha sonra geliri Alanya Hususi İdaresi'ne ait olmak üzere, bu kurum tarafından kiraya verilmişti. Maârif Otelî, Girit muhacirlerinden olan ve Alanya'da ikamet eden Hüseyin oğlu Hasan Ağa tarafından, ticaret yapmak maksadı ile 1913 yılından itibaren yıllığı 7.500 kuruş kira bedeli ile 3 yıl müddetle kiralanmıştı²⁰¹.

Alanya Maârif Otelî'nin 1913 yılından itibaren Dâhiliye Nezareti tarafından Alanya Hükümet Konağı olarak kiralanması düşünülmüştü. Bu konu ile yakından ilgili olarak mahallî yönetim ile merkezî yönetim arasında bazı yazışmalar olmuştur. Ancak bu tarihte Dâhiliye Nezareti tarafından Maârif Otelî'nin hükümet konağı olarak kiralanması talebi gerçekleşmemiştir²⁰². Teke Mutasarrıflığı da Alaiye Kaymakamlığı'nın bu talebini uygun görmüştür. Bunun üzerine Maârif Otelî'nde üç oda dâhiliye daireleri tarafından kullanılmaya başlanmıştır²⁰³.

Alanya Maârif Otelî'nin, Cumhuriyet ilk yıllarında şehrin hükümet konağı olarak kullanılmasına devam edilmiştir. Ancak bu dönemde Maârif Otelî'nin alt katında bulunan ahır kaldırılarak, buraya muhtelif dükkânlar yapılmıştır. Bu dükkânlar da bazı esnafın tarafından kiralanarak kullanılmıştır. Bu dükkânlar arasında Hasan Eşit (Ali Çırağın Hasan) ve Şükrü Kalgıdım'ın Terzi dükkânları, Mustafa Can ve Sait Gökçe'nin Berber dükkânları bulunuyordu. Bunun yanında hükümet konağının alt katında Türk Hava Kurumu Bürosu ile Hükümetin Tahsilât Bürosu da mevcuttu²⁰⁴. Alanya Hükümet Konağı'nın sağ tarafında Halkevi, sol tarafında da Belediye binası yer alıyordu²⁰⁵. Ayrıca milli bayramlar da Alanya Hükümet Konağı'nın önünde kutlanıyordu²⁰⁶. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Alanya'nın merkezinde bulunan bir okul ve köylerinde bulunan dört okul, hükümet konağı olarak kullanılan bu otel ile on dokuz dükkânın kira gelirinden elde edilen para ile yapılmıştır²⁰⁷. Ancak Alanya Hükümet Konağı olarak kullanılan Maârif Otelî, 1943 yılının Haziran ayında bilinmeyen nedenlerden çıkan bir yangın

²⁰¹ Gönüllü, *aynı makale*, s. 195.

²⁰² BOA. DH. MB. HPS, nr. 28/27.

²⁰³ BOA. DH. MB. HPS.nr. 31/63.

²⁰⁴ Gönüllü, *aynı makale*, s. 195.

²⁰⁵ Gönüllü, *aynı makale*, s. 195.

²⁰⁶ Gönüllü, *aynı makale*, s. 195.

²⁰⁷ İzzet Azakoğlu, *Alanya*, İstanbul 1939, s.21; Gönüllü, *age*, s. 122.

sonucunda yanmıştır²⁰⁸. Alanya Hükümet Konağı yandıktan sonra yerine Alanya Devlet Hastanesi inşa edilmiştir. Bugün burada Alanya İlçe Sağlık Müdürlüğü bulunmaktadır²⁰⁹.

7. Meşrutiyet Dönemi'nde Alanya Kazasında Gayr-i Müslim Okulları

Osmanlı Devleti gayri müslim cemaatlerin kendi okullarını açmasına izin vermektedir. Tanzimat'ın ilanı ile Osmanlı Devleti'nin “eğitim yoluyla Osmanlılık” politikası Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler üzerinde etki göstermemektedir. Gayrimüslimlerin okulları bu cemaatler tarafından hızla açılmaya devam etmekteydi²¹⁰.

Osmanlı devletinin özellikle 1839 sonrası Tanzimat ve Islahat fermanları ile Gayri müslimlere tanıdığı haklar, yeni açılan ibadethane ve okullarla sağlık kuruluşlarında da artışa sebep olmuştur. Bu durum şüphesiz Osmanlı Devleti'nin gayri müslim halkına karşı asimilasyon değil hoşgörü politikası uygulamasının da bir sonucudur²¹¹.

1856 yılı Islahat Fermanı ile birlikte gayri müslimlere eğitim öğretim alanında birçok yeni hak tanındı. Bütün mekteplere gayrimüslim öğrencilerin alınmasındaki engeller kaldırıldı. Gayri müslim mekteplerini kontrol etmek için maarif müdürlükleri yetkilendirildi. Ancak mekteplerin programları ve müfredatlarına müdahale edilmiyordu²¹².

6 Mayıs 1886 tarihinde “Mekatib-i Ecnebiye ve Gayr-ı Müslime Müfettişliği” kuruldu. Müfettişliğin amacı gayri müslim ve yabancı okulları denetlemektir. Ancak bunu yapacak personel sayısının azlığı ve ne şekilde okulların denetleneceğine dair bir yönetmelik bulunmaması nedeniyle çoğu zaman müfettişlik bu görevini yerine getiremedi. 06 Eylül 1888 tarihli İstanbul'da bulunan okullar için “Mekâtib-i Gayr-i

²⁰⁸ Ali Nazım Köseoğlu, *Alanya'da Yaşam Boyu Duyduklarım gördüklerim ve Yaşadığım Anılar*, İstanbul 1992, s. 22.

²⁰⁹ Gönüllü, *aynı makale*, s. 195.

²¹⁰ Akyüz, *aynı eser*, s. 174.

²¹¹ Ahmet Aras, “Konya Salnameleri Işığında Gayr-i Müslimlere Ait İbadet ve Eğitim Kurumları”, *Türk-İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Konya 2008, s. 183.

²¹² Aras, *aynı eser*, s. 184.

Müslime ve Ecnebiye Müfettişliğı Nizamnâmesi adını taşıyan 19 maddelik nizamname ile teftişi kabul etmeyen okulların kapatılacağı, ders kitaplarının kontrol edileceğı ve bu okullarda Müslüman çocuklarının okuyamayacağı belirtilmiştir. Nizamnâmenin uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir²¹³.

	Rum Mektebi	Ermeni Mektebi	İslam
Konya merkez	1		65 ²¹⁴
Teke (Antalya)	4	1	26 ²¹⁵
Alaiye(Alanya)	3 ²¹⁶		

Tablo-5: Konya Sancağında Bulunan Gayri müslim Okulları (1285-1299 / 1868-1881)

Türkler tarih boyunca yerleşmiş oldukları yerlerde yaşayan halkın inanç ve kültürel yaşantılarına karışmamışlar, asimilasyondan kaçınmışlar, tam tersine inanç ve ibadetlerini en güzel şekilde yapmaları için onlara destek de olmuşlardır. Bu durum Türk İslâm devletleri hâkimiyetindeki ulusların hem millî benliklerini korumalarına yardımcı olmuş hem de bu ulusların devlete bağlılıkları sağlanmıştır. Biz bu durumu özellikle Anadolu Selçukluları döneminde başkent Konya'da çok açık bir şekilde görmekteyiz. Selçuklulardan itibaren Müslüman Türk halkı ile beraber yaşayan Rum ve Ermeniler varlıklarını Cumhuriyet dönemine kadar devam ettirmiştir²¹⁷. Şeriyeye sicilleri kayıtlarında geçen olayları incelediğimizde Türk-İslam hâkimiyeti dönemlerinde önemli miktarda Hıristiyan nüfusun varlığını görürüz. Evler, işyerleri Müslümanlarla yan yana, aralarında hiçbir ayırım gözetilmemiş,

²¹³ Sarıçelik, *aynı eser*, s. 282.

²¹⁴ Konya Salnâmesi: C.1, s.145, C.6, s.129, C.9, s. 199, C.10 s. 108, C.11, s. 112.

²¹⁵ Konya Salnâmesi C.1, s.152.; C.2. s.114, C.3, s. 160, C.4, s. 113, C.5, s. 134,C.9, s. 229.

²¹⁶ Konya Salnâmesi: C.2.s.120, C.9,s. 231.

²¹⁷ Gül, Muammer; Atilla Bayram, Oğuzhan Hakkoyunmaz, *Selçuklulardan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı*, Konya 2003 s. 238.

davalarda, hukukî uygulamalarda Müslümanlardan farklı bir uygulama söz konusu olmamıştır. Genelde şehir merkezlerinde yerleşen Gayri müslimler, mabet ve eğitim kurumlarını da buldukları mahallerde açmışlardır²¹⁸.

	Rum Mektebi	Ermeni Mektebi
Konya merkez	1	1 ²¹⁹
Teke (Antalya)		
Alaiye(Alanya)	1	1 ²²⁰

Tablo-6: Konya Sancağında Bulunan Gayri müslim Okulları (1300-1317 /1882-1899)

Osmanlı Devleti, 1839 Tanzimat ve 1956 Islahat Fırmanı sonrası halkının inancında fark gözetmeksizin müthiş bir eğitim seferberliğine girişmiştir. Salnâmelerden aldığımız bilgilerde de görüldüğü gibi 1870'li yıllardan itibaren nüfus dağılımı ve yerleşimleriyle paralel olarak Rum ve Ermeni vatandaşların ibadetlerini yapabilecekleri ibadethaneler ile çocuklarının eğitimlerini alabilecekleri Rüşdiyelerde artışlar olmuş, devlet her kazaya kadar kızların eğitiminde de seferberlik yaparcasına eğitim alanında büyük yatırımlar yapmıştır. Salnâmelerin tozlu sayfalarında yapılan çalışmalar bu hususun ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir.

²¹⁸ Erten Hayri, *Konya Şer'iyye Sicilleri ışığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*, Kültür Bakanlığı Yay. No:324. Ankara 2001.

²¹⁹ Konya Salnamesi: C.18,s.46. C.19,s.161.

²²⁰ Konya Salnamesi: C.18,s.46. C.19,s.161.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ALANYA KAZASINDA EĞİTİM KURUMLARI

Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler Alanya'da da yansımaları göstermiştir. Dönemin gelişmelerini aktardıktan sonra Alanya'daki söz konusu yansımaları ele alacağız.

1. Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimin Karakteristik Özellikleri

Lale Devri'nden itibaren bir modernleşme çabasının içine giren Osmanlı Devleti, yıkılış dönemine kadar bu modernleşmeyi devam ettirmiştir. Ancak özellikle XIX. yüzyılda toprak kayıplarının artması ile dağılma devrine girmiş ve kaybedilen topraklardan Anadolu topraklarına bir geri dönüş yaşanmıştır. Özellikle Trablusgarp ve Balkan savaşlarında büyük darbe alarak hemen ardından 1. Dünya savaşına girmesi devleti o kaçınılmaz sona sürüklemiş ve savaşın bitiminde imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesiyle Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir. İşte böyle bir siyasî vaziyette Mustafa Kemal'in önderliğinde tarihi boyunca her zaman hür yaşamış ve yaşayacak olan Türk milleti, istiklâl mücadelesine girişmiş ve neticede muvaffak olarak bize bu cennet vatanı armağan etmiştir. Sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel her alanda yepyeni bir atılım gerçekleştiren Mustafa Kemal Atatürk, hayatı boyunca eğitim-öğretimin önemini vurgulamış ve eğitim davasının millî ve modern bir karakter kazanması için uğraşmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti mirası üzerine eklenerek birçok inkılap gerçekleştirilmiş ve Cumhuriyet Devri eğitim mirasımızın temelleri atılmıştır. Bu dönem eğitimin karakteristik özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür²²¹ :

- İstiklâl mücadelesi eğitim-öğretim faaliyetlerini de derinden etkilemiş ve

²²¹ Akyüz, *aynı eser*, s. 317.

eğitim de bu m¼cadeleye katkıda bulunmuştur. Öyle ki 1. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde çok sayıda eğitimi insanımız savaş meydanlarında yitip gitmiştir.

- Millî Mücadele döneminin ortasında ve istiklal mücadelesinin verildiği bir dönemde Mustafa Kemal'in çabalarıyla bir Maârif Kongresi toplanmıştır. Bu olay eğitim tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bizlere eğitimin istiklâl kadar önemli olduğunu göstermektedir.
- Özellikle Millî Mücadeleye halkın iştirak etmesi ve bu alanda bilgilendirilmesi amacıyla halk eğitimi çalışmaları üzerinde itina ile durulmuştur.

Görüldüğü üzere böylesine zor bir dönemde bile eğitimi ihmal etmeyen Mustafa Kemal Atatürk ve dava arkadaşları yeni ve millî bir nesil yetiştirmek amacıyla Yeni Türk Devleti'ni kurmuş ve dört koldan eğitim işlerine girişmişlerdir. Yeni Türk Devleti'ni kuran kadronun, eğitim-öğretim faaliyetlerine ne kadar önem verdiğini anlayabilmemiz açısından önemli bir örnek 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'dır. Aynı zamanda eğitimci özelliği de bulunan Kazım Karabekir, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir yandan Ermeni terörü ve mezalimi ile mücadele ederken diğer yandan da aynı bölgedeki öksüz ve yetim çocukların eğitimi ile ilgilenmiş, onlar için muhtelif eğitim kurumları tesis etmiřtir²²².

şimdi biz de Cumhuriyet devri Alanya eğitimine geçiş yapmadan önce, araştırma dönemimiz olan 1930 yılına kadar eğitimde ne tür faaliyet ve atılımların yapıldığına kısa bir göz atacağız.

1.1. 1921 Maârif Kongresi

Büyük Millet Meclisi Ankara'da kurulduktan sonra devleti ve dolayısıyla da Millî Mücadeleyi yönetmek maksadıyla bir "İcra Vekilleri Heyeti", 3 Mayıs 1920 tarihinde kuruldu. Bu vekillerden bir tanesi de Maârif Vekili idi. İlk Maârif Vekilimiz ise Lozan Anlaşması'ndan bildiğimiz, İsmet Paşa'nın yardımcılarında Dr. Rıza Nur Bey'di. Birkaç kişilik bir kadroya sahip olan bu vekillik, devletin o

²²² Nuri Köstüklü, *Kazım Karabekir ve Eğitim*, Konya 2009 s. 97.

anlık ilk amacının Millî Mücadele'yi başarı ile noktalamak düşüncesi olduğundan dolayı eğitim ile alâkalı net bir tutuma sahip değildi²²³. Yine de eğitim ile ilgili Mustafa Kemal'in zihninde okul yıllarından beri bir fikir mevcuttu. Mustafa Kemal, millî ve modern bir eğitim anlayışını benimsemişti.

Millî Mücadele bütün şiddeti ile devam ederken İcra Vekilleri Heyeti, bütün memurları askeriye tarafından verilecek emirlere uymaya ve buldukları mevkileri boşaltmaya davet etmekteydi. Aksi hâlde emre uymadıkları gerekçesi ile zaferden sonra o kişilere eski memuriyetlerine dönme hakkının tanınmayacağı da bildirilmekteydi. Bir yandan da bölge bölge maârif istatistikleri istenmekte ve eğitimin gerçek durumu anlaşılmaya çalışılmaktaydı. Böylelikle öğretmenlerin bazılarının silah altında bulunması ve yetersizlikleri, il özel idarelerine bağlı okulların giderlerini karşılayacak bir gelirin olmaması gibi sebeplere dayanarak bu aksaklıkları gidermek maksadıyla Ankara'da bir Maârif Kongresi toplanma kararı alınmıştır. Bunun üzerine 16 Temmuz 1921 yılında Darülmüallimîn Konferans Salonunda Mustafa Kemal'in açılış konuşması ile kongre açılmıştır²²⁴.

Sakarya savaşı yaklaşırken Ankara'da yapılan ilk resmî genel toplantı olma özelliği kazanan Maârif Kongresi'ne, Anadolu'nun dört bir yanından gelen öğretmenler, maârif müdürleri ve okul müdürleri ile Telif ve Tercüme Dairesi üyeleri katıldılar. Kongrenin gündemi ise şunlardan oluşmaktaydı²²⁵:

- İlkokulların programlarının ıslah edilmesi ve öğretim süreleri meselesi
- Ortaöğretim kurumlarının programları ve derslerin konuları

Görüldüğü üzere eğitim meselesi ile ilgili problemlerin çözümünde çok derine inilmese de en azından önemli bir adım atılmıştı. Ülkemizin zor dönemlerinde böyle bir kongrenin toplanabilmesi eğitime verilen önemin en büyük göstergesidir. Ancak ne yazık ki Sakarya savaşının başlaması nedeniyle kongre, çalışmalarını tamamlayamadan dağılmıştır.

1.2. 1923 ve Sonrası Heyet-i İlmiye Toplantıları

²²³ Hasan Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, Ankara, 1985, s. 29.

²²⁴ Hasan Cicioğlu, *aynı eser*, s. 30-31.

²²⁵ Cumhuriyet'in 50. Yılında Milli Eğitimimiz, (yay. haz. Ziya Karamuk), İstanbul, 1973, s. 20.

Maârif Kongresi, sonuç alınamadan dağılsa da Sakarya Zaferi'nin kazanılmasının ardından, tekrar Ankara'da eğitim konularını görüşmek ve çözüm önerilerini konuşmak amacıyla Birinci Heyet-i İlmiye toplantısı yapıldı.

Birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz- 15 Ağustos 1923) toplantısında okuma-yazmanın yaygınlaştırılması ve yeni eğitim kurumlarının açılması üzerinde durulmuştu. Bunun yanı sıra bir de eğitim öğretimde kullanılacak kitaplar belirlendi ve Türkçe eğitimin üzerinde duruldu. Ayrıca ilköğretim programları gözden geçirildi ve öğrenim müddetinin 6 yıl olması, zorunlu eğitim yaşındaki çocukların yabancı okullara gidemeyeceği, köylere yatılı okulların açılması, din dersi öğretmenlerinin seçiminde özel şartlar aranması ve lise ders programlarının gözden geçirilmesi de konuşulan konular arasındadır²²⁶.

1924'te İkinci Heyet-i İlmiye toplanmış olup, yine maârif ve kültür meseleleri üzerinde durulmuştur. İlköğretimin beş yıla, ortaöğretimin de altı yıla indirilmesi ve liselerin de on iki yıldan 11 yıla indirilmesi ile muallim mekteplerinin de dört seneden beş seneye çıkarılması konuşulan konulardandır. Bunun yanı sıra kız liselerinin de erkek liseleri gibi tam sınıflı olarak teşkil edilmesi gerektiği belirtilmişti²²⁷.

Üçüncü Heyet-i İlmiye (1926) toplantısında eğitim kaynaklarının en elverişli şekilde kullanılması, ortaöğretim kurumlarının uygun il merkezlerinde toplanması, okulların birleştirilerek tek bir eğitim sisteminin oluşturulması ve karma eğitim sisteminin benimsenmesi gibi konular üzerinde durulmuştur²²⁸.

1.3. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Bilindiği üzere Büyük Millet Meclisi kurulduğunda biri Ankara'da, diğeri İstanbul'da olmak üzere iki ayrı hükümet bulunmaktaydı. Bu çift başlılık hem yeni kurulacak Türk Devleti'nin varlığını kabul ettirmesinde ve benimsenmesinde hem de Millî Mücadelenin yürütülmesi ve başarı ile sonuçlanmasında olumsuz bir etkiye sahipti. Bu sorunun bir an önce halledilmesi elzemdi. Bu bağlamda saltanatın

²²⁶ Mustafa Özodaşık, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923-1950*, Konya, 1999, s. 141.

²²⁷ Hasan Ali Yücel, *aynı eser*, s. 25-26.

²²⁸ Özodaşık, *aynı eser*, s. 141-142.

kaldırılması ve hemen ardından Cumhuriyet'in ilânını müteakip 3 Mart 1924 tarihinde halifelik kaldırılarak hanedan üyeleri yurt dışına çıkarıldı. Aynı zamanda Tevhid-i Tedrisat'ın ilân edildiği bu tarih eğitim hayatımız için de önemli bir yere sahiptir.

Osmanlı Devleti'nde ilk eğitim bahsedildiği üzere vakıflar tarafından kurulup idare ediliyordu. Bir yükseköğretim kurumu olan medreseler de ilmiye grubunun tahakkümü altında bulunuyordu. Daha sonra devlet eğitim işine el attıysa da ulema ve vakıfların egemenliği altında bulunan eğitim kurumlarını bir merkeze toplamak yerine kendi hâline bırakıp modern usulde yeni okullar açmaya başlamıştı. Bu da eğitim de çift başlılığa neden olmuştur.

İşte bu durum dolayısıyla 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edilmiş ve Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak bütün eğitim kurumları tek bir çatı altına alınmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun hükümleri ise şu şekildedir²²⁹:

- Türkiye dahilindeki bütün ilmî müesseseler ve eğitim kurumları Maârif Vekâleti'ne bağlıdır.
- Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti ya da hususi vakıflar tarafından idare edilen medrese ve mektepler Maârif Vekâleti'ne devredilmiştir.
- Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mektep ve medreseler için tahsis edilen meblağ Maârif bütçesine gönderilecektir.
- Bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren Askeri Rüşdiye ve İdâdîlerle Darü'l
eytamlar Maârif Vekâleti'ne devredilmiştir.

Tevhid-i Tedrisat'ın yayımlanması ile birlikte Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile başlayan eğitimde laikleşme olgusu güçlü bir şekilde devam ettirilmiştir. Medreselerin de kapatılmasıyla birlikte artık Türk Devleti'nde “mektep” “medrese” ikiliği de sona erdirilmiştir. Medreseler kapatıldıktan sonra İmam Hatip okulları tesis

²²⁹ Seçil Akgün, “*Tevhid-i Tedrisat*”, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul, 1983, s. 46.

edilmiş ve Darülfünûn'da bir İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Ancak her iki kurumda talebe yetersizliği ve rağbet olmaması neticesinde bir süre sonra kapatılmıştır²³⁰.

1.4. İlköğretim Programları

Cumhuriyet'in ilânından önce ilk eğitim alanında atılan adımlar Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte hız kazandı. İlköğretim, özellikle insanların bilinçli hâle getirilmesi ve yeni toplum ile devlet yapısının benimsetilmesi için bir araç olarak kullanılmaktaydı. Bu nedenle 1924 Anayasası'nda, II. Mahmut döneminden beri zorunlu hale getirilmesi için çaba gösterilen ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğu tekrarlandı. Ayrıca ilköğretim üzerine özenle durulup 1925 yılında "Milli Eğitime İlişkin Rapor" hazırlandı ve hemen ardından 1926 yılında "Maârif Teşkilâtına Dair Kanun" yayımlandı. Bu kanun ile ilkokulların ne şekilde yapılacağı, bütçeleri ile nasıl açılacağı üzerinde duruldu²³¹.

1926 yılındaki ilköğretim programında toplu eğitim metodu benimsenip ilk üç sınıfta dersler Hayat Bilgisi adı altında toplandı²³². 1929 yılındaki İlk Mektepler Talimatnâmesine göre ilköğretimin amaçları şu şekilde belirtildi²³³:

- İlk mekteplerin amaçları çocukları millî hayata lâyıkıyla hazırlamaktır.
- Terbiyede Türklük ve Türk Vatanı esası üzerinde durulmalıdır.
- Çocuklarda millî hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için bütün

fırsatlar değerlendirilmelidir.

- Türk inkılâpları ve bu inkılâpları gerçekleştirmek için çekilen bütün çileler

çocuklara anlatılmalıdır.

- Cumhuriyet ve 23 Nisan gibi önemli günler okullarda kutlanarak millî

hassasiyet arttırılmaya çalışılmalıdır.

- İlk mekteplerde haftanın ilk günü sabah ve haftanın son günü öğleden sonra

²³⁰ Ergin, *aynı eser*, C. III, s. 1742.

²³¹ İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara, 2010, s. 225.

²³² Ergin, *aynı eser*, C. III, s. 1785.

²³³ Akyüz, *aynı eser*, s. 347.

bayrak töreni yapılmalıdır.

1.5. Ortaöğretim Programları

1923 yılından itibaren Ankara’da toplanılan Heyet-i İlmiye toplantılarında ortaöğretim ve lise programlarında düzenlemeler yapıldı. 22 Mart 1926 yılında yayımlanan Maârif Teşkilâtına Dair Kanun ile ortaöğretim kurumlarının öğretim müddeti 3 yıl olarak kabul edildi. Ayrıca bu yasa ile vilâyetlerce yürütülen meslekî- teknik öğretim kurumları Maârif Vekâleti bünyesine dahil edildi²³⁴.

1930 yılındaki Lise ve Orta Mektepler Talimatnâmesi ile Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe, Cumhuriyet ve Yurttaşlık Eğitimi gibi derslerin üzerinde özenle durulup Tarih dersi için 4 ciltlik bir kitap hazırlandı. 1924 Talimatnâmesinde, ortaöğretim kurumlarında müsaade edilen ancak liselerde kaldırılan din dersleri, 1930 talimatnâmesi ile birlikte ortaöğretim kurumlarında da kaldırılmıştır²³⁵.

1.6. Millet Mektepleri

Cumhuriyet devrinde ilk ve orta eğitim alanında yapılan birtakım yeniliklerle birlikte, hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi için dünyaca ünlü bilim adamlarından olan Colombia Üniversitesi öğretim üyelerinden John Dewey davet edilmiştir. John Dewey yaptığı incelemeler sonrasında 1924 yılında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda; “*Bilhassa ziraî tedrisatı ve ikmâl tedrisatı (olgunlaşma eğitimi), halk mektepleri ve iktisadî teavünü (ekonomik yardımlaşmayı) gibi meseleleri tetkik etmek üzere Danimarka’ya bir komisyon gönderilmelidir*”²³⁶ şeklinde bir öneride bulunmuştur. Görüldüğü üzere bu raporda halk eğitiminden bahsedilmiştir. Böylelikle özellikle inkılapların yerleşmesi için halkın bilinçlendirilmesi gerektiği fark edilmiş ve bu amaçla Millet Mektepleri açılmıştır.

²³⁴ Güven, *aynı eser*, s. 232.

²³⁵ Akyüz, *aynı eser*, s. 352.

²³⁶ Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *ATAM.*, C. X, S. 29, Ankara, 1995, s. 471.

1928 yılı sonuna doğru Maârif Nazırı olan Mustafa Necati döneminde Arap ve Fars harflerinden müteşekkil Osmanlıca alfabe yerini Lâtin alfabesine bırakmıştır. Bunun üzerine halka yeni harfler ile okuma-yazma öğretmek meselesi ortaya çıkmıştır²³⁷. Böylelikle 11 Kasım 1928’de “Millet Mektebi Teşkilatına Dair Talimatname” kabul edilmiştir. Bu talimatnâmede ilk amaç; *“TBMM tarafından Türk dilinin ferdî ve umumî, hususî ve resmî bilcümle muharreratta (yazışmalarda) Türk harfleri ile tespiti kanunen kabul edilmiş olmasından, buna müsteniden tatbikatta, Türk harflerinin, kısa bir zamanda ve kolay bir surette her ferde okuyup yazabilmek imkânı bahşeden mahiyetinden, Türk milletinin azami surette istifadesini temin etmek ve büyük halk kitlerinin süratle okur-yazar bir hâle getirmek”* olarak belirlenmiştir²³⁸.

Yönetmeliğe göre Millet Mekteplerinde A ve B olmak üzere iki derslik açılması ve A dersliği ile okuma-yazmayı hiç bilmeyenlere, B dersliği ile de eski harfler ile okuyup yazabilen kişilere yeni Türk harflerini öğretmek amaçlanmıştır. Bir yıl sonra 1929’ada belirlenen yönetmeliğe göre ise A dersliğinin sadece yeni Türk harflerini öğretmesi, B dersliğinde ise okuma yazma öğrenen kişilere hayat ve geçimleri ile vatandaşlığın gerektirdiği bazı ana bilgileri öğretmek amaçlanmıştır. Öğretim müddeti 1928 yılı talimatnâmesine göre A dersliğinde 4, B dersliğinde 2 ay sürerken; 1929 yılı talimatnâmesine göre ise her ikisi de 4’er ay olarak kabul edilmiştir²³⁹. Millet Mektepleri açıldıktan sonra valiler, kaymakamlar, okul yöneticileri ve her türlü devlet memurları tarafından gayretli bir şekilde desteklenmiştir. Öyle ki köy odaları, okullar, kahvehaneler, hükümet konakları ve camiler Millet Mektepleri için tahsis edilmiştir. 15-45 yaş aralığındaki bütün vatandaşların eğitimi için kurulan Millet Mekteplerinde 1929-1935 yılları arasında şehadetname alanların sayısı 2.376.845 ‘tir.

1.7. Alanya’da Yeni Türk Harflerinin Öğretilmesi Çalışmaları

Mustafa Kemal Paşa’nın 9/10 Ağustos 1928 gecesini, Sarayburnu’nda Yeni Türk Harflerini halka tanıttığından sonra Alanya halkı da Lâtin Alfabesi’nin Kabulü

²³⁷ Akyüz, *aynı eser*, s. 404.

²³⁸ Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 190-191.

²³⁹ Mustafa Albayrak, *a.g.m.*, s. 472.

Kanunu'nun çıkmasını beklemeden yeni Türk Harflerini öğrenmek için, hayret uyandıracak derecede ilgi göstermiş ve bunun için de geceleri kasabanın okulunda yeni harfleri okuyup-yazma çalışmasına katılmıştır.

Bunun yanında Alanya Belediye Meclisi 13 Aralık 1928 tarihinde halktan, bir hafta içinde dükkân ve binalarının kapılarında mevcut olan eski yazılı levha ve numaraları indirmelerini ve bunların yerine, yeni harflerle yazılmış levhaların asılmasını istedi. Ayrıca bu levhalarda kullanılacak olan numaraların da beynelminel kabul edilen rakamlardan olması gerektiği bildirildi. Alanya Belediyesi Millet Mektepleri'ne 1928-1929 yıllarında toplam 300 lira para ayırmıştır.²⁴⁰

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Alanya Kazasında Eğitim-Öğretim Kurumları

Yukarıda Osmanlı dönemi eğitim faaliyetlerine değindiğimiz Alanya kazasının, eğitim açısından ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğuna değindik. Tıpkı Yeni Türk Devleti'nin eğitim mirasını Osmanlı'dan alması gibi Alanya'da Osmanlı dönemi eğitim kurumlarını Cumhuriyet'in ilk dönemlerine kadar muhafaza etmiş ve uzun yıllar buralarda eğitim-öğretim faaliyetleri süregelmiştir. Bazı eğitim-öğretim kurumları yıkılmış ya da kaderine terk edilmiş olsa da bir kısmı restorasyon ile ayakta tutulmuş ve buralarda eğitime devam edilmiştir. Bazı binalar ise müze olarak günümüze kalmıştır.

Alanya kazasında 1930 yılında kasaba merkezinde 4 okul ve köylerde 9 okul bulunmaktadır. Kasaba merkezindeki okullarda 150 kız ve 305 erkek, köylerdeki okullarda 129 kız ve 428 erkek öğrenci mevcuttur.²⁴¹

Alanya kazasında mevcut olan bu okullardan ; kasaba merkezinde bulunan bir okul ve köylerde bulunan dört okul, hükümet konağı olarak kullanılan otel ile on dokuz dükkanın kira gelirlerinden, bir köy okulu hususi bütçeden ve diğer okullar da halk tarafından yaptırılmıştır. Alanya kazasında 1938 yılında mevcut olan okullarla bu okulların yönetici ve öğretmenleri şunlardır.

²⁴⁰ Gönüllü, *aynı eser*.s.93.

²⁴¹ Gönüllü, *aynı eser*, s.92.

Okulun İsmi	Başöğretmen İsmi	Öğretmen İsmi
Merkez Birinci Okul		Zeynep Başaran, Mecdude Başakıncı, Devlet Pekünlü, Mahmut E
Merkez İkinci Okul	Hüsnü Başaran	Hüsniye Tuncer, Kemal Önal, Nafi İkizler,
Merkez Kale Okulu	Ali Tekin	İkbal Gökçe
Merkez Hacet Okulu		Şükrü Özger
Oba Okulu		Niyazi Tangün, Yegane Güleç
Gazipaşa Okulu		Seher Suna, Mustafa Özdemir
Yeni Damlar Okulu		Vehbi Ersoy, Selahattin İnkaya
Mahmut Seydi Okulu		Şehime Üner
Dere Türbe Okulu		Abdullah Altan

Tablo- 7: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Alanya’da Temel Eğitim Kurumları

Alanya Kazası’ndaki bu okullardan, Yeni Damlar ve Oba Köyü okulları yatılıdır.

Daha önce Meşrutiyet Dönemi Alanya’daki İlköğretim kurumları olarak bilgi verdiğimiz Hayete Hanım İlkokulu, Barbaros İlkokulu ve Atatürk ilkokulu bu dönemde de bazı isim değişiklikleriyle faaliyetlerini sürdürmüştür. Bunlara ilaveten Kale İlkokulu da açılmıştır.

2.1.Kale İlkokulu: 1922’de mübadele yolu ile Alanya’da bulunan Rumlar Yunanistan’a gidince boşalan Rum evleri Cumhuriyet döneminde okuma yazma kursları için kullanılmaya başlandı. Hatta Lâtin harfleri ile tedrisata başlayan okullar Hacet, Kız Mektebi ve Oğlan Mektebi’nin dışında şimdiki Tophane Mahallesi’ndeki büyük kilisenin üstündeki büyük bir Rum evinde İç Kale’de ve Tophane’de bulunan öğrenciler için mektep olarak kullanıldı. Bu mahallenin Oğlan Mektebinde (Hayete Mektebi) okuyanlarını da buraya naklettiler. 1930’lu yılların sonların kadar bu okul 3

sınıflı olarak devam etti. Daha sonra ev eskimiş olduğu için eskiden olduğu gibi Hayete Mektebine gittiler.²⁴²

²⁴² Yetkin, *aynı eser*, s.106.

SONUÇ

Alanya'nın çok eski bir yerleşim birimi ve önemli bir liman kenti olması, transit yolların geçiş güzergahında bulunması, Alanya'yı eğitim, kültür, ve sosyo-ekonomik anlamda geliştirmiş bir belde haline getirmiştir. Roma, Bizans, Selçuklu ve Beylikler döneminin ardından gelen Osmanlı Devletiyle birlikte belde gelişmeye devam etmiştir. Hiç kuşkusuz şehrin sürekli gelişiminden eğitim kurumları da nasibini almıştır. Öncelikle Osmanlı klasik eğitim kurumları olan Sıbyan mektepleri her caminin yanında ve karyelerde inşa edilmeye başlamış; bunlar zaman içerisinde çağın gereklerini karşılayamaz hâle gelince yerlerini modern ilköğretim kurumları olarak tasarlanan İbtidâî mekteplerine bırakmıştır.

Modernleşme olgusu ilk eğitimin ardından orta eğitimde ve kız çocuklarının eğitiminde de kendisini hissettirmiş ve Alanya Kazasında XIX. yüzyılda İbtidâî mekteplerinin yanı sıra Rüşdiye mektebi ve Maârif Oteli açılmıştır. Sıbyan mekteplerinin öneminin giderek azalması sonucu Alanya'nın hemen hemen her karyesinde bir İbtidâî mektebi açılmış olup kaza merkezinde ise bu rakam daha fazladır. Bu yeni okullara halk tarafından rağbetin fazla olması bölge halkının yeniliklere açık bir karaktere sahip olduğu malumatını bize vermektedir.

Osmanlı - İslam tebaanın okullaşma oranı ile birlikte beldede yaşayan çok sayıda Gayri müslim nüfus da özellikle Islahat Fermanı'nın kendilerine verdiği haklar ve yabancı devletlerin destekleri ile birlikte okullar açmaya başlamıştır. 1. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda bile Alanya'da eğitim faaliyetleri durdurulmamıştır. Türk devletlerinde görülen insan yetiştirme geleneği Alanya'da da kendini göstermiştir. Zorlu savaş dönemlerinde bile eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edilmiştir. Hatta İstanbul'daki Askerî Tıbbiye, Sultâni ve Mülkiye gibi mekteplere çok sayıda öğrenci gönderilmesi Alanya'daki eğitim kalitesini ve eğitim alanındaki muvaffakiyeti göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkması ve Anadolu'nun işgallere uğraması sonucu Alanya kazası da İtalyanların işgaline uğramıştır. Sakarya savaşının ardından İtalyanlar bölgeden çekilmiştir. Millî Mücadele'nin başarı ile sonuçlanması ve Yeni Türk Devleti'nin kurulması ile birlikte Osmanlı zamanından kalan eğitim kurumları Cumhuriyet okullarına

dönüştürülmüştür. Araştırma dönemimiz içerisinde Alanya kazasında 1930 yılında kasaba merkezinde 4 okul ve köylerde 9 okul bulunmaktadır. Kasaba merkezindeki okullarda 150 kız ve 305 erkek, köylerdeki okullarda 129 kız ve 428 erkek öğrenci mevcuttur.

Buraya kadar vermiş olduğumuz bilgilerden hareketle 1876 yılından 1930 yılına kadar geçen dönem içerisinde bir Anadolu kenti olan Alanya'nın, eğitim öğretim faaliyetleri ve kurumları açısından devrin şartlarına göre oldukça gelişmiş olduğunu söylememiz mümkündür.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV VESİKALARI

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

1.1.1. Maârif Nezareti Mektûbî Kalemî:

Maarif Nezareti Mektubi Kalemî Belgeleri (MF. MKT)

Dosya Numarası; 315 Gömlek Numarası; 31, Dosya Numarası;1237 Gömlek Numarası; 3

1.2. Konya Maârif Arşivi

1319-1320 Senesi Mülhakatı İbtidaiyesi İmtihan Cetvelleri

Konya ve Umum Mülhakatı İlk Mektepleri İmtihan-ı Umumi Cetveli (1322 Senesi)

Mehab-ı Müslimîn ve Gayr-i müslim-i Ecnebiyye'ye Mahsus Ruhsatname Defteri

Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mekteplerinin İmtihan-ı Umumi Cetvelleri (1321-1324 Arası)

Muhtelif Konya ve Civarı Rüşdiye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri (1326 Senesi)

1.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hurufat Defterleri no: 544, 545, 546, 547, 549, 550, 551, 566, 1089, 1091, 1118, 1119, 1120, 1123, 1124, 1125, 1126, 1128, 1129, 1130, 1139, 1140, 1141.

2. RESMÎ YAYINLAR

2.1. Salnâmeler

2.1.1. Konya Vilâyeti Salnâmeleri: H.(1285), (1286), (1287), (1288), (1289), (1290), (1291), (1292), (1293), (1294) (1295), (1296), (1298), (1299), (1300), (1301), (1303), (1305), (1306), (1307), (1309),(1312), (1314), (1317), (1322),

2.1.2. Maârif Salnâmesi: H. 1316/1898-1899.

2.1.3. Türkiye Cumhuriyeti Salnâmesi: M. 1926-1927.

2.2. Düsturlar

1.Tertip: C. I; C. II.

3. GAZETE VE DERGİLER

İlmiye Salnâmesi (1334), Matbaa-i Amire Dârü'l Hilâfeti'l Âliye.

4. KİTAPLAR VE MAKALELER

4.1. Kitaplar

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2013*, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, 2013.

ALTINOVA, Ayşegül, “*Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri*”, (yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2010.

AZAKOĞLU, İzzet, *Alanya*, İstanbul, 1939.

BALTACI, Cahit, *XV-XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilatı Tarihi*, İrfan Matbaası, İstanbul,1976.

BİLİM, Cahit Yalçın, *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2002.

CİCİOĞLU, Hasan, *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1985.

DAĞ, M. Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, Ankara, 1974.

DEMİREL, Derya, *Osmanlı Devleti’nde Sultânîler ve İdâdiler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun 2007.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Yayınevi, Ankara, 2013.

ERGİN, Osman, *Türk Maârif Tarihi*, C. I-II, Eser Yayınevi, İstanbul, 1977.
_____, *Türk Maârif Tarihi*, C. III, Eser Yayınevi, İstanbul, 1977.

FORTNA, Benjamin C. , *Mekteb-i Hümayun* (Çev. Pelin Siral), İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008,

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, *Cumhuriyet Döneminde Antalya (1923-1960)*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010,

GÜVEN, İsmail, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayınevi, Ankara, 2010.

KARAMUK, Ziya, *Cumhuriyet'in 50. Yılında Millî Eğitimimiz*, MEB Yayınevi, İstanbul, 1973.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Alanya*, (Yay. M. Ali Kemaloğlu), Ayaydın Basımevi İstanbul 1946.

KÖSEOĞLU, Ali Nazım, *Alanya'da Yaşam Boyu Duyduklarım gördüklerim ve Yaşadığım Anılar*, İstanbul,1992.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Kazım Karabekir ve Eğitim*, Çizgi Yayınevi, Konya, 2009.

LLOYD, Seton ve Rice, D. Storm, *Alanya (Alâiyya)*, çev. Nermin Sinemoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2016.

ÖZODAŞIK, Mustafa, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923-1950*, Çizgi Yayınevi, Konya, 1999.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB Yayınevi, İstanbul, 1983.

SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2003.

SARIÇELİK, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Yayınevi, Konya, 2010.

SEVİNÇ, Necdet, *Osmanlı'nın Yükselişi ve Çöküşü*, Bilge Karınca, İstanbul 2007.

SOMEL, Selçuk Akşin, *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2015.

ŞEMSEDDİN Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

TEKELİ, İlhan - Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK Yayınevi, Ankara, 1993.

TURAN, Osman, *Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu İstanbul, 1969.

UBİCİNİ, H. A., *Osmanlı'da Modernleşme Sancısı* (Çev. Cemal Aydın), Timaş Yayınevi, İstanbul, 1998.

YARDIM, Ali, *Alanya Kitabeleri (Tespit, Tescil, Tasnif ve Değerlendirme)*, İstanbul 2002, s.5.

YETKİN, Haşim, *Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, Çalı Grafik Matbaacılık, İstanbul, 1989.

YÜCEL, Hasan Ali, *Türkiye'de Ortaöğretim*, Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Yayınevi, Ankara, 1994.

4.2.Makaleler

AHUNBAY, Zeynep, "Mektep (Mimari)", *DİA*, C. XXIX, s. 7-9.

AKGÜN, Seçil, "Tevhid-i Tedrisat", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, MEB Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 37-48.

AKYÜZ, Yahya, "Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, (Ankara: 31 Ekim-3 Kasım 1989), Ankara, 1994, s. 501-512.

ALBAYRAK, Mustafa, "Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)", *ATAM.*, C. X, S. 29, Ankara, 1995, s. 471-488.

ARAS Ahmet, "Konya Salnameleri Işığında Gayr-i Müslimlere Ait İbadet ve Eğitim Kurumları", *Türk-İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2008, s.183.

BUYRUKÇU, Ramazan, "Selim Sabit Efendi'nin Rehnûmâ-i Muallimîn'ine Pedagojik Bir Yaklaşımı", *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 2002, C.IV, S.12, s.7-30.

DOĞAN, İsmail, "Eğitimci Ali Suavi (1839-1878) ve Galatasaray Lisesindeki Uygulamaları", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu (Ankara:31 Ekim- 3 Kasım1989)*, Ankara, 1994, s. 515-538.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, "Alanya Rüştîye Mektebi", *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Ankara, 2017, s.187-200.

_____, "Alaiye'de Maarif Otelinin İnşası ve Tarihi Seyri (1912-1943)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2018, s.65-88.

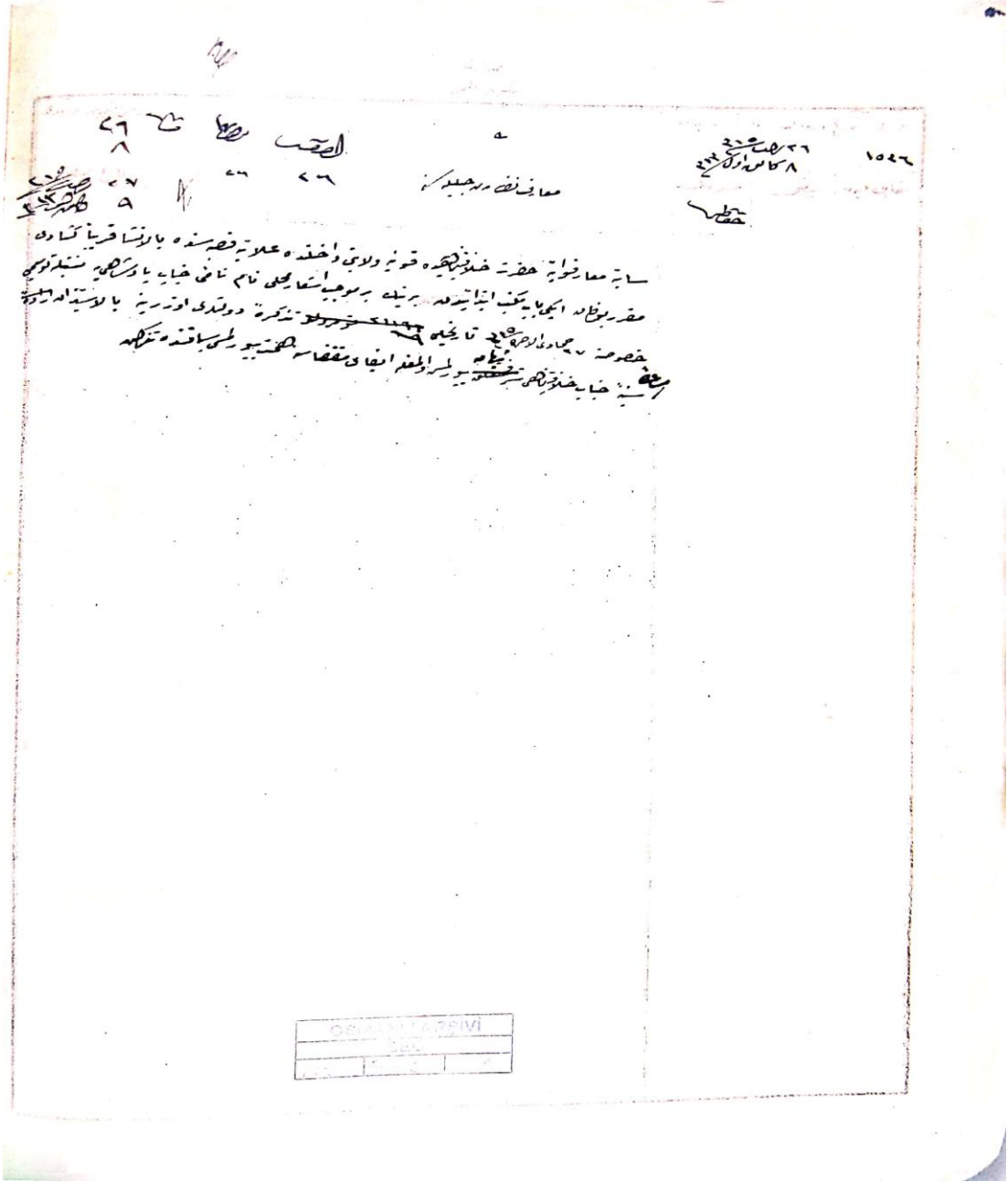
KARA, İsmail - Ali Birinci, "Mahalle Mektebine Başlama Merasimi ve Mektep İlahileri", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, S. 12, Ankara, 2008, s. 15-21.

ÖNTUĞ, Murat M, "Hurufat Defterlerine Göre Alanya Şehrindeki Eğitim ve Dini Yapılar(XVIII. Yüzyıl)" *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Alanya 2017, s.64.08, s. 15-21.

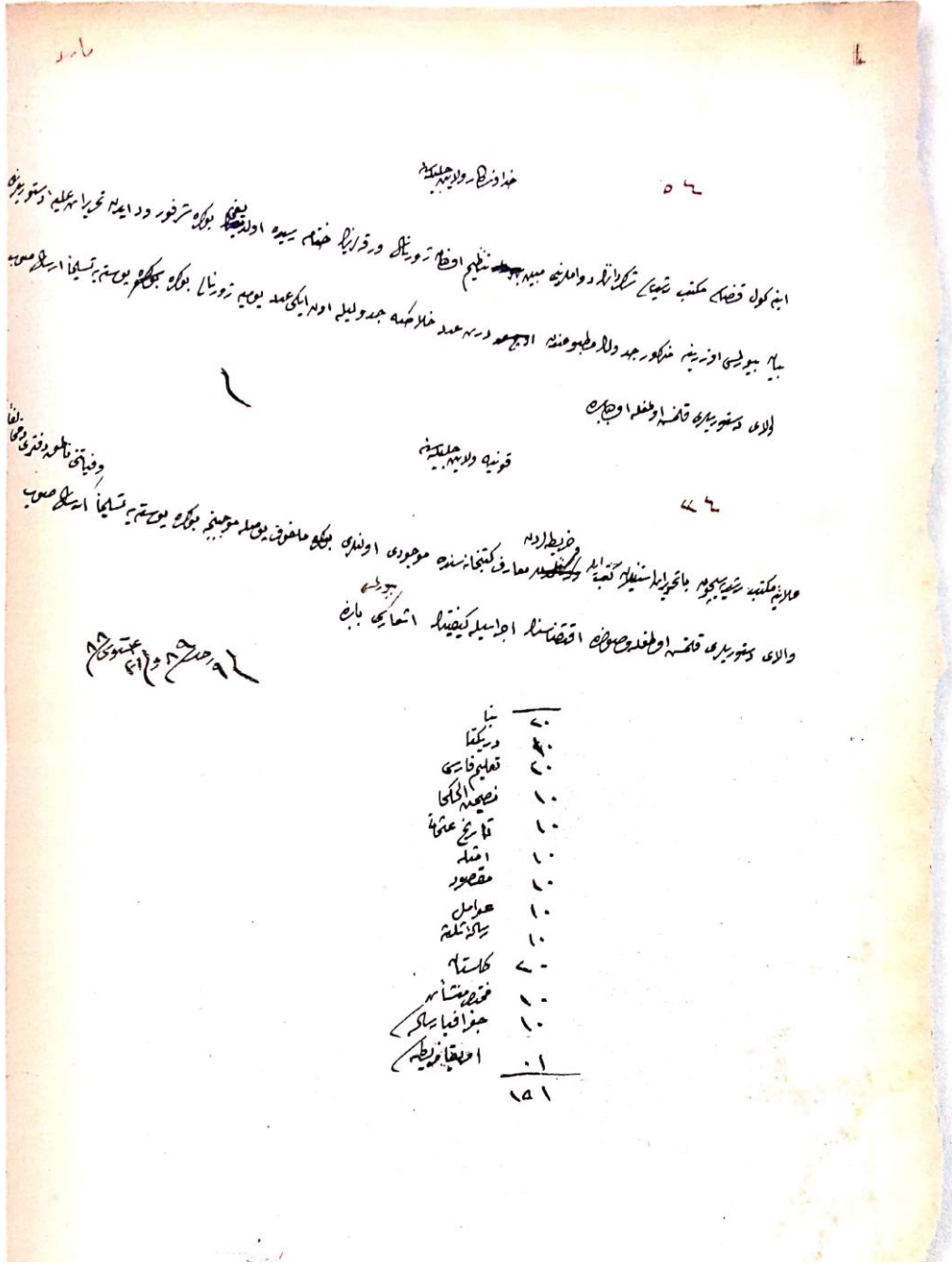
بمزنعمای و تقدسی حقیروی کوه کزانه لطف دکریم درمهریلاذیر ذات بهرسماعلی اصفهان لری بنزد و توفیق عمر و دولت و شای و فغانه و جلال
احسن بجز در ایامه بو تولدی خا لایمن عمره بن اولوی صبی اولینم حاله بره و والده مسرتعال دار بقا امیرک بری یا شنده ختم قاسمه و کیمی
بولینم چیم نزل و طه رله اسانه قیامد شیان کلمتی در دول خانو نیک خانیسینه حسنه یصفا که اولوی حفظه متبوره اوله روبره له
عونه و غایت عملی و خاقین موی ایلا جابه لریک غیرق اید اوج سنه نرفزه حفظه سیره حسنه شام اولیسم سوبه اوجیاه بولینم
چیمه هفتد دعاسنک اجزیه موفد اولدینم نرفقه خانق موی ایلا جابه لریک دفعه اداره لغین و ضرورتی حاله بولینم افریم له
کیوبالاره اوله هفتد مادیه و بولن کونجی و علی هفتد لریک لر حفظه لرفقه اداره معینه امیرک جلیک برهنه و برنجم اولدی و زامه
در عملیات اصفهان لریک اصفهان سول اولدینم کافه داعیه حقده بنزد اولدی و کل برتیبی ره مرتبه هفتد لری
فرد عیلا زمره دفعی بیرین وار زایل اداره لغیسه بول جلیک برنیزم استخرا م حاله قدر خرمونه اولدینم له
اصفهان لریک یا د بولیم عیلا جز لری جرایع و اها بولدی و مراد و شای و کیم اوج
خبره سید لری از سوز و قی حاسنه قوی موعظه نرفزه عیلا م تقیر اصف
قدیمی موعظه م لری سوز و قی کانیه لری بولدن اولدیم اوله
وزین و لطف و رحمت یا با بر حضرتیم اولدیم

علی
مسند
مردود

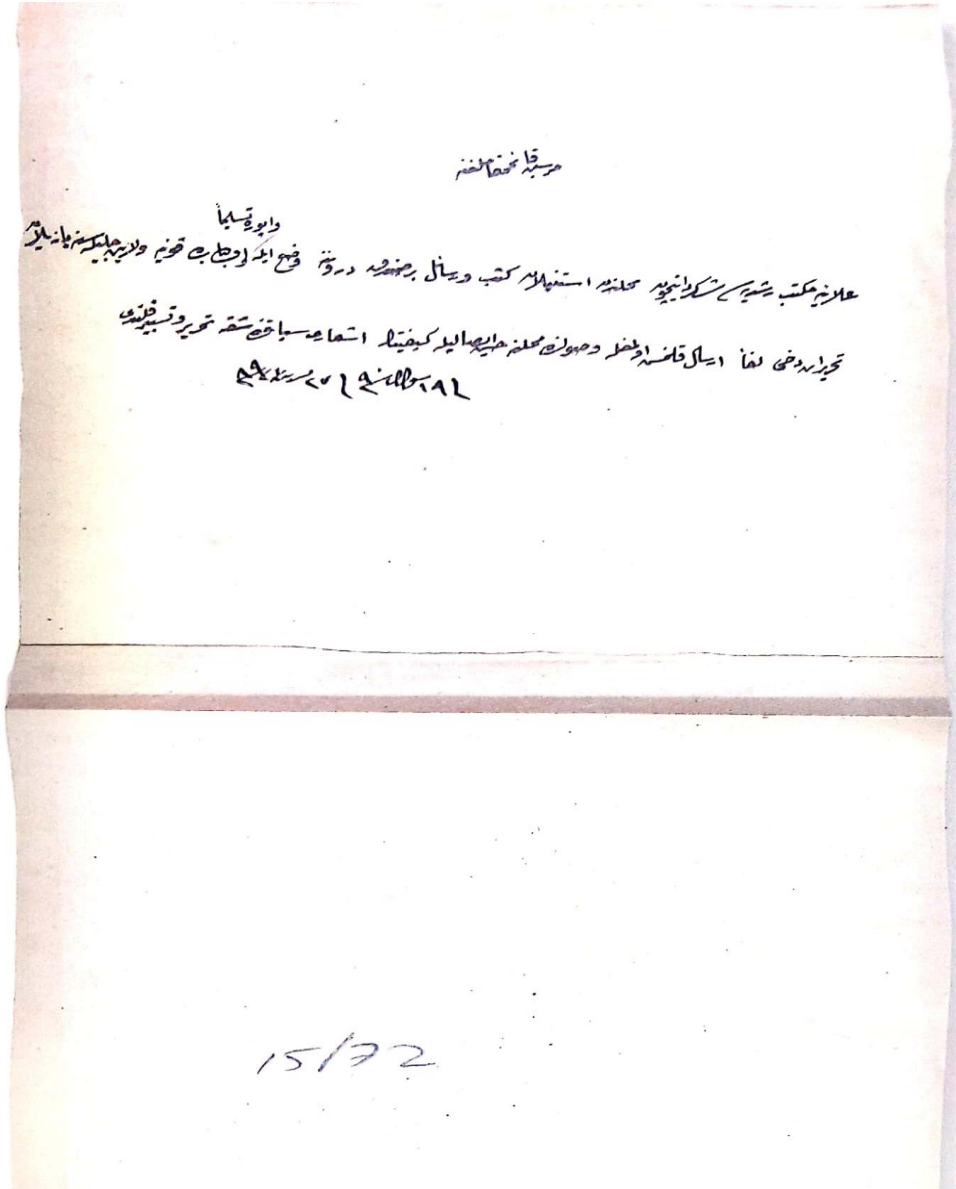
EK-3: Yetim ve öksüz olan Alanyalı Hasan Efendi'in yedi yaşında iken İstanbul'a geldiği üç sene içinde Kur'ân-ı Kerim'i ezberlediğinden bahisle kendisine yardımcı olunmasına dair arzuhalı (BOA.A.MKT.NZD,219/32).

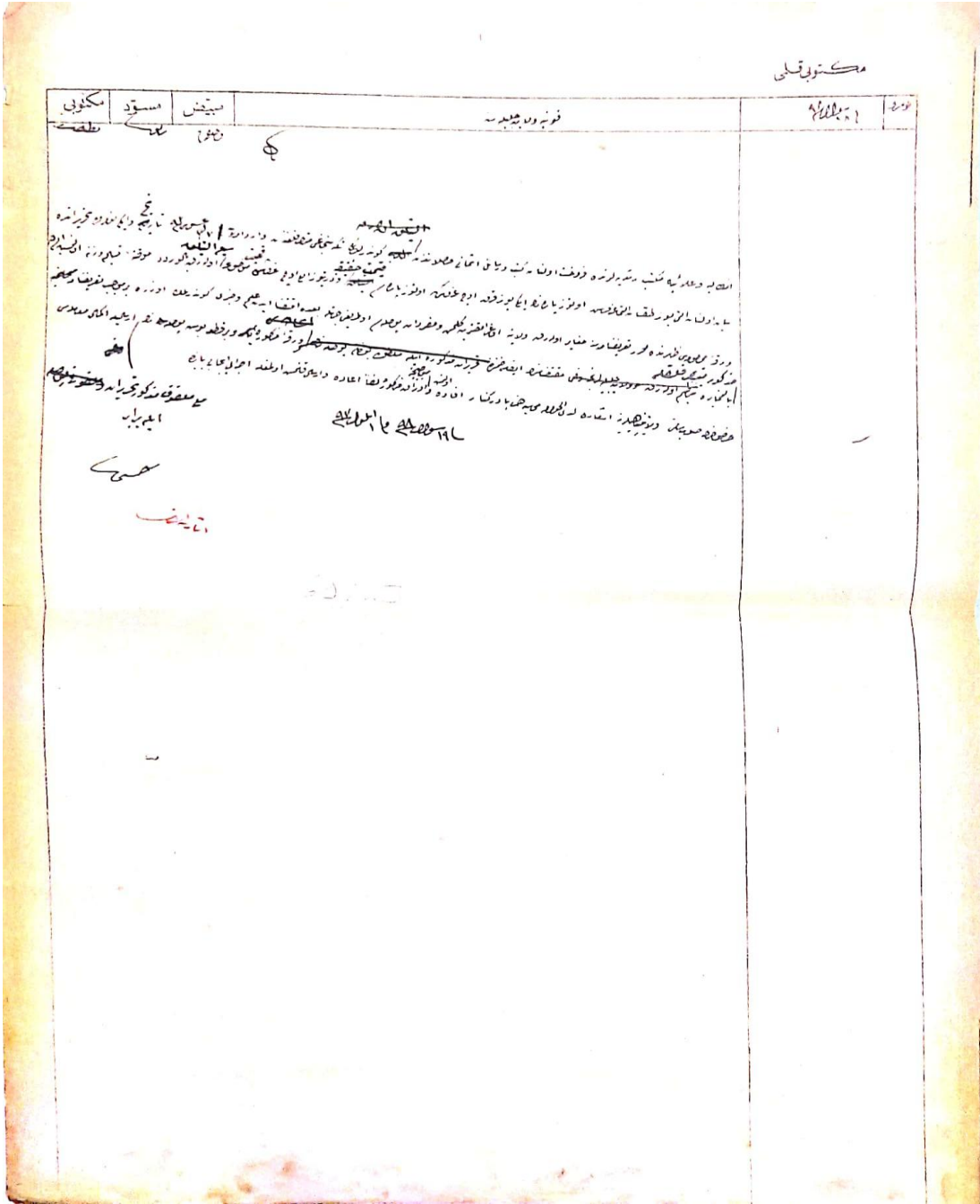
EK-4: Alanya Kazasında yapılp yakında açılması kararlaştırılmış olan iki adet ilkokuldan birine Sultan Abdülhamid'in adının verilmesi hakkında (BOA,BEO, 1056/79151).

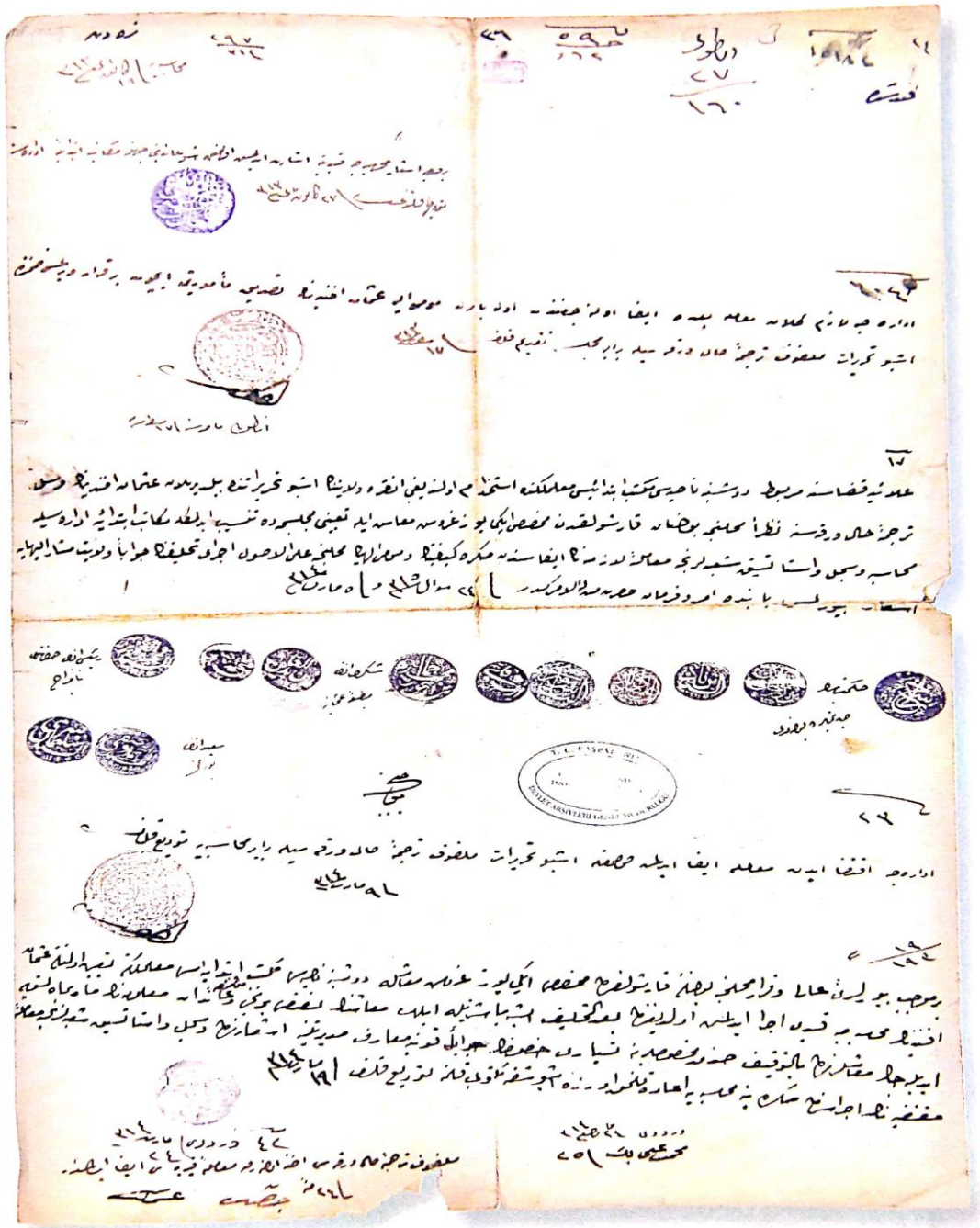
EK-5:Alanya Rüşdiye mektebi için istenen kitap ve haritalardan Maarif Kütüphanesi'nde mevcut olanların gönderilmesi hakkında (BOA,MF.MKT,4/143)

EK-7:Alanya Rüşdiye mektebi öğrencileri için istenen kitap ve risalelerin bir sandığa konularak vapurla gönderildiği hakkında (BOA,MF.MKT,15/72).

EK-8:Alanya ve Antalya Rüşdiye mekteplerinde satılan kitap ve risalelerin vezneye teslim edilen bedellerine ait varaka-i mahsusa ve pusulanın gönderildiğine dair (BOA,MF.MKT,69/43).

EK-12: Alanya kazasına bağlı Düşenbe nahiyesi İptidaî mektep muallimliğine Osman Efendi'nin tayin edilmesi hakkında (BOA, MF.MKT, 338/47).

۱۹۰۷
۱۹۰۷
۱۹۰۷

مجلس قضاة

تاریخ	موضوع	نتیجه	توضیحات
۱۹۰۷	مجلس قضاة	قره درویش	قره درویش
		۱۱۷	۱۱۷
		۸۰	۸۰
		۹۰	۹۰
		۱۰۰	۱۰۰
		۱۱۰	۱۱۰
		۱۲۰	۱۲۰
		۱۳۰	۱۳۰
		۱۴۰	۱۴۰
		۱۵۰	۱۵۰
		۱۶۰	۱۶۰
		۱۷۰	۱۷۰
		۱۸۰	۱۸۰
		۱۹۰	۱۹۰
		۲۰۰	۲۰۰
		۲۱۰	۲۱۰
		۲۲۰	۲۲۰
		۲۳۰	۲۳۰
		۲۴۰	۲۴۰
		۲۵۰	۲۵۰
		۲۶۰	۲۶۰
		۲۷۰	۲۷۰
		۲۸۰	۲۸۰
		۲۹۰	۲۹۰
		۳۰۰	۳۰۰
		۳۱۰	۳۱۰
		۳۲۰	۳۲۰
		۳۳۰	۳۳۰
		۳۴۰	۳۴۰
		۳۵۰	۳۵۰
		۳۶۰	۳۶۰
		۳۷۰	۳۷۰
		۳۸۰	۳۸۰
		۳۹۰	۳۹۰
		۴۰۰	۴۰۰
		۴۱۰	۴۱۰
		۴۲۰	۴۲۰
		۴۳۰	۴۳۰
		۴۴۰	۴۴۰
		۴۵۰	۴۵۰
		۴۶۰	۴۶۰
		۴۷۰	۴۷۰
		۴۸۰	۴۸۰
		۴۹۰	۴۹۰
		۵۰۰	۵۰۰

EK-14: Alanya Rüşdiyesi mualliminin emeklilik işlemleri tamamlanmadan azlinin uygun olmadığına dair (BOA,MF.MKT,424/7).

بسم الله الرحمن الرحيم
تصحيح
عدد
٧

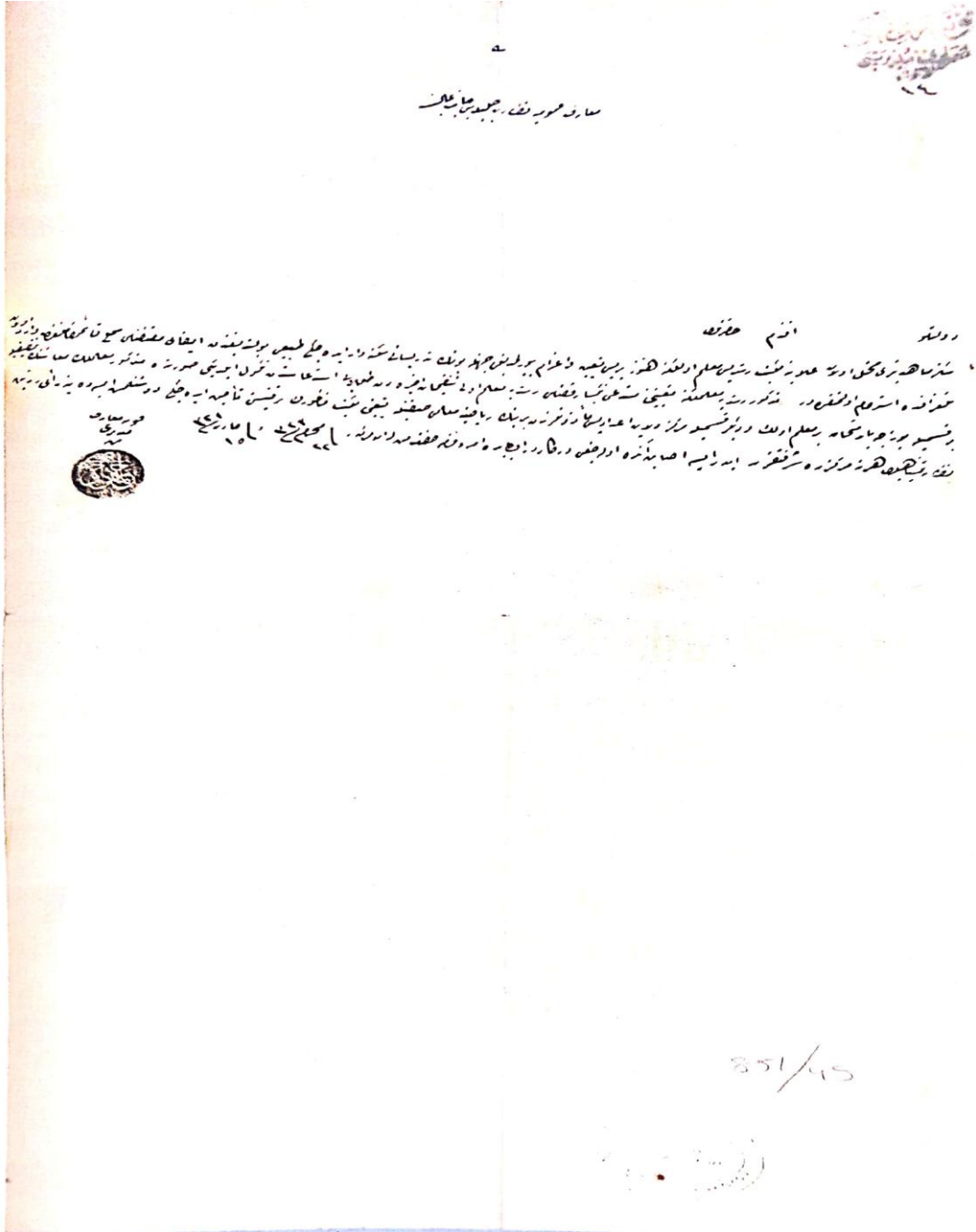
مجلس علمي جناب نظامتعالیه

مردمه
جهل لریده
نکستار رüşدیهی معلم اولی اسباب معنی آیه و اورد عدیه ملت رüşدیهی معلم اوللکه تعیین موی الیه استماعی اور زینه قرینه ویدی معارف
مدیرتہ انرا ایلمسه و تنقیحاً غیره مویجی عدیه معلم اوللکه مخصوص معاصره در توز غرورسه تنزیل ایلمسه اولد یقینه بعده اققانسته پنجمه اوزره اول ابروم
مذکور المقدر معلم سالفا لکه معلم اوللکی قول ایدو بنا تمیمی کئی کئی سئل ایدو بزرگ عرصه و اشعار و سرفراز و شیطانی تاریخ دیوار و اولد اولد اولد
تجدید و غیره قیما ارنده زاده یولقلر لک سؤل ضفقه معادل اولیاده مذکور معلم اوللکه موافقت ایدو هیکن بیلمسه اولعلم اولیاده اورد فرماده عهده مه دمو رکدر
سجله معارف مدیری
سجله معارف مدیری
سجله معارف مدیری

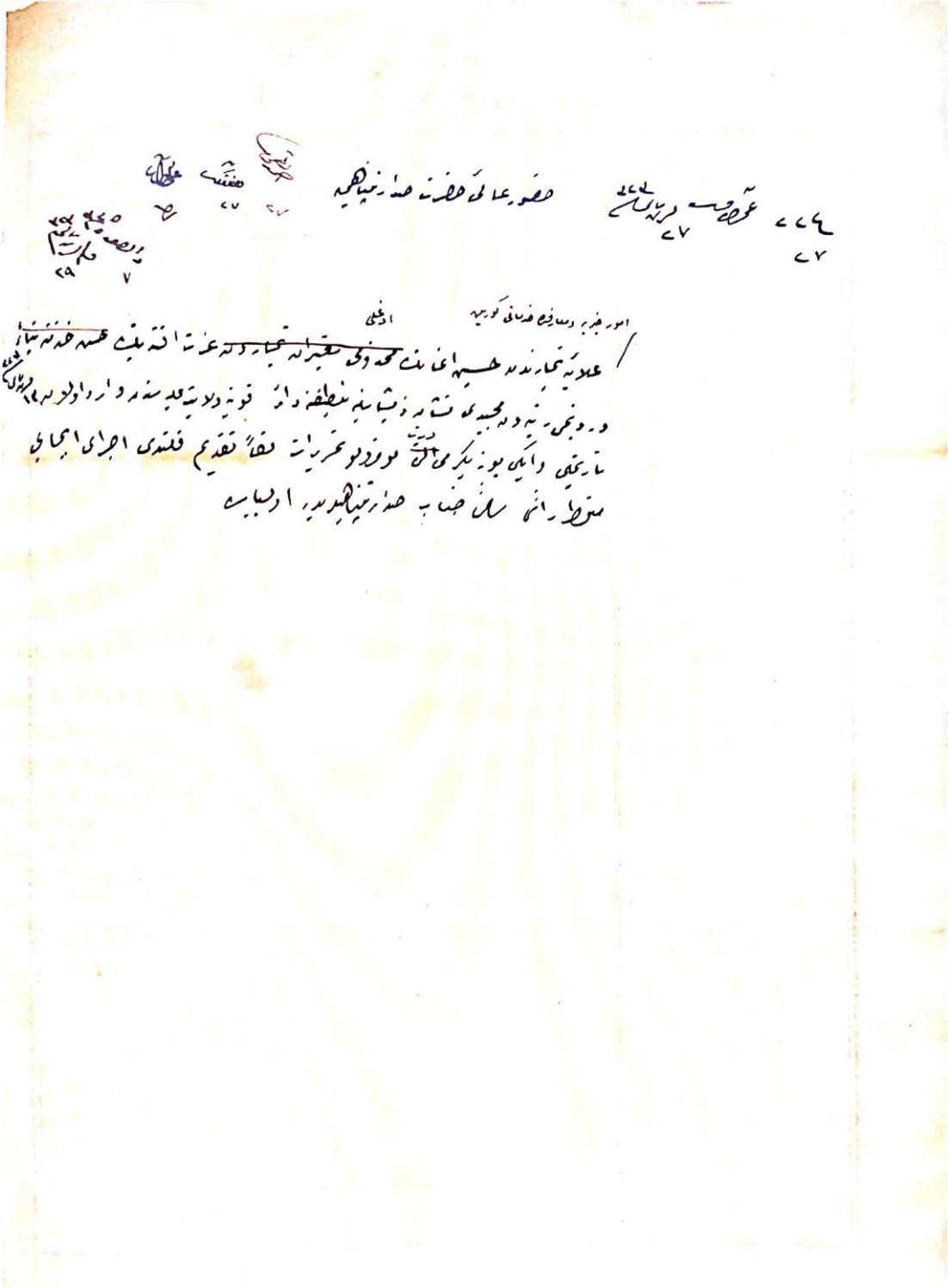

851/49

EK-15: Niksar Rüşdiyesi birinci muallimi İsmail Hakkı Efendi'nin, açık olan Alanya Rüşdiyesi birinci muallimliğini maaşı 400 kuruşa indirildiğinden kabul etmediğine dair (BOA,MF.MKT,4/143).

EK-16: Alanya Rüşdiyesi birinci muallimliğinin sekiz aydan beri açık olmasının eğitimi olumsuz etkilediğine ve bu duruma bir çare bulunmasına dair (BOA,MF.MKT,851/49).

EK-21: Hayır işleri ve eğitim faaliyetlerinde hizmetleri görülen Alanya tüccarlarından Hüseyin Ağa'nın oğlu İzzet Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidi nişanı verilmesi (BOA,DH.MKT,1216/74).

مرشمال بازلق ایسون ارتودور

قیمت پاره
۳۰

مروض هیا کینه لیدر
مخالله اسلامیه دت هر بر سجا خلدون با اراده سنه تعلیم تحصیل علم الخلیفه اوزره مطرجه عالیلی اسلام و دعایا
هر مقدر کلک اولدندن قیزی علونه سجا غلله من غیره خانان قزلبازان اولدندن لوا: مزبورون ایکی نفر اسلام
هر معنی و ایکی دعایا غیره ترخیا در طبعه و درود فرود اوشیک غرض فرجه نامیه قزلبازان لوا: مزبور اموان سنه فیض
امرادده لی و مرید و برین هیلک ده سایه شاهانه باب عالیله قزلبازان دهها زیاده مکاتات اولورده و دیک
دیک کتبه ایله مصادف ابرده امرا ده لی و مرید میان فرودله اسلام اولندی مکن طیبه علیه و دعایا لکن
ایلیکجا: شیمی ابروی مقبله لی تقدیم اولدی اسلام اولند قزلبازان ایکی کوزی اولاد مقدم اییوم
قوز شاهانه ده بو قوز و اخرونه کرتا اولدندن مقدم لوا: مزبورله اموان سنه فیض و برین هیلک ایلیکجا
اوشیک غرض فرجه هیلک اولدندن اعهه سنه بر نظمه انعام: سای اعهه بایس اولدندا:
صرف سنه له ادرکز

الخامه
الحاقه
۲

EK-22: Mekteb-i Tıbbiye ve İplikhane için Alanya'dan dört çocuk getirdiğine dair Hacı Abdülkadir Ağa'nın arzuhali (BOA, İ.MVL, 111/2591).

